

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Radka Hromadová

Vlasta Javořická – spisovatelka Českomoravské vrchoviny

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13. 4. 2018

.....

podpis

Děkuji Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů.

Děkuji paní Janě Lunové, vnučce Vlasty Javořické, za poskytnutí rozhovoru o životě a spisovatelské činnosti Vlasty Javořické a za umožnění pořízení fotografií do přílohy diplomové práce.

Děkuji manželům PaedDr. Antonínu Fučíkovi a doc. Ing. Aleně Fučíkové, CSc. ze Studené a obci Studená za ukázkou a poskytnutí dobových dokumentů a fotografií.

Obsah

Úvod	5
1 Ženská literatura a její místo v kontextu literárního vývoje 20. století.....	7
2 Vlasta Javořická očima svých potomků	13
3 Stratifikace díla Vlasty Javořické.....	36
3.1 Hlavní členění prózy Vlasty Javořické	39
3.1.1 Venkovská próza	39
3.1.2 Městská próza	42
3.2 Další členění prózy Vlasty Javořické.....	43
3.2.1 Milostná tematika	43
3.2.2 Tematika postavení ženy	45
3.2.3 Vlastenecká tematika	47
3.2.4 Židovské motivy	47
3.2.5 Vystěhovalcké motivy	48
3.2.6 Legionářské motivy	48
3.2.7 Pohádkové motivy	48
3.2.8 Autobiografické rysy	49
3.2.9 Tematika znárodnění a kolektivizace	49
4 Českomoravská vrchovina v životě a díle Vlasty Javořické	50
4.1 Vysočina v proměnách ročních období.....	53
4.1.1 Jaro	53
4.1.2 Léto	57
4.1.3 Podzim.....	60
4.1.4 Zima.....	63
4.2 Postavení žen	64
4.3 Každodennost.....	70
Závěr	75
Použitá literatura.....	78
Příloha.....	82
ANOTACE.....	86

Úvod

Předmětem této diplomové práce je život a dílo Vlasty Javořické, populární představitelky ženské literatury 20. století.

Vlasta Javořická není všeobecně uznávanou a známou autorkou. Javořická vstoupila do české literatury v 1. polovině 20. století díky velké popularitě svých románů a povídek určených lidovým čtenářům. Její knihy byly velmi žádané a úspěšné, neboť naplňovaly očekávání množství lidových čtenářů a odpovídaly vkusu především ženské části čtenářů.

Své tvůrčí nadání tato autorka zcela věnovala prostému lidovému čtenáři, kterému bohatě poskytovala nejen četbu pro zábavu, oddech a potěšení, ale zároveň mu přinášela i estetické a citové prožitky a připomínala smysl a nadčasovost morálních hodnot v duchu křesťanské morálky.

Javořická byla ve své době populární nejen doma, ale i daleko za hranicemi, u českých emigrantů především ve Spojených státech amerických, kteří si díky její próze připomínali svůj domov a vlast a uchovávali si pouto k nim.

Důvod úspěchu Javořické u čtenářů spočívá především v jejím talentu vyprávět poutavé a napínavé příběhy, čímž její próza uspokojuje odvěkou potřebu člověka naslouchat vyprávění a sdílet přitom příběhy a osudy jiných lidí.

Vedle poutavosti a napínavosti svých vyprávění současně čtenářům poskytuje estetické zážitky tím, že děje vyprávěných příběhů zasazuje do rámce působivých a malebných přírodních líčení. Próza Javořické tím nabývá na estetičnosti a posunuje se tak od literatury triviální k literatuře umělecké.

Tvorba Javořické je zaměřena především na vesnickou tematiku a idylické líčení tradiční vesnice hlavně v meziválečném období, které bylo i dobou největší popularity této autorky.

Tématem románů a povídek Javořické jsou tradiční mravní hodnoty lidského života. Autorka vyzdvihuje zejména tiché prosté štěstí a lásku, poctivost, upřímnost a životní harmonii v rodinných vztazích.

Vlasta Javořická ve své próze věrně zobrazila svéráznou a poněkud drsnou krásu Českomoravské vrchoviny na pomezí Čech a Moravy a tradiční způsob života tamních lidí v poklidném venkovském i maloměstském prostředí především v 1. polovině 20. století.

V působivých líčeních Javořické se projevuje hluboká láska autorky k tomuto kraji i jeho obyvatelům.

Vzhledem k tomu, že předmětem této práce je život a dílo Vlasty Javořické, lidové autorky minulého století, užíváme v této práci i dřívějšího označení Českomoravská vysočina nebo lidového pojmenování Vysočina či pahorkatina, jak je i autorka uvádí ve svých románech a povídkách. Lidově se Vysočina nazývá také Horácko.

Cílem této práce je zhodnotit význam Javořické jako autorky tzv. ženské literatury s ohledem na místo tohoto žánru triviální literatury v kontextu literárního vývoje 20. století.

Cílem této práce je dále na základě rozhovoru s vnučkou spisovatelky postihnout hlavní úseky a události v životě Javořické, které ovlivnily její tvorbu, porovnat oficiální životopis autorky a vzpomínky její rodiny. Záměrem je pojmout rozhovor jako průřez soukromým a literárním životem autorky s využitím jejích vlastních vzpomínek, jak jsou literárně zpracovány v šestidílných pamětech Vlasty Javořické, a s využitím případných odkazů na odbornou literaturu.

Dalším cílem práce je provést stratifikaci velmi rozsáhlého díla Javořické, a to podle tematiky, která je předmětem její prózy.

Cílem práce je rovněž sledování a postihu typických témat a motivů Českomoravské vrchoviny a jejich analýza a interpretace ve vybraných dílech Javořické, jejichž prostřednictvím se autorka vyznala ze své lásky k Českomoravské vrchovině a jejímu lidu a podala věrný obraz venkovského a maloměstského prostředí tohoto kraje v průběhu 20. století.

1 Ženská literatura a její místo v kontextu literárního vývoje

20. století

Ženskou literaturu lze v kontextu literárního vývoje 20. století vnímat jako žánr triviální literatury, která je nazývána též literaturou populární, konzumní, zábavnou či oddechovou. Pojem triviální literatura označuje „*pokleslou literaturu určenou nenáročnému publiku a s širokým čtenářským dosahem.*“¹

Vycházíme z toho, že pro ženskou literaturu je příznačná milostná tematika. Za ženskou literaturu je pokládán „*žánr populární literatury, jehož tematickou dominantou je líčení peripetií milostného vztahu.*“²

O ženské literatuře lze hovořit jako o zamilovaném románu, jehož tématem je odvěký milostný vztah muže a ženy. Zamilovaný román se jako žánr populární literatury utvářel od 19. století především pro pobavení a ukrácení volné chvíle čtenářek. Pojetí ženské literatury jako zamilovaného románu nacházíme ve studii Dagmar Mocné, která současně zdůrazňuje i myšlenkovou nenáročnost tohoto žánru: „*Řada z nich si prostě chtěla odpočinout u poutavého příběhu, bystře spějícího kupředu a neprodlévajícího u obštrných líčení či myšlenkově náročných úvah. A co jiného mohlo zajímat ženské srdce než láska dvou mladých lidí, láska pokud možno tajená, zapíraná, plná překážek, a přesto nakonec vítězí? Recept na zamilovaný román byl pak nasnadě.*“³

Zamilovaný román bývá často označován i přeneseným pojmem červená knihovna, a to „*podle edice Červená knihovna, vydávané nakladatelstvím Rodina v letech 1928 – 1937.*“⁴

Pojmovým vymezením ženské literatury se dále zabývá Oldřich Sirovátka, který tento žánr považuje za konzumní literaturu sentimentu a srdce.⁵ Sirovátka hovoří o triviálním a konzumním románu ze společnosti, jehož hlavní zápletka pojednává o citových

¹ CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-86785-03-3, s. 434.

² MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-69-X, s. 86.

³ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 11.

⁴ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-69-X, s. 86.

⁵ SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel, 1990. Puls (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0122-X, s. 18.

a milostných vztazích, a který se proto označuje jako milostný román nebo také ženský román, protože jej nejvíce četly ženy.⁶

Největší rozmach zaznamenala ženská literatura v 1. polovině 20. století. Po roce 1948 však byla populární literatura odvržena jako brak a romány tohoto typu byly označeny za romány „*oslazené rozbředlým sentimentem vlasteneckým, milostným i náboženským!*“⁷ Tento stav trval až do listopadové revoluce v roce 1989, kdy došlo k obnovení poptávky po ženské literatuře ze strany čtenářů i odpovídající nabídky knižního trhu a knihoven.

Příznačným rysem triviální literatury včetně literatury ženské je zaměření na široké vrstvy lidových čtenářů, kterým poskytuje především zábavu a potěšení. Lidovost triviální literatury je zdůrazněna i v encyklopedickém vymezení literárních žánrů, v němž je za populární literaturu považována „*beletristická produkce zaměřená na bezprostřední a všeobecně přístupnou komunikaci s širokou čtenářskou obcí.*“⁸

Vedle lidovosti jsou dalšími znaky tohoto literárního žánru „*jednostranné soustředění na děj na úkor ostatních složek díla, schematická kompozice, zjednodušená kresba postav, záliba ve vnějších efektech, rozvíjení děje na základě povrchní motivace s tradičním happy endem.*“⁹

Dalším důležitým znakem ženské literatury je absence estetické složky díla, což je vyjádřeno tak, že „*jde o beletrii, která nechce než bavit nebo tendenčně vychovávat své čtenáře bez uvědomělých zřetelů estetických.*“¹⁰

Vzhledem k tomu, že atributem umělecké literatury je estetičnost, kterou triviální literatura vesměs postrádá, odlišuje se triviální literatura od literatury umělecké. V tomto smyslu se hovoří o literatuře umělecké (vysoké) a o literatuře triviální (nízké). V rámci ženské literatury můžeme rovněž vymežit literaturu „vyšší“ a literaturu „nižší“. Představitelkou „vyšší“ ženské literatury je Růžena Svobodová. K „nižší“ ženské literatuře náleží právě Vlasta Javořická i její předchůdkyně Věnceslava Lužická. Javořická na obě tyto autorky ženské literatury

⁶ SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel, 1990. Puls (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0122-X, s. 22 - 23.

⁷ NOVÁK, Bohumil. *Regulace knižního trhu: rkp. přednášky pro Klub čtenářů Ústřední knihovny hl. m. Prahy*, uloženo ve fondu B. N., LA PNP, 1947.

⁸ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-69-X, s. 501.

⁹ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 392.

¹⁰ NOVÁK, Jan Václav a Arne NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1, s. 802-803.

navázala.¹¹ Výchovným a „zušlechťujícím“ zaměřením své prózy se Javořická přibližovala i dalším autorkám umělecké literatury, především Karolině Světlé, jejímž nejvýznamnějším románem tohoto typu je *Kříž u potoka*.¹²

Vedle Javořické byly v 1. polovině 20. století nejčtenějšími autorkami „nižší“ ženské literatury Vlasta Pittnerová, Popelka Biliánová, Maryša Šárecká nebo Maryna Radoměrská.

Vlasta Pittnerová (1858 – 1926) je nejvýraznější předchůdkyní Javořické. Právě s touto autorkou má také Javořická nejvíce společného. Pittnerová pocházela z měšťanské a vlastenecky založené rodiny z Polné, tedy ze stejného prostředí a ze stejné oblasti Českomoravské vrchoviny jako Javořická. Důvěrnou znalost tohoto kraje Pittnerová uplatnila v realistických obrázcích *Ze Žďárských hor* (1892). Dagmar Mocná ve své studii *Červená knihovna* srovnává tvorbu Pittnerové a Javořické a uvádí, že obě psaly populární četbu pro ženy, své náměty čerpaly ze stejného venkovského a maloměstského prostředí a díla obou autorek směřovala k zušlechťování duchovního života čtenářek v duchu patriarchálního konzervatismu. Na rozdíl od Pittnerové však byla Javořická modernější, neboť začala psát o třicet let později, uměla se lépe přizpůsobit požadavkům zábavné četby a dokázala se více vcítit do duše venkovských čtenářek. Pittnerová psala proto, aby se uživila, což důvodem tvůrčí činnosti u Javořické nebylo. Přestože obě autorky vycházely z realismu, Pittnerová se pevně držela pojetí realistické prózy jako obrazu života, kdežto Javořická se o realistický podklad opírala a příběhy si vymýšlela. Javořická se soustřeďovala na poutavost příběhu, nápaditost a spletnost děje, a proto také psala převážně romány. Pittnerová se zaměřovala na kratší povídky a črty, které svým rozsahem odpovídaly potřebám lidových kalendářů. V populární četbě po 1. světové válce se začaly prosazovat souvislé románové příběhy na úkor kalendářových povídek a črt, a proto také Javořická Pittnerovou zastínila.¹³

Popelka Biliánová (1862 – 1941) byla obdobně jako Javořická a Pittnerová velkou vlastenkou a angažovala se také v ženském hnutí. Je autorkou vtipných a humorných děl. Jejími nejúspěšnějšími díly byly romány *Do panského stavu* (1907) a jeho venkovská obdoba *Pod selský krov* (1921 - 1922). Pro vyprávění Biliánové jsou příznačné humorné příhody a dojemné milostné příběhy se šťastným koncem. Také Biliánová tvořila především

¹¹ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8, s. 478.

¹² MOCNÁ, Dagmar. *Královna lidového románu*. Praha: Český spisovatel, 1996, in: JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Do posledního dechu; Prstýnek*. Praha: Český spisovatel, 1996. ISBN 80-202-0633-7, s. 103.

¹³ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 28 - 36.

z existenčních důvodů, kdy po smrti manžela musela uživit sebe a své tři děti. Navzdory životní tísní psala s humorným nadhledem a líčila idylickou pohodu každodenního života, v čemž lze spatřovat podobnost se životním osudem a dílem Boženy Němcové. Biliánová tehdy rovněž ustoupila do pozadí před úspěšnější Javořickou, avšak nikoli tak výrazně jako Pittnerová, protože Biliánová se od Javořické odlišovala osobitým humorným odlehčením svých próz.¹⁴ Je až s podivem, jak právě životní těžkosti a hmotné strádání stojí za vznikem humorných, vtipných a idylických děl. Zřejmě to je cesta, jak čelit a vzdorovat nepřízni osudu a jak se s ním vyrovnávat. Snad jde o vyvažování osobního a tvůrčího života, snad o únik z neutěšené reality. Javořická vzhledem ke svému materiálnímu zajištění s žádnou hmotnou nouzí bojovat nemusela. Přesto v jejích dílech nenacházíme humor, vtip či idylickou atmosféru každodenního života, jak je typické pro Biliánovou. Důvodem zřejmě bylo nenaplnění vlastního citového života Javořické.

Maryša Šárecká (1890 – 1958), vrstevnice Javořické, se orientovala na erotické vztahy a lásku v dekadentním stylu. Láska v tomto pojetí je tématem jejího souboru povídek *Stín padl na duši* (1908). Tímto pojetím lásky se Šárecká odlišuje od Javořické, která líčí především rodinné vztahy a vztahy mezi mužem a ženou v jejich manželském svazku. Pro Javořickou je láska ušlechtilým citem, a proto se v jejích dílech nesetkáváme s láskou v erotickém pojetí. Příběhy Šárecké se na rozdíl od vyprávění Javořické odehrávají v atraktivním prostředí šlechtických salonů nebo v exotických přímořských krajích. Vedle zamilovaných příběhů je Šárecká autorkou díla *Pod Svatou Horou* (1940), což je kronika života drobných živnostníků v Příbrami v polovině 19. století.¹⁵

Maryna Radoměrská (1906 – 1993) se jako autorka ženského románu těšila zájmu nejen nakladatelů, ale i filmových producentů. Radoměrská se proslavila románem *Světlo jeho očí* (1935), který byl nejžádanějším ženským románem 30. let. Právě tento román, který byl rovněž úspěšně zfilmován, zcela naplňoval schematickou kompozici tohoto žánru spočívající v bohatém a napínavém ději končícím happy endem, kdy se dva mladí lidé přes veškeré

¹⁴ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 50 - 60.

¹⁵ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 76 - 82.

úklady a nepřízeň osudu dočkají dojemného naplnění své lásky. Podle D. Mocné lze román Světlo jeho očí zařadit mezi evropskou klasiku žánru.¹⁶

V ženské literatuře se uplatňovali i mužští autoři jako B. Zahradník-Brodský, Q. M. Vyskočil, J. Roden, J. Snížek či V. Neubauer.¹⁷

Triviální literatura včetně literatury ženské je považována za „literaturu na okraji“. Nejedná se však o okraj zájmu čtenářů, ale o nezájem literární vědy a kritiky o tuto oblast literatury, jak poznamenává Karel Čapek: „... *kritika nemá pokdy, aby si všimla toho, co čtou statisíce neznámých čtenářů... Zajímá se o literaturu, ale nezajímá se o její okraj. Jenže na tom okraji se najde ledacos: především lid.*“¹⁸

Ženská literatura je žánr většinou přehlížený či odsuzovaný. Jakékoli znevažování nebo zavržení si však ženská literatura určitě nezasluhuje. Má totiž nesporný význam pro duchovní život člověka, neboť každý také potřebuje ke svému životu zábavu, potěšení, útěchu, odpoutání od každodenních starostí a všednosti, což tato literatura bohatě poskytuje.

Význam zábavné četby v tomto smyslu zdůrazňoval i Karel Čapek, když uvedl: „... *čekám od umění, aby bylo jistou kratochvílí; nebo řekněme jakýmsi potěšením. Já vím, že má nadto jiné, velké i tajemné úkoly; ale tento není z posledních.*“¹⁹

Domníváme se, že příznačným rysem ženské literatury je specifický ženský pohled na svět, který se vyznačuje hlubším prožíváním citů, lásky, citlivějším vnímáním vztahů mezi mužem a ženou, smyslem pro detail i vnímáním erotických prožitků.

S ohledem na specifický ženský pohled na svět je dle našeho názoru možné v ženské literatuře vysledovat několik základních principů odrážejících ženský pohled na svět. Všechny tyto principy se uplatňují i u Javořické, přičemž její próza je zároveň výrazně prodchnuta křesťanskou vírou, mravní harmonií a realismem. Zaměření ženské literatury na téma lásky vyjadřuje především princip romantičnosti.

¹⁶ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 114 - 126.

¹⁷ SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel, 1990. Puls (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0122-X, s. 23.

¹⁸ ČAPEK, Karel. *Marsyas: Jak se co dělá*. 5. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 145.

¹⁹ Tamtéž, s. 181.

S romantičností souvisí i určitá pohádkovost ženské literatury. Právě v tomto žánru lze spatřovat stopy staré lidové pohádky, pokud jde o vítězství dobra a morálky. Ženská literatura tak může být vnímána i jako určitá pohádka pro dospělé.

Výrazným principem ženské literatury je princip oběti ženy, který odráží zvláštní schopnost a odvahu ženy obětovat vlastní city a lásku ve jménu vyšších ideálů.

Odradem ženského pohledu na svět je také princip každodennosti a všednosti v životě ženy. Vyznačují se jím každodenní ženská témata, jimiž jsou především manželství, mateřství a péče o rodinu a děti.

Ženská literatura vyjadřuje a vyzdvihuje cit ženy pro vnímání lásky a dobra, i když v té nejprostší a nejlidštější podobě přístupné a srozumitelné obyčejnému lidovému čtenáři. Zřejmě proto je ženská literatura někdy poněkud pejorativně označována jako „babské čtení“. Přesto i tento žánr může poskytovat duševní obohacení, pokud čtenář nepodlehne myšlenkovému pohodlí, ponechá si vlastní vůli, soudnost a nebude bezmyšlenkovitě přijímat to, co mu autor předkládá. Z tohoto důvodu *„oddechová četba může pomáhat udržet člověka na úrovni nemyslicího primitiva. Když však k ní přistupuje s rozmyslem, stane se pro něho skutečným přínosem a obohacením.“*²⁰

Ženská literatura má své místo a význam v kontextu celého literárního vývoje 20. století, jehož je součástí. Její existenci a význam, který ostatně přesahuje tuto epochu i do současné doby, nelze přehlížet, a to již proto, že *„mezi populární literaturou a literaturou s vysokými uměleckými aspiracemi je téměř plynulá hranice.“*²¹

²⁰ NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 8. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: výpravy do světa literatury I.* Dot. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. ISBN 80-7168-082-6, s. 184.

²¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1, s. 284.

2 Vlasta Javořická očima svých potomků

Rozhovor s vnučkou Vlasty Javořické, paní Janou Lunovou, jsme pojali jako průřez soukromým a spisovatelským životem Vlasty Javořické. Provedli jsme srovnání oficiálního životopisu autorky se vzpomínkami její vnučky. K vybraným otázkám rozhovoru uvádíme komentáře, kterými propojujeme odpovědi paní Lunové s vlastními vzpomínkami Vlasty Javořické uvedenými v jejích šestidílných pamětech *Můj život* a s odkazy na další zdroje vztahující se k otázkám rozhovoru.

Rozhovor se uskutečnil v adventním čase roku 2017 v bytě paní Lunové v Jihlavě. Příjemnou atmosféru rozhovoru doplňovaly i upomínky na spisovatelku Vlastu Javořickou nacházející se v bytě paní Lunové. Vedle mnoha knih to byly obrazy s motivy Studené, rodné obce Vlasty Javořické, dobové fotografie, perokresba poslední podoby spisovatelky i starobylý lustr z původního bytu Vlasty Javořické. Mezi vzpomínkami paní Lunové dominoval dobový památník z jejího dětství s ilustracemi Marie Fischerové - Kvěchové, který spisovatelka své vnučce vlastnoručně, zčásti i ve verších, psala.

R. H.: Z jaké rodiny pocházela Vlasta Javořická?

J. L.: Moje babička, Marie Barešová, provdaná Zezulková, se narodila ve středostavovské rodině. Její otec, Josef Bareš, měl být původně knězem, ale nakonec se stal vojenským lékařem. Pocházel ze selské rodiny z Dmýštic u Milevska. Babiččina matka, Antonie Egrová, byla dcerou venkovského stavitele z Kostelce nad Labem. Zajímavostí je, že babiččin otec působil ve službách majitele stříbrných dolů pana Kittla v Krásné Hoře u Příbrami, jehož dcera Ema byla pozdější slavná operní pěvkyně Ema Destinová. Než se babiččini rodiče přestěhovali do Studené, Kittlovi jim prodali postýlku po jejich Emě, takže na této postýlce spávala i babička. Postýlka se později dostala do rodiny babiččiny sestry v Polné a dochovala se. Nyní se nachází v Městském muzeu v Polné v rámci expozice staré školy včetně bytu učitele a nábytku z 19. století. Postýlka je bílá, plechová, zdobená motivy andělíčků. Babička se narodila 25. 3. 1890 ve Studené u Telče. Měla dva sourozence: o 11 let staršího bratra Josefa, zvaného Pepča, a o 10 let starší sestru Antonii, které říkali Toninka. Babička byla miláčkem celé rodiny a zejména otec si na ní velmi zakládal. Nazýval ji pozdním květem svého života. Bylo mu totiž již 59 let, když se narodila. Přes značný věkový rozdíl třiceti let bylo manželství babiččiny rodičů šťastné a harmonické a ona tak vyrůstala v milující klidné rodině. Nepochybně to mělo také vliv na utváření jejího charakteru a bylo to předpokladem pro to, aby i ona sama byla v životě milující, šťastná, vyrovnaná, spokojená a sebevědomá.

Životní postoj babičky vedle toho určitě ovlivnila i skutečnost, že v rodině panovalo silné národní cítění a vlastenectví a díky babiččině matce i důsledná křesťanská morálka.

Komentář R. H.: Klidné, šťastné a láskyplné rodinné prostředí, v němž vyrůstala, oceňovala i sama spisovatelka ve svých pamětech: „...krása je štěstí. Měla jsem k němu všechny předpoklady. Prostředí naší rodiny bylo šťastné a tiché.“²² Ohledně postýlky Vlasty Javořické jsme zjistili rozpor. Dagmar Mocná uvádí, že postýlka byla Barešovým darována.²³ Rodiče Javořické však postýlku od paní Kittlové ve skutečnosti koupili. Takto píše i sama autorka ve svých pamětech: „... Prodala ji našim... od tatínka za ni dostala třicet zlatých, což byla v té době cena neuvěřitelná.“²⁴

R. H.: Jak Javořická vzpomínala na svou školní docházku ve Studené?

J. L.: Ve Studené chodila do málotřídní školy, kde výuka probíhala v nevyhovujících podmínkách. Přesto na školu ve Studené vzpomínala velmi ráda. Soucítila s učitelem, který musel v jedné třídě zvládnout mnoho dětí různého věku.

Komentář R. H.: Vlasta Javořická vzpomíná na školu ve Studené ve svých pamětech: „Ve třídě nás byla taková spousta, že jsme seděli po zemi a kolem stupínku, v lavicích po sedmi místo po čtyřech a měli jsme se taky učit. No, učili jsme se tak, že jedni psali, druhí četli a třetí počítali. Ubohý pan učitel.“²⁵

R. H.: Jakého vzdělání se jí dostalo?

J. L.: Jejím jediným vzděláním po obecné a měšťanské škole byla tehdy populární hospodyňská škola v Německém Brodě, nynějším Havlíčkově Brodě. Jejím nejoblíbenějším předmětem v hospodyňské škole byl sloh. Psaní jí nečinilo žádné potíže, psala s lehkostí a velmi ráda. Chovankám hospodyňské školy psala slohové úlohy. Právě v té době dala babička otevřeně najevo, že touží být spisovatelkou. Ve škole psala verše o lásce a napsala i několik románků. Tyto prvotiny se však nezachovaly, protože je vždy údajně darovala některé chovance školy.

R. H.: Naučila se nějaký cizí jazyk?

²² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život I*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9, s. 7.

²³ MOCNÁ, Dagmar. *Královna lidového románu*. Praha: Český spisovatel, 1996, in: JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Do posledního dechu; Prstýnek*. Praha: Český spisovatel, 1996. ISBN 80-202-0633-7, s. 98.

²⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život I*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9, s. 20.

²⁵ Tamtéž, s. 82.

J. L.: Žádným cizím jazykem nehovořila. Neměla zájem učit se nějaký cizí jazyk, ostatně neměla pro to ve své době žádný důvod a nebylo to pro ni nijak důležité. Na přání rodičů začala chodit na soukromé vyučování němčiny, ale bylo to neslavné. Naprosto tento jazyk nezvládala. Rodina byla silně vlastenecky založená a babička rovněž cítila nenávisť k němectví, a proto asi také nebyla schopná se němčině učit.

Komentář R. H.: S nadhledem a humorem nahlíží spisovatelka na tuto svou „neschopnost“ i ve svých pamětech: „... *Já byla tupá jako motyka. Něco přečíst, vyloučeno. Ne a ne to překousat a Židovky se mohly smíchy popukat. Učili jsme se básničku, něco to bylo o jarním čase a já ne a ne... Zapamatovala jsem si jen ten poslední veršík. A to jen proto, že mi to připadalo podobné českým slovům...pan učitel na mne hleděl jako na blázna a beznadějný případ.*“²⁶

R. H.: Jaký vztah měla Javořická k domovu a k Vysočině?

J. L.: Velmi milovala svoji rodnou Studenou a zdejší kraj. Celou duší vnímala poezii dosud málo dotčené přírody Vysočiny. Svou lásku k Vysočině a domovu vyjadřovala právě psaním. Po celý život si uchovala pevné pouto s tímto místem. Byla uchválena horou Javořicí a jejími tajuplnými lesy a legendami. Pověst o Studánce Páně, jak ji uměla babička vypravovat, jsme jako děti poslouchaly se zatajeným dechem. Podle hory Javořice si ostatně zvolila i svůj pseudonym.

R. H.: Víte, jak přesně vzniklo literární jméno Vlasta Javořická?

J. L.: Pseudonym Vlasta Javořická poradil babičce její starší bratr Pepča, když jí bylo asi 12 let a začínala se svými literárními pokusy. Jméno Vlasta mělo vyjadřovat její češství. Při volbě tohoto jména se inspirovala jakousi lékařskou příručkou jejího tatínka, kde bylo jméno Vlasta uvedeno, a také národní písničkou.

Komentář R. H.: V pseudonymu Vlasta Javořická se projevuje vztah autorky k jejímu rodnému kraji a její vlastenectví. Okolnosti vzniku svého literárního jména zmiňuje spisovatelka i ve svých pamětech: „... *poučil mne, že většinou slavní lidé, slavní spisovatelé si dávají jména podle místa, kde žili, tak třeba je Třebízský, Brodský, Světlá a podobně. A tak mi*

²⁶ Tamtéž, s. 88 - 90.

tedy poradil: „No, třeba podle Studené nebo, počkej, to bude ještě lepší, podle Javořice – Javořická!“ A Vlasta byla v tatínkově příručce... i v té písničce Vlasta si z růží uvila věnce.“²⁷

R. H.: Byla spokojená pouze doma nebo ráda cestovala?

J. L.: Po cestování vůbec netoužila, nelákalo ji poznávání cizích zemí. Milovala svou rodnou Studenou a to jí úplně stačilo.

R. H.: Která místa v okolí Studené měla nejraději?

J. L. Babička Vysočinu a její přírodu nesmírně milovala. Měla ráda dlouhé procházky do přírody v okolí Studené, zejména na Javořici a do blízkého lesa Bukovice. Ráda také chodila na okolní vrchy Hradisko, Pivničky, Grácův vršek nebo Farský vršek. Vnímala i krásu malebných vesniček v údolích pod Javořicí, jako je Domašín, Horní Pole, Horní Němčice, Skrýchov, Sumrakov, Horní Bolíkov, Světlá, Malý Jeníkov, Velký Jeníkov a další. Hodně také hovořila se zdejšími lidmi, poslouchala jejich příběhy a literárně je zpracovávala. Na dlouhé procházky do přírody chodila do pozdního věku. Bylo jí už hodně přes osmdesát let, když se chtěla ještě jednou podívat na vrch Pivničky, odkud býval nádherný výhled na Studenou. Její syn František s vnukem Xaverem ji tam krkolomně vedli. Když se konečně vyšplhali na vrchol skály, byla babička zklamaná, protože výhled na Studenou již zakrylo vzrostlé mlází.

Komentář R. H.: O svém vztahu k domovu a k cestování hovoří spisovatelka ve svých pamětech. Z jejích slov vyplývá, že skutečně nejspokojenější byla jenom doma: „*Můj malý svět! Netoužila jsem nikdy po poznání cizích měst a krajin. Táta jezdil teď rok co rok do lázní, já jsem byla doma. Říkala jsem, že mi stačí Špiklův rybníček... Zahrada a Bukovice, naše kvetoucí meze, Grácův a Farský vršek, němčická silnice a denní cesta na hřbitov, to byl můj svět. Netoužila jsem po jiném...*“²⁸

R. H.: Ani později, když jí na sklonku života bylo dovoleno do USA vycestovat, ji nenapadlo zůstat v Americe u svých dcer, které tam i s rodinami v padesátých letech emigrovaly?

J. L.: Kdyby tehdy chtěla, měla příležitost u svých dcer v USA zůstat. Vůbec si však takovou možnost nepřipouštěla. Chtěla za všech okolností zůstat a zemřít doma, ve vlasti. Loučení

²⁷ Tamtéž, s. 150.

²⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 5*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-105-4, s. 9.

s rodinami dcer muselo být pro babičku nesmírně těžké. Musela vědět, že je už nikdy v životě pravděpodobně neuvidí.

R. H.: Jaký vztah měla ke svému rodnému domu a jaká je jeho současná podoba?

J. L.: Velmi milovala svůj rodný dům ve Studené. Nazývala jej domem „otcovským“. Po příchodu do Studené bydlela rodina v sousedním domě v nájmu. Vlastní dům koupil otec babičky později. Byla asi tříletá. Kromě několika nepříliš šťastných let strávených v Tišnově prožila v tomto domě celý svůj dlouhý život. V domě již dlouho nikdo nebydlí a naše rodina v něm zachovává jednu místnost, která má podobu jako za babiččina života. Je vybavena původním nábytkem a jsou tam uloženy některé její knihy a rukopisy. Je to taková rodinná „síň tradic“. Na požádání ji ukazujeme čtenářům, kteří se stále zajímají o babiččino dílo. K jejímu rodnému domu a k jejímu hrobu ve Studené přicházejí hlavně u příležitosti silvestrovských výstupů na Javořici, které se již tradičně konají na babiččinu památku.

Komentář R. H.: Ve Studené probíhá v současné době výstavba komunitního centra, v němž bude umístěna Knihovna Vlasty Javořické a její kompletně zařízená pracovna, kterou rodina Zezulková daruje obci Studená.²⁹

R. H.: Účastnila se Javořická ve Studené společenského života?

J. L.: I na malém městě jako byla Studená, se v době babiččiny mladosti rozmáhala spolková činnost, které se i ona se nadšeně účastnila. Tehdy tam byl založen hasičský spolek a Sokol, v němž se aktivně angažoval i její budoucí manžel, František Zezulka. Spolky pořádaly slavnosti, plesy a zábavy, hrálo se ochotnické divadlo. Babička milovala tanec a divadlo. Hrála i ochotnické divadlo ve Studené, a to s mnoha dalšími mladými lidmi, mimo jiné i se Zezulkou, svým pozdějším manželem a s jeho kolegou Slavíčkem, který byl její romantickou láskou, a který hraní divadla ve Studené organizoval. Později, konkrétně za okupace, ochotnické divadlo i režírovala a vedla ochotnický spolek.

R. H.: Jaký vztah měla Javořická k módě, oblékání a strojení, když tak ráda chodila do společnosti?

J. L.: Byla v tomto směru velmi skromná. Myslela si, že pro ni je vše dost dobré. Nebyla rozmařilá, neutrácela zbytečně a už vůbec ne pro sebe. Na parádu si nepotrpěla a strojit se neuměla. Ani na plesy, které tak milovala, si nepořizovala nové šaty, přestože by si to mohla

²⁹ Slovo starosty. *STUDENSKÝ TEP: Informační a reklamní zpravodaj*. Studená, 2017, 2017(4), s. 2.

dopřát, a manžel by jí to určitě rád koupil. Duší byla totiž vždy v jiných vyšších sférách a přízemní světské věci jako peníze, majetek nebo šaty jí moc neříkaly a netoužila po nich.

Komentář R. H.: O svém oblékání a strojení hovoří spisovatelka i ve svých pamětech: „...byla jsem takový hloupý truhlík, že jsem vždy na sobě šetřila a nedopřála si žádnou parádu. Vždycky jsem si myslela, že bych byla v nějaké velké parádě ještě ošklivější. I účes jsem nosila hladký a do zrcadla jsem se dívala jen zřídka a s odporem.“³⁰

R. H.: Byla tedy kritická ke svému vzhledu?

J. L.: Babička skutečně neměla o svém vzhledu dobré mínění, ale myslím, že se hodnotila zbytečně moc přísně. Měla sice hrubší pleť a od dětství trpěla kazivostí zubů, takže již od mládí neměla vlastní zuby. Já ji ale pamatuji jako příjemnou a usměvavou ženu. Ostatně i na fotografiích z doby její mladosti jí to velmi sluší a rovněž ve zralém věku vypadala dobře. Její dobové fotografie jsou použity na přebalech jejích šestidílných pamětí.

R. H.: Jak se Javořická poznala se svým budoucím manželem, Františkem Zezulkou?

J. L.: Františka Zezulku poznala ve svých 15 letech. Byl o 4 roky starší, když přišel do Studené a nastoupil jako účetní v továrně na uzeniny a masové konzervy u továrníka Satrapy. Zezulka pocházel od Zlína a už v té době o něm věděla, že pije.

R. H.: Jaký měla vztah ke svému manželu, Františku Zezulkovi?

J. L.: Citová stránka jejího života, pokud jde o lásku mezi mužem a ženou, nebyla bohužel naplněna. Manžel ji považoval za svou životní přítelkyni a důvěrnici a obdobně pro ni byl manžel víceméně přítelem a především tátou jejich dětí. Před sňatkem s babičkou Zezulka chodil s židovskou dívkou, kamarádkou babičky, a babička byla jejich důvěrnicí. Přesto, že jej jako muže opravdově nemilovala a nerozuměli si ani v intimních otázkách, ctěla Zezulku jako manžela a otce jejich dětí. Usilovně ho podporovala a pomáhala mu. Nesla s ním těžkosti a problémy spojené s jeho neúspěšným podnikáním v Tišnově a byla mu oporou i při jeho pádu z místa ředitele továrny ve Studené po jejím znárodnění. To mělo zásadní dopad i na existenci celé rodiny. Musela tedy prokázat velkou životní sílu a statečnost. Považovala za své životní poslání sdílet s manželem svůj vlastní život. Babička vstoupila do manželství proto, že si předsevzala, že svému muži pomůže vést morálně lepší život, že jej přiměje přestat

³⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 132.

s alkoholem, a že ho přivede k víře. V jejich vztahu tedy nešlo o žádnou zamilovanost a lásku. Byli to přátelé.

Komentář R. H.: Nenaplnění vlastního citového života autorky, soužití s necitlivým a hrubým mužem - alkoholikem v manželství postaveném na přátelství, nikoli na lásce muže a ženy, je okolností, která není zmiňována v oficiálních životopisech Javořické. Tato stránka jejího osobního života však značně ovlivnila její tvorbu, pokud jde o zaměření autorky na problematiku citových vztahů mezi mužem a ženou a na statečnost a schopnost ženy přinášet oběti v citových vztazích. S ohledem na vlastní neblahou zkušenost s alkoholismem manžela se Javořická ve své tvorbě často věnovala postavení žen, jejichž život tvrdě poznamenalo soužití s muži, kteří neřesti alkoholismu propadli. Okolnost, že se Vlasta Javořická nevdala z lásky, ale proto, aby zachránila svého muže a obětovala se pro něj, vyplývá i z jejích pamětí: *„Máti si držela hlavu a začala mne prosit, pro Boha a pro tatínkovu památku, abych toho nechala. „Nenechám!“ křičela jsem. „nenechám! Nemohu mu to udělat, odkopnout ho jako Anda! On by se spustil. Pije-li teď, pil by tuplem, zmařil by se! Máti, prosím tě pro všechno na světě, nebraň mi! Já ti přísahám, že si nikdy nebudu stěžovat. Jak si udělám, tak si to ponesu sama. Ale já si ho vezmu, to je mé rozhodnutí a nikdo mi nezabrání.“ Tvrдила jsem sobě i matince, že teprve dnes cítím, že mám Zezulku ráda a že se chci obětovat a snášet s ním vše a zachránit ho.“*³¹

R. H.: Vzhledem k jejímu náboženskému zaměření to asi nepřipadalo v úvahu, ale přece jenom, neuvažovala někdy o rozvodu svého manželství?

J. L.: Jako věřící důsledná katolička rozvod odsuzovala. Rozhodně na něj ani nikdy nepomýšlela. Byl pro ni nepřijatelný. Považovala za své životní poslání sdílet se svým mužem vlastní život, byť by bylo toto soužití jakkoli těžké. Bylo to nepochybně odrazem její hluboké víry, která přikazovala ženě ctít svého manžela a snášet s ním dobré i zlé bez ohledu na cokoli. Ale byla to právě zase jenom její hluboká víra, která jí umožňovala nést své břemeno a snášet jakékoli trápení. Věřila, že to má nějaký smysl, že v tomto jejím údělu je Boží záměr, kterému musí dostát.

R. H.: Prožila Javořická také nějakou romantickou lásku, když ve vztahu mezi ní a jejím manželem šlo „pouze“ o přátelství?

³¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 3*. Brno: Jota, 1999. Javořice (Jota). ISBN 80-7217-084-8, s. 102 - 103.

J. L.: Její romantickou a tajnou láskou byl mladý finanční úředník Slavíček, který byl zaměstnaný v Satrapově továrně, stejně jako Zezulka. Nebyl údajně příliš hezký, ale jí se moc líbil a byl jí velmi sympatický. Bohužel mu nikdy svou lásku nedala najevo a naopak ji zapírala. Právě Slavíček byl vedle jejího otce jediným mužem v jejím životě, který uznával její spisovatelské nadání a obdivoval se mu.

Komentář R. H.: Na svou ztracenou romantickou lásku a na jediného muže v životě, který jí skutečně imponoval, vzpomíná spisovatelka i ve svých pamětech: *„Byl ten Slavíček takový člověk ani příliš hezký, ani elegantní. Postavu měl spíše nižší než vysokou, vlasy nepřiliš hojné nosil na ježka a měl je skoro nazrzlé, pod nosem nosil silný zrzavý knír, mužně zakroucený vzhůru podle stávající módy. Bylo mu třicet tři let, tudíž byl asi o čtrnáct let starší než já. Nebylo na něm nic, ale mně se líbil – ó Bože, jak se mi líbil. V pozdějším věku jsem říkala, že to byl jediný muž na světě, který mi imponoval.“*³²

R. H.: Uznával manžel Javořické její spisovatelské nadání?

J. L.: Manžel její spisovatelské nadání naprosto neuznával a neměl pro něj ani žádné pochopení. Ona si však dokázala vytvořit svůj vlastní svět a uzavřít se v něm tak, že ji manželovo nepochopení nemohlo odradit nebo ohrozit. Vzpomínala, jak jí jednou manžel ve vzteku vhodil rukopis románu do kamen. Byl to román Dvojí jaro. Tento incident tak trochu vlastně zavinila malá Hanička - moje matka. Kňourala totiž v kolébce, služka měla volno a babička místo kolébání psala. To rozlítlo manžela k nepřičetnosti a rukopis spálil. Babička mu ve vzteku nafackovala.

Komentář R. H.: O neuznání ze strany svého manžela spisovatelka hovoří i ve svých pamětech: *„On mé umění nenáviděl, snad se bál, že v tom nějak vyniknu a budu se snad duševně nad něj vynášet, asi na to žárlil. Říkal, že chtěl mít jen ženu a žádnou spisovatelku s prsty od inkoustu. Měli jsme o to často veliké boje. Často vstal a foukl mi do lampy a moc huboval.“*³³ Autorka popisuje i nešťastnou událost s románem Dvojí jaro, která jí hodně zasáhla: *„Když jsem psala to „Dvojí jaro“, seděla jsem večer u psaní, měla jsem plno krásných myšlenek a jen jsem to chtěla dostat na papír... malá Hanička se stále budila ze spaní a kňourala. Musela jsem přerušit každou chvíli tok svých vět a myšlenek a jít ji pohoupat... A tu on se strašně rozložil... přiskočil, popadl můj rukopis, co jsem toho měla už*

³² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 2*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-057-7, s. 185.

³³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 109 - 110.

hezký svazek, možná dvě stě stránek, otevřel kamna a nacpal to tam... neznajíc se žalem a vztekem, dala jsem mu dvě facky... stáli jsme proti sobě, bledí rozčilením, leknutím a bolestí. Ach, byla jsem v tu chvíli tak hrozně nešťastná... Táta se mračil, ale myslím, že ho mrzelo to přenáhlení. Však nazítří jsem se dala s novou chutí a vytrvalostí do svého románu znova.“³⁴

R. H.: Stěžovala si někdy na citové strádání se svým manželem?

J. L.: Nikdy si nestěžovala, že by citově nějak trpěla. Po celý život byla vyrovnaná, smířená se svým životem a osudem a vděčná za prosté lidské štěstí, které pro ni bylo v její rodině – v jejích dětech. Na děti, a později i na nás – své vnuky, které bezmezně milovala, soustředila veškerou svou lásku.

R. H.: Měla Javořická ve Studené nějaké přátele?

J. L.: Nejvíce se přátelila s manželkou tamního lékaře, s paní Václavou Hromadovou. S ní také babička chodila téměř každou neděli na dlouhé procházky. Ona byla také kmotrou nejmladšího babiččina dítěte – dcery Vendulky, která po své kmotře Václavě také dostala jméno. Babička by sice byla ráda, kdyby kmotrou mohla být její sestra Toninka, ale to nebylo možné, neboť Toninka vystoupila z katolické církve. Na doktora Hromadu babička často vzpomínala jako na dobrého lékaře. Docházel k jejím dětem, když byly nemocné. Hlavně dcera Hanička, moje matka, bývala často nemocná.

Komentář R. H.: MUDr. Hromadu spisovatelka zmiňuje několikrát ve svých pamětech: „*A Hanička měla pořád kašel, každou chvíli žaludeční poruchu a horečku a co se k nám nachodil pan doktor Hromada, to bylo hrozné. On k nám byl velmi ochotný a laskavý a s paní doktorovou jsem se spřátelila také navždy. Jejich Mánička byla také takový kanárek, který stonal v jednom kuse.*“³⁵ Ve 4. díle svých pamětí Javořická působivě líčí, jak doktor Hromada zachránil život její dceři Marii, když v osmi letech prodělávala těžký zápal plic.³⁶ Jako hodnotné beletristické vyprávění, které má v podstatě podobu samostatné povídky, jej oceňuje literární kritik a básník Ivo Harák: „*Přímo mistrovsky je vylíčena scéna těžké nemoci Máničiny – stručně a výstižně, bez zbytečných zdobností, s vědomím typizující úlohy řeči*

³⁴ Tamtéž, s. 110 - 111.

³⁵ Tamtéž, s. 104.

³⁶ Tamtéž, s. 135 - 139.

(jako prostředku charakterizujícího jednotlivé postavy), bez sentimentu – nikoliv ale bez citu. V knize patří k nejlepším – takovým, jaké si čtenáři ještě dlouho pamatují. “³⁷

R. H.: Jak Javořická vzpomínala na několikaletý pobyt v Tišnově?

J. L.: V Tišnově byla velmi nešťastná. Stýskalo se jí po Studené. Zezulka odešel ze Satrapovy továrny ve Studené a pustil se do vlastního podnikání ve zbrojařské firmě. Podniku se však vůbec nevedlo a Zezulka tam promarnil celé babiččino věno, které jí rodiče těžce připravili. Další velkou těžkostí v Tišnově bylo, že tam Zezulka začal pít ještě více než doma. Bydleli totiž hned vedle hospody a on tam byl denním hostem. V Tišnově se babičce narodila v roce 1912 dcera Antonie, v roce 1913 Marie a v roce 1915 syn František, budoucí lékař a pořadatel jejích pamětí. Hned po skončení 1. světové války se rodina vrátila do Studené. Ve Studené se babičce narodily další dvě dcery: Hana (1919) – moje matka, a Václava (1921). V roce 1926 si se Zezulkou osvojili ještě tříletého chlapečka Otu, nejmladšího sirotka Zezulkovy předčasně zemřelé sestřenice Matyldy.

Komentář R. H.: Na Tišnov spisovatelka hořce vzpomíná i ve svých pamětech: *„Cítila jsem se tak hrozně opuštěnou a stále mne děsila předpověď všech ve Studené, jak to bude u nás vypadat. „Už je to tady!“ říkala jsem si s hrůzou... Ach, proč jsme chodili do Tišnova! Já si na tuhle dobu nevzpomenu ani po smrti!“³⁸*

R. H.: Jak vzpomínala na 1. světovou válku?

J. L.: Vyhlášení první světové války zažila v Tišnově již jako matka dvou malých dětí. Měla silné vlastenecké cítění a současně smysl pro romantiku, takže jako ostatně většina Čechů tehdy odsuzovala vypovězení války bratrskému Srbsku a nadšeně sdílela řeči o budoucí revoluci proti Rakousku.

Komentář R. H.: Svůj prožitek z vyhlášení 1. války spisovatelka líčí i ve svých pamětech: *„Toho 26. července 1914 byla vypovězena válka... Bylo to strašné, ale nějak mi to imponovalo. Byla jsem tehdy ještě zpola děcko a měla jsem vedle vřelého vlasteneckého citu též hodně romantiky. Ó – kdyby to tak bylo jinak – jít na Němce – och – to by bylo nadšení...“³⁹*

³⁷ HARÁK, Ivo. Problémy periferie. *Český jazyk a literatura*. SPN - pedagogické nakladatelství, 2002, 52(9 - 10), s. 256.

³⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 3*. Brno: Jota, 1999. Javořice (Jota). ISBN 80-7217-084-8, s. 180, 193.

³⁹ Tamtéž, s. 208 - 209.

R. H.: Jak vzpomínala na své spisovatelské začátky?

J. L.: Babiččiny spisovatelské začátky nebyly lehké. Pro dívku z „dobré rodiny“ na malém městě bylo totiž podle tehdejších konvencí psaní považováno za ponižující. Bylo nepřijatelné, aby se dívka tímto způsobem dokonce sama živila; měla se připravovat výhradně na roli manželky a matky. Jak se později ukázalo, babička zvládla dobře obojí – být pečlivou matkou a obětavou manželkou i slavnou spisovatelkou, byť pouze lidové četby. Babička velmi bojovala s tímto konvenčním názorem. Nechybělo jí ale sebevědomí a odvaha prosadit se. Byla si vědoma svého talentu, a proto se nevzdávala a bojovala s matkou o každou volnou chvíli, kdy by mohla psát. Více pochopení pro psaní měl její otec, který ji velmi miloval a přál také jejím literárním pokusům.

Komentář R. H.: Na své spisovatelské začátky spisovatelka vzpomíná ve svých pamětech: *„Začínala jsem tehdy psát „zamilované“ příběhy, a proto jsem si často kladla podmínku: „Víš, máti, umeju tady ty hrnce, ale necháš mne pak hodinu psát, ano?“ Máti mému kumštu mnoho nehověla... Psala jsem, jen mi péro lítalo, měla jsem vymyšlené příběhy a spěchala jsem, abych stačila své fantazii. Někdy jsem dala také hodiny zpět, aby byla ta hodinka delší... Tatínek tomu přál více... někdy se nade mnou zastavil a s úsměvem se mě ptal, co to píšu, a chtěl, abych mu něco přečetla... četla jsem mu něco ze svých výplodů, ale když to bylo o lásce, styděla jsem se a všelicos jsem přeskočila. Ten dobrý tatínek byl tak shovívavý a pyšný na mne.“*⁴⁰

R. H.: Jak došlo k uveřejnění její první povídky „Splněná tužba“, která odstartovala její spisovatelskou kariéru?

J. L.: K uplatnění babičky jako spisovatelky jí paradoxně pomohla 1. světová válka. Byla bída, ona brala nízkou podporu a tišnovský podnik byl v úpadku. Tehdy žila několik měsíců s manželem a třemi malými dětmi – Antonií, Marií a Františkem v Brně. Zezulka tam sloužila ve vojenské kanceláři. Právě tehdy, uprostřed války, se po několika letech útlumu vrátila znovu ke svému psaní. Jakmile se totiž vdala a měla rodinu, psát přestala. Napadlo ji své spisovatelské umění nabídnout a pokusit se tak o přivýdělek, když na tom byla rodina finančně dosti špatně. Vzpomínala na svou první návštěvu v brněnských Ilustrovaných listech v roce 1916. V redakci jí tehdy přijali a uveřejnili její první povídku s příznačným názvem

⁴⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život I*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9, s. 172 - 174.

„Splněná tužba“. Nepodepsala ji jako Marie Zezulková, ale již pseudonymem Vlasta Javořícká. Za svůj první honorář koupila dceři panenku.

Komentář R. H.: Na tento přelom ve své kariéře spisovatelka vzpomíná v pamětech: *„A bída byla stále větší... V Brně tehdy vycházely Ilustrované listy... Šla jsem kolem redakce těch listů. Zašla jsem tam a s tlukoucím srdcem jsem žádala, mohla-li bych mluvit s panem redaktorem... Měla jsem už napsanou malou povídku z války o ošetřovatelce. Tak jsem mu ji hned poslala... Za první honorář jsem koupila Tonusce koženou pannu s nerozbitnou hlavičkou, ona totiž měla svátek. Potom už jsem měla každý týden povídku, měsíčně asi pětadvacet korun, a to byl příspěvek do naší skromné domácnosti. To také byl počátek mé umělecké kariéry, za niž po celý život děkuji Všemohoucímu.“*⁴¹

R. H.: Musela i později psát z existenčních důvodů?

J. L.: Rozhodně nemusela. Rodina Barešova, v níž babička vyrůstala, nežila přímo v nějakém zvláštním blahobytu, ale nebyla ani chudá. I v manželství s Františkem Zezulkou byla hmotně a finančně velmi dobře zajištěná. Ovšem až po 1. světové válce, kdy se Zezulka stal prvním účetním v Satrapově podniku ve Studené a později, od roku 1920, byl jeho ředitelem.

R. H.: Jaký tedy měla vůbec vztah k majetku a penězům?

J. L.: Peníze a majetek babičce moc neříkaly. Smířila se i s tím, že neúspěšným manželovým podnikáním v Tišnově přišli o celé její věno. Netoužila po majetku, nedbala na okázalost ani na parádu. Sama pro sebe nechtěla nic a za vše, co měla, byla vděčná. Cenila si především citů a morálky, nikoli hmotných statků. V tomto duchu vychovávala své děti i nás, vnuky.

R. H.: Jaký vztah a zkušenosti měla se svými nakladateli?

J. L.: Babička neměla naprosto žádnou povědomost o podnikatelském prostředí, v němž se tehdy knihy vydávaly. Nevěděla, jaké honoráře by mohla za svá díla požadovat ani jaká práva by mohla jako autorka uplatňovat. Nebylo nikoho, kdo by jí v tom poradil. Chyběly jí hlavně kontakty. Velká pražská nakladatelství by ji zřejmě učinila mnohem slavnější. Ze zapadlého koutu Vysočiny tak nemohla dosáhnout k jiným vydavatelům, než byli právě ti, kteří vydávali populární četbu. Na druhou stranu je pravdou, že ona sama o žádnou slávu ani neusilovala a byla spokojená s odezvou svých lidových čtenářů.

⁴¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 21 - 22.

Komentář R. H.: Jako autorky lidové četby se Javořické chopili nakladatelé, kteří ji v zájmu svého podnikání a dosahování zisků nutili k nadprodukcí. Po vydání její první povídky „Splněná tužba“ po ní nejen brněnské Ilustrované listy, ale i různé regionální kalendáře a periodika požadovala další a další příspěvky. Jenom díky své mimořádné výkonnosti mohla těmto požadavkům dostát. Zdroj svých příjmů v ní jako první prozíravě vytušil královéhradecký nakladatel František Šupka, který byl takřka výhradním vydavatelem jejích knih. Vedle něho vydávala její práce i Československá tiskárna. S těmito vydavateli uzavřela z neznalosti knižního podnikání nevýhodné smlouvy, které nemohla vypovědět. Před nadprodukcí ji varoval její první kritik Dr. Dlach, který v ní rozpoznal nesporný literární talent: *„Jen pro výdělek neračte psát! To by byla bědná nádenická práce. Pište jen, až přijde požehnaná a štědrá tvůrčí chvíle, žádající si naléhavě vnějšího projevu. Pište svoji radost, svoji bolest, svoji naději, svoji útěchu.“*⁴²

R. H.: Netoužila stát se slavnou spisovatelkou tzv. velké literatury?

J. L.: Babička se vždy starala především o rodinu a domácnost. Přestože měla u svých čtenářů úspěch, skutečně neměla žádné velké umělecké ambice. Sama se za žádnou velkou spisovatelku rozhodně nepovažovala. Věděla, že píše pro lidové čtenáře a chtěla to tak. Zůstala pečlivou a starostlivou matkou a později babičkou naší početné rodiny.

Komentář R. H.: Vlasta Javořická si byla vědoma svých možností a zaměření a s místem „na okraji“ literatury a s rolí spisovatelky populární četby byla srozuměna a nepochybně i spokojena. Autorka tedy do světa umělecké literatury nemířila. Přes svou výraznou spisovatelskou aktivitu se nechtěla zbavit svého poslání ženy jako matky a opatrovnice „rodinného krbu“. Zůstávala vždy skromnou a obyčejnou venkovskou ženou a maloměstskou hospodyní. Z tohoto důvodu také D. Mocná ve své studii uvedla pojednání o Javořické nadpisem „Královna opásaná zástěrou.“⁴³

R. H.: Javořická tedy dávala přednost roli matky a babičky před rolí spisovatelky?

J. L.: Určitě ano. Více než spisovatelkou byla především matkou 5, resp. 6 dětí, babičkou 11 vnuků a prababičkou 21 pravnuků. Děti milovala nade vše; vždy říkala: „Bože, dej mi jich, kolik chceš, jenom mi žádné neber.“ Starala se hlavně o duševní rozvoj dětí. Vyprávěla jim pohádky a příběhy, hrála pro ně loutkové divadlo, pro které sama psala hry a vyráběla loutky.

⁴² MOCNÁ, Dagmar. Život v "jiné" literatuře. *Tvar*. 1994, V.(6). ISSN 0862-657 X, s. 5.

⁴³ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleštěného žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 137.

Divadlo hrála nejen pro své vlastní děti, ale i pro děti z okolí. Stejně jako její psaní, i hraní divadla však Zezulka odsuzoval.

Komentář R. H.: O tom, jak velmi se Vlastě Javořické jednalo hlavně o děti, vyplývá i z jejích vlastních slov: „*Ty děti byly mé všechno. Jen o ně se mi jednalo, abych je vychovala dobře, a tak jsem jim vštěpovala vlastenecké sebevědomí, zbožnost a lásku. Celé dny jsem s nimi mluvila, vypravovala jsem jim ty nejpěknější pohádky a příběhy... zbudovala jsem pro ně i loutkové divadýlko. Sama jsem šila loutky a psala si hry, a každý čtvrtek v zimě jsem dětem hrála. A to se k nám vždy nahrnulo dětí, ve čtvrtek neměly školu, bývala toho plná kuchyně. Ale náš táta to neměl rád stejně jako mé psaní. Říkal, že se za to stydí, že nejsem jako jiné normální ženy, které si hledí svého. Ale to nebyla pravda, nikdy jsem nezanedbala své povinnosti...*“⁴⁴

R. H.: Inspirovala se ve svém literárním životě skutečnými lidmi a událostmi nebo si své příběhy jenom vymýšlela?

J. L.: Byla nesmírně vnímavá ke světu kolem sebe. Ve všem viděla lidské příběhy. Dokázala vytušit skrytá dramata i ve všedním průběhu života na malém městě a viděla v něm dojemné lidské příběhy. Měla dar je poutavě a přirozeně vyprávět. Mluvila z duše obyčejných lidí. Zřejmě proto byla tak oblíbená a populární. Samozřejmě, že částečně si své příběhy vymýšlela, ale většinou jí za námět posloužili skuteční lidé v jejím okolí, které znala, a skutečné události, které zažila nebo se jí nějak dotkly. Sama říkala, že její příběhy jsou ze života. Její otec ji už jako mladou dívku brávil často s sebou za pacienty a z těchto svých raných zkušeností a setkání s lidským neštěstím si vybírala náměty a postavy pro své práce. Šlo o prosté náměty i prosté hrdiny. Vždy říkala, že ušlechtilí hrdinové jsou většinou smyšlení.

Komentář R. H.: Inspiraci skutečnými událostmi a skutečnými příběhy a osudy lidí spisovatelka zmiňuje i ve svých pamětech, z nichž vyplývá, že např. v případě románu *Mezihoří* se inspirovala příběhem z vlastní rodiny: „...*psala jsem „Mezihoří“, svou největší práci. Námět mi dal Václavík, který si vzal Mařenku Putterlíkovou z Polné. Byl legionářem, bojoval v Rusku i u Zborova a vracel se mezi posledními.*“⁴⁵

⁴⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 125 - 126.

⁴⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 184.

R. H.: Jak se vyrovnávala s tím, že jako lidová spisovatelka zaměřená ryze katolicky nemohla psát do uznávaného celostátního tisku?

J. L.: Toužila psát do Národních listů, které byly podle ní umělecky hodnotné a pokrokové. Pokud jde o katolický tisk, byla srozuměna s jeho ideovým zaměřením, ale vadila jí hlavně jeho nízká umělecká úroveň. Snažila se sice u Národních listů uplatnit některé své práce, ale nesešla se s žádnou odezvou.

Komentář R. H.: Nemožnost prosadit se v Národních listech spisovatelku trápila, jak uvádí i ve svých pamětech: „*To byla má bolest! Měl mne v moci jen katolický tisk a ten byl vůbec velmi slabý, co se týče umělecké stránky, pokrokoví nade mnou ohrnovali nosy. Mým snem bylo dostat se do Národních listů, to byla má láska, ale když jsem jim něco nabídla, oni mi neodpověděli. Jednou jsem tam poslala „Podemleté břehy“. Jak Toninka, tak já, jsme to považovaly za velmi zdařilou věc, ale Šupka to nevzal, že je to příliš svobodomyšlné, a ty Národní listy mi to ani potvrdily a přišla jsem o to. Asi to nečtené zahodily.*“⁴⁶

R. H.: V čem podle vás spatřovala smysl svého psaní?

J. L.: Hodně stála o odezvu čtenářů a jejich uznání si velmi vážila. Hlavně se však svým psaním seberealizovala a uspokojovala svou potřebu psát. V románech žila svůj jiný život. Unikala z neuspokojivého vztahu se svým mužem do jiného krásnějšího světa, kde se mohla stát krásnou, kde mohla milovat a prožívat lásku s vysněným mužem – ideálem. Ve svých románech žila opravdovou lásku mezi mužem a ženou, jaké se jí ve skutečném životě bohužel nedostalo.

Komentář R. H.: O důležitosti své spisovatelské činnosti pro vlastní seberealizaci Vlasta Javořická hovoří ve svých pamětech: „*To psaní, to bylo mé všecko. Vynahravovala jsem si v něm vše, čím mne neuspokojovalo manželství, čím mi trvale i kvetla duše.*“⁴⁷

R. H.: Jak se k ní jako ke spisovatelce chovala její rodná Studená?

J. L.: Velmi špatně, bohužel. Mnohokrát smutně vzpomínala, jak se tam k ní lidé stavěli. A ona Studenou tolik milovala! Byla tam znevažovaná, neuznávaná a často i posmívaná, a to i v době její největší popularity. Pohrdali jí údajně kvůli náboženskému zaměření její tvorby

⁴⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 5*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-105-4, s. 116 - 117.

⁴⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 111.

nebo přinejmenším dělali, že ji jako spisovatelku neznají. Byla přesvědčena, že to byla pouhá ubohá závist malého českého člověka.

Komentář R. H.: Svého neuznávání ve Studené se spisovatelka hořce dotýká i ve svých pamětech: „... *Studená mne ignorovala. Tady se většina inteligence tvářila, že mne nezná jako spisovatelku, ba, spíš jsem slyšela posměšnou poznámku než něco jiného.*“⁴⁸

R. H.: Jak Javořická nahlížela na úroveň dramaturgie svých prací?

J. L.: Považovala hraní jejích prací ochotnickými divadly za velmi ubohé a nekvalitní. Přesto neodmítala pozvání těchto divadel na jejich představení a navštěvovala je.

Komentář R. H.: Dramaturgii své prózy zmiňuje spisovatelka ve svých pamětech: „... *Vždy mne pozvali, takže jsem jet musela, tak už to chodilo po léta, ale já jsem se za to styděla. Bylo to bídne sepsáno a bídne sehráno. Bývala na tom se mnou pravidelně paní doktorová Hromadová s Máničkou, moje děti se tomu smály a nechtěly na to se mnou jezdit. Jedině Venda se obětovala.*“⁴⁹

R. H.: Který ze svých románů považovala Javořická za nejlepší?

J. L.: Myslím, že si nejvíce cenila románu Granáty.

Komentář R. H.: Román Granáty oceňuje ve svém článku i D. Mocná, která uvádí tento román Javořické jako typické dílo, které dokládá její inspiraci realismem v duchu románů K. V. Raise. D. Mocná hovoří o literárnosti Vlasty Javořické, když vyzdvihuje především estetickou stránku jejího díla. Malebností a básnivostí přírodních popisů, které se v tomto románu uplatňují, autorka poskytuje čtenářům prožitek krásna, čímž se vymyká pojetí populární četby: „*Není totiž typickou autorkou populární četby. Nešla přímočaře za uspokojením elementárních čtenářských potřeb, nýbrž chtěla, aby její díla byla čtenáři vnímána jako literatura, aby jim poskytovala vedle zábavy a vzrušení také estetický prožitek... chce potěšit mysl čtenáře malebnou kresbou.*“⁵⁰

R. H.: Která kniha Javořické je vám osobně nejmilejší?

J. L.: Je to asi román Jiřina, který je o rodině velkostatkáře ze zámečku a o společnosti malého města, které zasáhla 1. světová válka. V románu je hodně romantiky a upřímné lásky.

⁴⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 212.

⁴⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 5*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-105-4, s. 116.

⁵⁰ MOCNÁ, Dagmar. Literárnost Vlasty Javořické. *Tvar*. 1995, 6 (1), s. 14.

Komentář R. H.: Do tohoto románu autorka promítla své dětství, když do něj jako postavy zasadila několik panenek, které nazývala rodinou Javorských, a se kterými si jako malá hrála. Ve svých pamětech o tom říká: „*Ti Javorští, to byla celá osada, jak se rodina rozrůstala, a celý román jejich osudů. Však jsem je později zvěčnila ve své „Jiřině“, udělala jsem z nich skutečné lidi.*“⁵¹ Zřejmě i název tohoto románu autorka zvolila s ohledem na to, že se původně měla jmenovat Jiřina, jak si přál její otec.⁵²

R. H.: Javořická je autorkou velkého množství knih. Jak vůbec mohla stihnout tolik titulů napsat?

J. L.: Byla skutečně mimořádně výkonná. Málokterý spisovatel dokázal napsat za život takové množství knih jako ona. Nejvíce psala ve 20. a 30. letech, kdy byla na vrcholu své spisovatelské činnosti. Samozřejmě si musela umět rozvrhnout svůj čas, aby mohla tolik psát. Dětila ho mezi rodinu, domácnost a děti, které u ní stály na prvním místě, a mezi psaní. Je třeba říci, že to měla poněkud usnadněno tím, že měla k dispozici vždy alespoň dvě služebné, které byly i chůvami dětí. Služebné byly v tehdejších maloměstských domácnostech běžným standardem. Svůj den začínala brzy. Dohlédla na hospodářství a denně, kromě zimního období, se vykoukala v rybníku za jejich zahradou. Psala od rána, v průběhu dne i v noci, běžně do jedenácti hodin. Psala i při vaření. Denně byla schopná napsat až 50 stránek textu.

Komentář R. H.: O tom, jak mnoho psala, spisovatelka hovoří rovněž ve svých pamětech: „*Psala jsem v té době mnoho, myšlenky se mi jen rojily, stohy stránek mi narostly pod rukama. Toninka právě tak horečně opisovala. Divím se dnes sama sobě, co jsem toho napsala!*“⁵³

R. H.: Zmínila jste služebné, které byly v rodině Javořické. Jaké vztahy panovaly mezi ní a jejími služebnými?

J. L.: Chovala se k nim vždy pěkně a měla s nimi dobré vztahy. Služebné ji oslovovaly „milostpaní“. Nicméně od některých z nich zažila i neuctivost a posměšky. Bylo to právě kvůli manželovi, který na ni často křičel i před cizími lidmi, a tím ji před nimi ponižoval. On už prostě byl takový. Babička si velmi oblíbila poslední ze svých služebných, Pavlu. Ta byla rovněž chůvou malého Jiříka, babiččina vnuka od dcery Vendulky, provdané Klánové. Pavla pobývala s Klánovými i v Moskvě. Jan Klán, můj strýc a bývalý válečný letec v Anglii,

⁵¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 1*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9, s. 62.

⁵² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 1*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9, s. 34.

⁵³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3, s. 142, 215.

nějakou dobu po válce působil v Moskvě v diplomatických službách. Moje matka dokonce vystrojila Pavle i svatbu. Pavla ještě žije a stále si spolu dopisujeme.

R. H.: Co přivedlo Javořickou k tomu, že po mnichovské zradě v roce 1938 napsala dopis J. V. Stalinovi do Sovětského svazu?

J. L.: Velmi citlivě vnímala zoufalství a bolest z mnichovské zrady. Vzpomínala, jak u nedalekých Slavonic, kde byl vybudován systém opevnění, nechtěli naši vojáci opustit svá místa, chtěli bojovat, a docházelo tam proto i ke krvavým incidentům. Jako reakci na zradu Československa právě i ze strany Sovětského svazu a na jeho hrozby, že pokud se Československo nevzdá a neuposlechne mnichovského diktátu, postaví se Sovětský svaz proti němu, napsala dopis J. V. Stalinovi, kde mu vytyká jeho postoj vůči Československu. Dopis poslala do moskevského rozhlasu. Stála za tím i její prostota, smysl pro pravdu, otevřenost a poctivost. Jednala vznětlivě a nedomyšlela následky svého jednání. Po čase jí z moskevského rozhlasu diplomaticky odpověděli, že lidé v Československu měli nedostatečné informace.

Komentář R. H.: Dopis J. V. Stalinovi spisovatelka zmiňuje také ve svých pamětech: *„Tenkrát jsem napsala do Ruska na moskevský rozhlas a tam jsem vyprala kožich samotnému Stalinovi. Po čase jsem dostala odpověď z moskevského rozhlasu – prý jsme špatně informováni! Ó – škoda, že jsme nebyli informováni ještě líp!“*⁵⁴ V dopise Stalinovi Javořická uvedla: *„Veliký Staline, ukázal jsi se malým! Ze všech spojenců zůstal nám pouze jediný, starý a spravedlivý Bůh! Je starý už, ale ještě dobře slyší žalobu a náš bezměrný, nezhojitelný žal! On jediný je spravedlivý, a proto v něj doufáme, že oplatí a pomstí zradu, již na nás celý svět spáchal!“*⁵⁵

R. H.: Vzpomínala někdy, který okamžik za okupace byl pro ni nejtěžší?

J. L.: Nejhůře jí bylo asi tehdy, když její nejmladší dceru vyslychalo gestapo kvůli jejímu snoubenci Janu Klánovi, který byl válečným letcem v Anglii. Naštěstí vše tenkrát dobře dopadlo a její dcera se šťastně vrátila domů.

Komentář R. H.: Tento těžký životní okamžik popisuje spisovatelka ve svých pamětech: *„Bylo nám úzko, když táta jel s Vendulkou na to gestapo. Chtělo se mi plakat, ale tvářila jsem*

⁵⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 5*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-105-4, s. 148.

⁵⁵ NOVÁK, Pavel Kryštof. *Vše o Vlastě Javořické*. Brno: Bonus A, 1994. Javořice (Bonus A). ISBN 80-901693-1-7, s. 75.

se klidně... Celý den jsem prosila Pána Ježíše o pomoc a sílu. Vrábí se s tátou? Uvidíme ji ještě někdy? Bylo to, jako když posíláme ovečku mezi vlky... “⁵⁶

R. H.: Psala a vydávala své práce i za okupace?

J. L.: V době okupace psala velmi intenzivně. Unikala tím opět z reality do svého světa. V té době často pobývala u své dcery v Kladně, kde se psaní mohla nerušeně věnovat. Vydávat knihy mohla pouze omezeně, zato byla však poměrně dobře honorována. Tehdy byl vydán i její dívčí románek Petra. Hned po osvobození poslala své rukopisy nakladatelům Šupkovi a Fastrovi, ale ti jí nemohli nic přijmout bez předchozího schválení tehdejšími ministerstvem a Svazem spisovatelů. Oslovila i nakladatelství Otto Kucharského, který měl před válkou o její rukopisy velký zájem. Poměry se však bohužel i pro ni nepříznivě změnily – Vlastu Javořickou již nebylo možné vydávat.

Komentář R. H.: Spisovatelka ve svých pamětech popisuje, jak byly její práce odvrženy jako brak nevyhovující komunistické ideologii. Dokázala se však i přes toto zavržení přenést a smířila se s tím. Nicméně ironicky se vyjadřuje o inteligenci a vzdělanosti těch, kdož na tehdejšími ministerstvu informací prováděli cenzuru jejích prací: *„Mně po dlouhé době přišly zpět rukopisy od Šupky i od Fastra. Ministerstvo je vrátilo, že se nehodí pro dnešní dobu, že je to „brak“. V jakém přišly stavu a co jsem si musela pomyslet o těch pánech na ministerstvu? Text byl bohatě červeně a modře seškrtnán a na okrajích bylo všelicos připsáno, úplná sprostota! Například kde jsem líčila, jak jsme byli zoufalí a bezradní při vpádu Němců do naší vlasti, bylo připsáno „Nesmysl!“, „Vylháno!“ Ke konci však napsali, že jsme se vůbec neděsili, vždyť jsme věděli, že nás neopustí sovětská armáda. Kde jsem líčila přírodu, tam napsali „Škoda papíru“ a přeškrtnali to. Nu, dělali to asi velmi vzdělaní páni.“*⁵⁷

R. H.: Jak nesla Javořická dobu po 2. světové válce, kdy se svět kolem změnil a s ním i vkus a nároky čtenářů?

J. L.: Trpěla především potíráním tradic a úpadkem víry v důsledku nástupu komunistické moci. Vzhledem ke své orientaci na křesťanskou víru a nepřizpůsobivosti novému myšlení byla jako spisovatelka zavržena. Oblíbená však zůstala u svých venkovských čtenářů a také u našich krajanů v Americe, pro které byla její tvorba citovým poutem se starou vlastí.

⁵⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x, s. 38 - 39.

⁵⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x, s. 86 - 87.

Komentář R. H.: Vlastu Javořickou tížila celková atmosféra doby a společenská situace, se kterou se nikdy vnitřně nesmířila. Nikdy ale nepřestala věřit, že se její knihy budou znovu vydávat, i když ona se toho už nedožije. V jednom ze svých dopisů z roku 1967 píše: „*Své rukopisy strážím a kladu všem na srdce, aby je opatrovali, že jistě na ně ještě někdy dojde řada, i když já už se toho nedočkám.*“⁵⁸ Tato její víra byla naplněna, neboť ani po čtyřiceti letech nuceného mlčení Javořická neupadla u čtenářů v zapomnění. Jak uvádí D. Mocná: „*Její knihy se nevydávaly, o to více se však četly a sháněly neoficiálními cestami.*“⁵⁹ Po roce 1990 byla její díla čtenáři žádána a hodně čtena a byla znovu vydávána v soukromých nakladatelstvích, především v nakladatelství Blok.⁶⁰

R. H.: Vyšla přece jenom v tehdejší Československu v době od roku 1946 do roku 1989 alespoň některá její díla?

J. L.: V době určitého politického uvolnění koncem šedesátých let vyšly dva její romány. V roce 1968 byl v časopise Naše rodina publikován na pokračování román Na faře. Tento román mám v původním časopiseckém vydání. V roce 1969 pak přinesly Zemědělské noviny na pokračování román Dva mlýny. Když bylo babičce asi 82 let, uveřejnil časopis Naše rodina její rozsáhlou povídku Dvě matky. To byla také jedna z jejích posledních prací.

R. H.: Jak se jí osobně a její rodiny dotklo znárodnění průmyslu po roce 1948?

J. L.: Velmi těžce. Její manžel byl sesazen z místa ředitele továrny, když se odmítl podřídit diktátu dělníků přebírajících továrnu ve Studené. Rodinu také zasáhla sebevražda majitele továrny, pana Satrapy, ke které byl znárodněním své továrny dohnán.

R. H.: Jak dopadl Únor 1948 na rodinné hospodářství, v němž až dosud rodina Javořické zaměstnávala námezdní pracovní síly?

J. L.: Po únorových událostech skutečně již nesměli nikoho zaměstnávat v hospodářství. Byli označeni za vykořisťovatele. Babička se nejprve snažila hospodařit sama s dcerou Hanou, mou matkou. Dojily čtyři krávy, krmily prasata, pracovaly na poli, prostě dělaly veškerou práci spojenou s hospodářstvím. Manžel babičky tu práci dělat nemohl, protože byl vážně nemocný se srdcem. Přestože se rodina nechtěla vzdát půdy a spoléhala, že se snad dělnická

⁵⁸ NOVÁK, Pavel Kryštof. *Vše o Vlastě Javořické*. Brno: Bonus A, 1994. Javořice (Bonus A). ISBN 80-901693-1-7, s. 88.

⁵⁹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144 - 145.

⁶⁰ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 145.

moc neudrží, byla nakonec donucena sama nabídnout hospodářství státnímu statku. Tak těžkou práci v hospodářství nemohly dvě samotné ženy dlouhodobě zvládat.

Komentář R. H.: Těžkých okamžiků po únorových událostech se spisovatelka dotýká ve svých pamětech: „*A tak najednou, že nesmíme zaměstnávat při hospodářství žádné lidi... hospodařili jsme sami... bylo to neudržitelné... Chudák táta... Konečně to nabídl sám... ještě dělali drahoty, noví moci páni se pásli na naši nesnázi. Ať prý si na tom děláme sami! Šla jsem kvůli tomu na národní výbor... Když jsem řekla, že jdu kvůli tomu hospodářství, koukali na mne všichni posupně, jen se ušklebovali...*“⁶¹

R. H.: Kdy nejvíce pocítila nenávist a tlak tehdejšího režimu?

J. L.: Bylo to hned poté, kdy její tři dcery v roce 1950 emigrovaly, neboť jejich manželům hrozilo pronásledování komunistickým režimem a zřejmě i zatčení. Jeden z babiččinych zeťů byl advokát, druhý lékař a třetí bývalý anglický letec. Lidé se k ní chovali přezíravě. Rodina byla tehdy ve Studené naprosto zavržena.

Komentář R. H.: O nenávisti a tlaku tehdejšího režimu a zavržení rodiny ve Studené spisovatelka hovoří ve svých pamětech: „*Tenkrát jsme dostali cejch, který na nás zůstal navždy. Jako první to pocítil Franta. Najednou byl přeložen do Kamenice nad Lipou a byla mu zakázána práce v nemocnici.*“⁶²

R. H.: Jaký vztah měla Javořická k vnoučatům?

J. L.: Stejně jako milovala své děti, milovala i vnuky. K nám, vnoučatům, se velmi upnula a věnovala se nám. Zejména po válce a po únorových událostech v nás nacházela útěchu a smysl života. Vyprávěla nám pohádky, vymýšlela pro nás vlastní pohádky a příběhy a hrála nám loutkové divadlo.

Komentář R. H.: O vyprávění a hraní divadla svým vnukům se spisovatelka často zmiňuje ve svých pamětech: „*Já jsem v té době dala celé srdce vnoučatům, žila jsem pro ně... Čím mi kvetla duše, vše jsem jim dávala... Janince a Xavíčkovi jsem vyprávěla nejlepší pohádky a o Pánu Bohu a Ježíškovi jsem jim skládala příběhy... Vždy mi to působilo radost a dovedla*

⁶¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x, s. 150 - 151.

⁶² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x, s. 178.

*jsem se celý čas bavil jen s nimi. Hrát jim divadélko a strojit loutky. Za okupace nebyly k dostání, vyráběla jsem je sama.“*⁶³

R. H.: Předčítala vnukům pohádky nebo více vyprávěla vlastní pohádky a příběhy?

J. L.: Určitě více tíhla k vlastnímu vypravování než k předčítání. Vzpomínám na ni jako na skvělou a neúnavnou vypravěčku pohádek, pověstí a různých příběhů. Byla to taková naše vskutku „pohádková babička“. Nevyprávěla nám však jenom příběhy a pohádky od jiných autorů, ale sama si je pro nás i vymýšlela. Největší potěšení jí činilo, když viděla odezvu. Vedle vypravěčského nadání měla babička i neobyčejnou paměť. Pamatovala si přesně jména, názvy, data, zkratka všechno. Měla také básnický talent – podle pohádek a příběhů nám skládala básničky. Později, když jsme byli větší, vyprávěla nám příběhy z dobrodružné literatury pro mládež. Dodnes si pamatuji, jak nám vyprávěla *Tři mušketýry* od Alexandra Dumase, *Děti kapitána Granta* nebo *Dva roky prázdnin* a další příběhy Julese Verna, a také Victora Huga, od něhož se nám nejvíce líbil *Chrám Matky Boží v Paříži*. Velmi zajímavě dokázala vyprávět i takovou Janu Eyrovou od Charlotte Brontëové.

R. H.: Kdy Javořická svým vnukům nejčastěji vypravovala?

J. L.: Nejčastěji vypravovala při vycházkách do přírody v okolí Studené, hlavně ke Studánce Páně pod horou Javořicí, při kterých vyprávěla různé místní pověsti a příběhy. Tehdy jsme jí napjatě naslouchaly nejen my, ale i skupinky cizích dětí. Jinak nám vypravovala při každé možné příležitosti. I když jsme třeba cestovali vlakem, začala nám povídat. Dnes se tomu usmívám, jak i ostatní cestující ztichli a poslouchali také. Babičce to ale vůbec nevadilo a klidně povídala dál. Dělalo jí dobře, když lidé její vyprávění poslouchali. Někdy jsme babičce do jejího povídání také zasahovali, jak to ostatně děti dělají. Vůbec jí to ale nevadilo, spíše naopak. Ona podle toho potom průběžně upravovala děj.

Komentář R. H.: Vypravěčský talent Vlasty Javořické je patrně nejvýraznějším rysem její prózy. Schopnost Javořické vyprávět příběhy a uspokojovat tak základní potřebu člověka naslouchat vyprávění ocenil i básník Otokar Březina: *„Míti epický talent je schopnost všimnouti si všech podrobností života a uvést je do toku vypravování. Javořická toto vypravovatelské nadání, jak se jevílo u starých babiček, jež dovedly za dlouhých večerů vyprávěti dlouhé historie, má. Je u ní souznění s přírodou, s jejím tajemným duchem.“*⁶⁴

⁶³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x, s. 80 - 81.

⁶⁴ LAKOMÁ, Emilie. *Úlomky hovorů Otokara Březiny*. Brno: JOTA & ARCA JIMFA, 1992, s. 297 - 298.

R. H.: Jak jste vnímala celkový postoj Javořické k životu?

J. L.: Stála pevně na morálních zásadách, ve které věřila a podle nichž žila. Největší posilou v životě jí byla víra v Boha, která jí pomáhala překonávat všechny životní překážky. Nic nedokázalo oslabit její životní optimismus, ať to bylo soužití s necitlivým mužem – alkoholikem, živoření v Tišnově po dobu neslavného manželova podnikání, její perzekuce v tvůrčí činnosti, kdy byla zakázanou autorkou, pronásledování rodiny politickým režimem v padesátých letech, emigrace jejích dcer s rodinami, nebo ztráta životních jistot v důsledku znárodnění a kolektivizace. Byla velmi sebevědomá a statečná, ale zároveň nesmírně obětavá, trpělivá a neobyčejně skromná. Upřednostňovala duchovní stránku života, toužila po štěstí, lásce a kráse, nikoli po majetku a penězích. Přestože neměla lehký život, uměla oceňovat a vážit si toho, co jí život dával, a proto dokázala být v životě šťastná.

Komentář R. H.: Vztah Javořické k životu vystihují její vlastní slova stojící na samém začátku jejích pamětí: „*Přinesla jsem si na svět touhu po tichém štěstí. Pokud sahá má paměť, vím, že jsem milovala přírodu a chtěla jsem krásu. A krása je štěstí.*“⁶⁵ Životní moudrost Vlasty Javořické a její náhled na konec života vyjadřují poslední slova jejích vzpomínek: „... *smrt je jen důsledek života, a když jsme dokončili své poslání, je nutno klidně odejít, když máme čisté svědomí.*“⁶⁶

R. H.: Jaké jsou vaše vzpomínky na konec života Javořické?

J. L.: Odešla klidně v noci 1. 8. 1979 v požehnaném věku 89 let. Zemřela na mozkovou mrtvici nedaleko svého domova, v domově důchodců Milosrdných sester III. řádu sv. Františka ve Velkém Újezdu u Moravských Budějovic. Jejího pohřbu se účastnilo velké množství lidí a konal se výpravný církevní obřad za účasti mnoha kněží. Tak by to jistě i sama chtěla. Na hrobě má podle svého přání kámen z milovaného lesa Bukovice. S koncem života byla vyrovnaná. Věděla, že když žila čestně a poctivě, může v klidu odejít.

Komentář R. H.: V Lexikonu české literatury je jako místo úmrtí Vlasty Javořické chybně uvedena obec Studená.⁶⁷

⁶⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 1*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9, s. 7.

⁶⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x, s. 211.

⁶⁷ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8, s. 478.

3 Stratifikace díla Vlasty Javořické

Prozaické dílo Vlasty Javořické je velmi rozsáhlé. Javořická napsala více než sto románů, mnohdy i několikadílných, a více než sto povídek pro dospělé i mládež. Je rovněž autorkou veršovaných povídek, pohádek a legend především s náboženskou tematikou.⁶⁸ Abecedně řazený soupis díla obsahuje monografie o Vlastě Javořické.⁶⁹

Vlasta Javořická je označována jako „*plodná spisovatelka z Telečska píšící nesčíslné mravoučné povídky.*“⁷⁰

Hlavním cílem Javořické bylo přinášet potěšení svým čtenářům, jak o tom svědčí i její slova: „*Vždycky jsem se snažila, abych povídkami svými a romány lidi potěšila. Proto všechny dobře končí... Já jsem vždy chtěla, aby lidé rádi sáhli po mé knize, když jsou nešťastní, nebo unavení, a aby v ní našli potěšení a úlevu.*“⁷¹ O smyslu své spisovatelské činnosti Javořická hovoří také ve verších: „*Nejvíce mě blaží, když čtenáři řeknou, že jim připravila jsem vždy chvílku pěknou. Že jsem potěšila srdce zarmoucená, honorář to vzácný, zlata je to cena.*“⁷²

Vedle zábavy a potěšení chtěla Javořická čtenáře také morálně zušlechťovat a hodnotově povznášet. Výrazným rysem tvorby Javořické je mravoučnost a výchovný ráz v duchu katolické křesťanské morálky. Nezaměřovala se proto jenom na milostné zápletky a jejich šťastné rozuzlení, ale naopak zdůrazňovala mravní sílu a vůli hrdinek ke zdolávání životních překážek. Javořická byla ve své době nejvýraznější představitelkou této „*zušlechťující*“ ženské četby, jak uvádí i D. Mocná ve své studii: „*...nešlo o oddechově pojatou červenou knihovnu, cele soustředěnou na zákruty milostné fabule, nýbrž o „zušlechťující“ prózu... V soudobé literatuře byla nejvýraznější představitelkou takto pojaté beletrie V. Javořická...*“⁷³

Romány a povídky Javořické nemají vždy šťastný konec jako sentimentální milostné románky Červené knihovny. U této autorky jde spíše o určité smíření s osudem, vyrovnání se

⁶⁸ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8, s. 478.

⁶⁹ NOVÁK, Pavel Kryštof. *Vše o Vlastě Javořické*. Brno: Bonus A, 1994. Javořice (Bonus A). ISBN 80-901693-1-7, s. 105 - 111.

⁷⁰ NOVÁK, Jan Václav a Arne NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1, s. 1065.

⁷¹ HEMZALOVÁ, Marie. Setkání po letech. *Naše rodina*. 1969, 2(6), s. 15.

⁷² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Obrázky z Vysočiny*. Ilustroval Michael FLORIAN. Třebíč: Akcent, 1999. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-028-5, s. 32.

⁷³ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 200.

s životním údělem nebo o smířlivé obětování vlastních citů ve jménu vyšších principů. Některé příběhy Javořické končí dokonce tragicky. Z tohoto důvodu není u Javořické naplněn jeden z podstatných znaků triviální literatury, jímž je tradiční happy end.

Tvorbou Javořické zároveň prolíná hluboká a upřímná víra v Boha a oddanost křesťanské morálce a mravnosti vůbec. Domníváme se však, že takové kategorie morálky jako čest, poctivost, láska k bližnímu, věrnost mezi mužem a ženou a vůbec pravdivost ve vztazích mezi lidmi mají nadčasový význam a měly by být proto uznávány v každé době a nejen v souvislosti s křesťanskou morálkou. U této autorky proto dle našeho názoru nelze hovořit o povrchní motivaci v literárním zpracování, která je dalším rysem triviální literatury.

Tématem románů a povídek Javořické jsou mezilidské vztahy především na venkově a otázky mravnosti v těchto vztazích. Javořická se zaměřuje na rodinné poměry na selských statcích i v chudých chalupách a v prostředí maloměsta. Jako autorka ženské literatury se věnuje hlavně vztahům mezi mužem a ženou, kdy častým tématem je spojení lásky s obětí ženy. Dotýká se i materiálních a sociálních poměrů tehdejšího venkova a maloměsta včetně problematiky sociální nerovnosti. Všimá si vztahu sedláků a selských rodin k dědičným gruntům a k rodné půdě, která jim zajišťovala přežití a byla celým jejich životem. Autorka realisticky popisuje běh každodenního života venkovských lidí v sepětí s přírodou a jejími zákonitostmi v běhu času. Přibližuje těžkou úmornou práci těchto lidí na polích a v hospodářství, jejich všední každodenní život i venkovské tradice, zvyky a obyčeje. Na tomto základě věrně zachycuje všechny dějinné události v průběhu téměř celého 20. století, a to od doby před 1. světovou válkou přes vznik Československé republiky, 2. světovou válku, nástup komunistické diktatury, až po období totalitního komunistického režimu, na jehož sklonku ze života odešla.

Javořická se ve své próze nezabývá neobyčejnými životními osudy lidí nebo dramatickými nepravděpodobnými událostmi, ale naopak realitou. Příběhy Javořické vypovídají většinou o skutečných lidech a událostech a odehrávají se na pozadí skutečných událostí nebo se jimi inspirují. Dokumentární hodnotu a pravdivost prózy Javořické považujeme za velmi cennou. Javořická přitom zobrazuje naprosto všední prostředí. Tím se próza této autorky poněkud vymyká pojetí zábavné komerční literatury, která si „*libuje v prostředí svátečním, bohatém a luxusním.*“⁷⁴

⁷⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel, 1990. Puls (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0122-X, s. 53.

Látku pro své romány a povídky autorka shromažďovala i zprostředkovaně z autentických vyprávění lidí, kterým vnímavě a citlivě naslouchala a ve své paměti je zaznamenávala. Svědčí o tom její vlastní slova v úvodu k vesnickému románu Rozkvetlý suchopár, který napsala podle vyprávění venkovského pantáty, jež vyslechla při cestě vlakem. Podle prologu autorky k románu Ztrhané struny dílo vychází z autentického vyprávění staré dámy, která si spisovatelku sama pozvala, aby jí tento skutečný příběh dvojí nešťastné lásky z maloměstského prostředí vyprávěla. V obou těchto románech jde o pravdivé životní příběhy odehrávající se v konkrétním čase a na konkrétních místech Vysočiny.

Javořická realisticky vylíčila přírodní prostředí a život lidí v místě, z něhož pocházela, v němž prožila celý svůj dlouhý život, a které proto důvěrně znala. Ve svých četných dílech tak autorka podala věrný obraz doby a místa v poměrně dlouhé historické etapě od počátku 20. století až do jeho poslední čtvrtiny. Takový pravdivý obraz života na Vysočině v dlouhém časovém úseku je obsahem především vesnických kronik Javořické.

Z uvedených důvodů proto nelze souhlasit s tvrzením, že Javořická ve své tvorbě nezachytila obraz Vysočiny, jak tvrdí Vladimír Kovářík, když říká: „... je téměř zapomenuto dílo Vlasty Javořické, rodačky ze Studené u Telče, která dokázala napsat sto knih mravoučných povídek a románů, aniž se jí podařilo vystihnout prostředí a život lidu rodného kraje.“⁷⁵

Javořická svou prózu také esteticky obohacovala, a to zejména přírodními popisy a líčením neobyčejné a drsné krásy přírody milované Vysočiny, přičemž se inspirovala uměleckou literaturou. Proto u této autorky nelze hovořit o naprosté absenci estetické složky díla, jak je příznačné pro triviální literaturu.

Pokud jde o jazykovou stránku díla, Javořická psala přirozeným a milým jazykem, který je srozumitelný a přístupný lidovému čtenáři. Odlišuje se tak od konzumní četby, která užívá „přemrštěných a nadnesených slov a obrátů, a kde se autorský jazyk a dialogy stávají nepřirozené, nadmíru vznešené a někdy až směšné.“⁷⁶

V období po roce 1989, kdy pominulo dlouholeté násilné umlčení Javořické, bylo její rozsáhlé dílo lidovými čtenáři opět velmi žádané a čtené. I v současnosti knihovny a knihkupectví prózu této autorky stále nabízejí a čtenáři mají o díla Javořické zájem, i když samozřejmě v menší míře, než ve 20. a 30. letech 20. století, kdy byla Javořická na vrcholu

⁷⁵ KOVÁŘÍK, Vladimír. *Literární toulky Moravou*. 2. Praha: Albatros, 1985, s. 22.

⁷⁶ SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel, 1990. Puls (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0122-X, s. 55.

své popularity, nebo potom v 90. letech 20. století. Důvodem zájmu čtenářů o dílo této autorky je nepochybně skutečnost, že četba knih Javořické stále zůstává především lékem na strasti každodenního života i prostředkem k uspokojení odvěké potřeby člověka naslouchat vypravování a vžívat se přitom do příběhů a osudů jiných lidí. Pro současné čtenáře je určitě přijatelný i čtivý styl prózy Javořické. Pokud jsou čtenáři i v současné době stále schopni a ochotni obracet se ke knihám Javořické, vnímat tradiční hodnoty a uznávat morální aspekty jejího díla, je to také určitě nemalá zásluha této populární autorky. V tomto smyslu oceňuje rozsáhlé dílo Javořické i D. Mocná: „*Ne tedy výsměch, ne zatracení, nýbrž respekt a uznání by mělo v nepředpojatém pozorovateli vzbuzovat rozlehlé dílo Vlasty Javořické. Nevadí, že v jejích románech a povídkách nenalezneme odvážné stylové experimenty, že sloužily a slouží spíše jako lék na životní strasti než jako inspirace k prožívání odvážných dobrodružství imaginace. Vždyť literatura je dostatečně široká na to, aby se do ní vešly nejen tvárné výboje výjimečných uměleckých individualit, nýbrž také díla autorů, kteří uspokojují prastarou lidskou potřebu sdílet osudy druhých prostřednictvím četby. A mezi těmito autory jistě náleží Vlastě Javořické jedno z nejpřednějších míst.*“⁷⁷

Podle tematiky, která převažuje v jednotlivých dílech Javořické, lze její tvorbu typově rozdělit do několika skupin.⁷⁸ Vycházeli jsme ze zásadního dělení prózy Javořické na dvě velké skupiny románů a povídek, a to venkovské a městské.⁷⁹

3.1 Hlavní členění prózy Vlasty Javořické

3.1.1 Venkovská próza

Venkovská próza představuje nejobsáhlejší skupinu populární tvorby Javořické.⁸⁰ Jedná se o příběhy z prostředí selských gruntů i chudých chalup, které zachycují způsob života sedláků a chalupníků, jejich mravy, zvyky a zakořeněné názory. V této části své prózy se Javořická inspiruje realismem 19. století. D. Mocná ve své studii Červená knihovna uvádí, že tato skupina románů Javořické „*je populární odnoží vesnického realismu.*“⁸¹ Vnější rámec těchto příběhů tvoří realistické přírodní popisy Českomoravské vrchoviny, které jsou mnohdy velmi

⁷⁷ MOCNÁ, Dagmar. *Královna lidového románu*. Praha: Český spisovatel, 1996. In: JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Do posledního dechu; Prstýnek*. Praha: Český spisovatel, 1996. ISBN 80-202-0633-7, s. 117.

⁷⁸ *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-007-1, s. 289.

⁷⁹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144.

⁸⁰ *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-007-1, s. 289.

⁸¹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144.

působivé. Tato přírodní líčení se vyznačují barvitostí a poetičností a díky tomu se próza Javořické stává estetickou. Vzhledem k tomu, že estetičnost je příznačným rysem literatury umělecké, lze říci, že Javořická se právě svými estetickými přírodními popisy v duchu realismu této „vysoké“ literatury přibližuje. D. Mocná ve svém článku hovoří o literárnosti v díle Javořické a vyzdvihuje estetickou stránku prózy Javořické a její smysl pro čtenáře: „...čtenáři kupodivu nechválí atraktivitu jejich příběhů, nýbrž vedle jejich výchovného patosu také básnivost jejich přírodních popisů, poskytujících jim prožitek krásna. Dokládá to, že Javořická se obracela ke čtenáři citlivému a přemýšlivému, jemuž nestačila holá kostra příběhu, který však zároveň nebyl schopen či ochoten číst díla složitěji strukturovaná. Pro takového čtenáře představovala Javořická kompromis takřka ideální: její romány jsou sdělné, přehledné a eticky jednoznačné, přitom však malebné a barvitě. Čtenář tak má pocit, že konzumuje skutečnou literaturu, nikoli pouhý dějový digest. K tomu přispívá i popisnost odvozená z realismu, jež tu má ovšem odlišné poslání: plní funkci dekorativní nadstavby, mající budit ve čtenáři estetické emoce, poskytnout mu zážitek kontaktu s krásnou literaturou.“⁸²

Přírodní líčení, s nímž se setkáváme právě u venkovských románů a povídek, není podle D. Mocné přímo spojeno s konkrétním dějem příběhu, ale líčí „atmosféru, která je charakteristická pro delší časový úsek, což posiluje jeho charakter vnějškového rámce.“⁸³

Při výrazné inspiraci realismem umělecké literatury měla Javořická na zřeteli lidového čtenáře, který si žádal pohnuté děje, a proto se nechtěla vzdát výrazné příběhovosti.⁸⁴ Zřetelnou inspirací realismem a působivostí a jímavostí příběhu se vyznačují romány **Granáty** (1926), **Na Veverím gruntě** (1924) a **Bez lásky** (1924).

Autorka klade důraz na morální hodnoty a zásady v duchu křesťanské morálky a na patriarchální konzervativní způsob života, který v souladu s přírodním rytmem přetrvával právě na venkově podstatně déle než ve městech, v nichž se rychleji a výrazněji prosazovala moderní civilizace. Javořická dokázala poutavě a jímavě přiblížit lidovému čtenáři prostředí tradiční české vesnice na Vysočině zejména ve 20. letech 20. století. Tuto dobu zachytila velmi idylicky.⁸⁵ Idylické líčení se však u Javořické neuplatňuje bezvýhradně. Někdy jsou její příběhy také tragické, jak poznamenává D. Mocná: „Autorka ale zná i tóny znatelně drsnější,

⁸² MOCNÁ, Dagmar. Literárnost Vlasty Javořické. *Tvar*. 1995, 6 (1), s. 14.

⁸³ MOCNÁ, Dagmar. Populární romány Vlasty Javořické. *Česká literatura*. 1995, 43 (5/95), s. 496.

⁸⁴ MOCNÁ, Dagmar. Populární romány Vlasty Javořické. *Česká literatura*. 1995, 43 (5/95), s. 497

⁸⁵ KOJZAR, Jaroslav. Javořická idyla. *Haló noviny*. 2001, 11 (295), s. 10.

jež jsou ozvukem Maryši či tragických příběhů G. Preissové.“⁸⁶ Tragičnost se promítá v románu **Na Veverím gruntě** (1924) nebo v povídkách **Pro bídné peníze** (1995) a **Pavouk** (1930), v nichž lze nalézt i naturalistické prvky.

Dokladem důvěrné znalosti života na Vysočině, citlivého vztahu autorky k přírodě i jejího smyslu pro romantiku je román **Dva mlýny** (1969). Také v románu **Potok** (1929) líčí půvabný kraj na pomezí Čech a Moravy, jímž nedaleko autorčiny rodné Studené protéká mezi těmito dvěma zeměmi hraniční potok. Tradiční selský život zobrazuje dvoudílný román **Za pluhem** (1927). Symbolický název tohoto románu je skutečně přiléhavý a příznačný pro venkovské prostředí. Symbolem selského hospodaření v tomto díle je pluh. Tématem románu je vztah venkovských lidí k půdě, jejich pracovitost, obětavost, jednoduchá opravdovost jejich způsobu života i rodinných vztahů, poslušnost dětí vůči rodičům a odpovědnost za rodný statek. Autorka vyzdvihuje silné pouto venkovských lidí k rodné půdě, když líčí, jak se selský syn z nejbohatšího statku v okolí po smrti staršího bratra vzdá slibné vědecké kariéry, symbolicky se navrácí k pluhu a odpovědně se ujímá rodného gruntu.

V některých venkovských prózách se Javořická věnuje postavení a životu venkovských duchovních. Venkovský farář byl vždy ústřední a velmi důležitou postavou na každé vesnici a významnou součástí každodenního života. Lidé se k němu v těžkých chvílích obraceli o pomoc, útěchu a radu. Dějištěm vyprávění Javořické je často podhorská fara, která je vždy poklidným idylickým místem i útočištěm všech potřebných a trpících. Pečlivě tam hospodaří dobrá hospodyně, většinou stará panna nebo sestra kněze. Vždy se jedná o líčení velmi idylické a prodchnuté vlastenectvím. Je zřejmé, že Javořická navazuje na takové autory venkovského realismu náležející do oblasti umělecké literatury, jakými byli J. Š. Baar a K. V. Rais, kteří pro ni byli velkou inspirací, jak uvádí i D. Mocná: „...*autorce byli nejbližší J. Š. Baar a K. V. Rais, zejména svým ušlechtilé idylickým líčením života vlasteneckých venkovských farářů.*“⁸⁷ Také Javořická líčí venkovského kněze jako vzdělaného člověka, dobrotivého a spravedlivého lidumila a uvědomělého vlastence, i když poněkud idealisticky zdůrazňuje jeho dobrotu, lásku k bližnímu a vlastenectví. To byly i zásady, které sama autorka vyznávala a ctěla.

⁸⁶ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144.

⁸⁷ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144.

Stěžejním dílem s tematikou venkovských farářů je dvoudílný román **Granáty** (1926). Upomínku tohoto románu na K. V. Raise zmiňuje i D. Mocná, když uvádí, že tento román „se řadou motivů přímo shoduje s autorovou proslulou „realistickou idylou“ *Zapadlí vlastenci: jedním z jeho dějišť je také podhorská fara, setkáme se tu i s figurou lidumilného vlasteneckého kněze.*“⁸⁸ Tuto tematiku dále obsahují romány **Na faře** (1920), **Hlas krve** (1993) a **Malý člověk s velkým srdcem** (1998).

V době publikačního zákazu po roce 1948 Javořická ustoupila od zamilovaných příběhů a od příběhů, v nichž vypjatý a napínavý děj vždy dospívá k dojemnému a smířlivému závěru, a zaměřila se spíše na romány kronikového typu. V těchto vesnických kronikách se snažila „na osudech několika generací selských rodů mapovat rozlehlé úseky našich nejnovějších dějin.“⁸⁹ Javořická v těchto románech ukazuje, jak do života selských rodů vstoupila mnichovská zrada, okupace, znárodnování průmyslu i násilná kolektivizace zemědělství. V tom spočívá podle našeho názoru další hodnotová stránka díla Javořické. Autorka byla totiž schopna pravdivě reagovat na aktuální společenskou a politickou situaci doby a prostřednictvím lidských příběhů ji věrně zachytit v konkrétním čase a místě. Prostřednictvím této prózy Javořická poskytuje čtenářům možnost uvědomit si smysl a význam skutečných hodnot lidského života v plynutí času a v průběhu střídání generací.

Román **U Dvořáků** (1992) zachycuje osudy tří generací starého selského rodu od konce první světové války až do sedmdesátých let 20. století. Pevné spojení selských rodů s rodnou půdou zachycují romány **Na pevném základě** (1997), **Nezhyne rod** (1995) a **Dva mlýny** (1969).

Domníváme se, že romány patřící k venkovské próze Javořické mohou oslovit i dnešního čtenáře, který má úctu k národním tradicím a k životu a práci našich předků. Mnohými opovrhované a odsuzované dílo Javořické tak může zprostředkovat vztah dnešního čtenáře k venkovské minulosti, přimět ho k zamyšlení nad smyslem tradičních hodnot, které dle našeho názoru v důsledku současného životního stylu upadají.

3.1.2 Městská próza

V městských románech autorka zachycuje patriarchální maloměstskou idylu na počátku 20. století, a to rovněž se zaměřením na smysl morálních hodnot. Pro městskou prózu

⁸⁸ MOCNÁ, Dagmar. Populární romány Vlasty Javořické. *Česká literatura*. 1995, 43 (5/95), s. 497.

⁸⁹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 145.

Javořické je typická milostná sentimentalita a důvěrný pohled do maloměstských domácností vycházející z vlastní zkušenosti autorky, která z maloměstské rodiny pocházela a po většinu svého života v maloměstském prostředí žila.

V městských románech Javořická „navazuje na žánrové líčení maloměstských domácností a na sentimentální milostné novely, plné dostaveníček při měsíčku, stisků rukou a vážných přísah. Javořická je tu pokračovatelkou V. Lužické a zprostředkovaně i S. Podlipské a K. Světlé.“⁹⁰

K městským románům Javořické patří dvoudílný román **Osudy srdcí** (1929, 1930) a román **Dvojí polibek** (1929). V románu **Ztrhané struny** (1937) autorka realisticky zobrazuje prostředí maloměsta v době hospodářského a kulturního rozvoje na přelomu 19. a 20. století. Některé údaje v románu naznačují, že se jedná o město Počátky. Jde především o zmínku o rodišti básníka „B.“, jímž je zřejmě myšlen Otokar Březina. Dvoudílný román **Vrak rodiny Tomanovy** (1924, 1925) zachycuje maloměstské prostředí a život místní honorace v autorčině rodné Studené.

Vedle uvedené základní stratifikace díla Javořické jsme na základě vlastní četby děl Javořické dospěli k dalšímu členění její prózy, a to podle společného tématu vybraných děl:

3.2 Další členění prózy Vlasty Javořické

3.2.1 Milostná tematika

Milostné vztahy a tematika lásky prolínají takřka celou prózou Javořické. Autorka sama byla velmi romanticky založená. Vždy snila o romantické lásce a lásku považovala za atribut románu, jak sama říká: „...já si myslím – kdyby tam nebyla láska, není to román.“⁹¹ V zamilovaných románech si autorka vytvářela svůj svět, v němž by mohla prožívat to, co jí v milostných vztazích skutečný život odepřel. Javořická sama nikdy nepoznala skutečnou lásku muže, a proto se uchýlovala do svého vysněného romantického světa a svou touhu po opravdové a upřímné lásce vtělovala do příběhů svých hrdinek. Jejich prostřednictvím pak prožívala lásku, po které sama toužila.

U Javořické se však nejedná o zamilovaný román v tradičním pojetí. Autorka straní výhradně lásce čisté a ušlechtilé. V její próze nemá místo láska založená pouze na fyzické přitažlivosti,

⁹⁰ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144.

⁹¹ HEMZALOVÁ, Marie. Setkání po letech. *Naše rodina*. 1969, 2(6), s. 15.

jak zmiňuje i D. Mocná: „*Romány Javořické jsou plny hrdinek, které se zřeknou svého milého a zvolí „manželství z rozumu“... A zpravidla je i takovéto manželství korunováno láskou, jenomže čistší a ušlechtilější, než je běžná náklonnost, založená na fyzické přitažlivosti.*“⁹²

V tom lze spatřovat jistou návaznost na prózu Karoliny Světlé, zejména na její nejvýznamnější dílo v tomto smyslu, jímž je román *Kříž u potoka*.

Za prózu s milostnou tematikou lze považovat dvoudílný román **Osudy srdcí** (1929, 1930), romány **Ta jejich věrná láska** (1994), **Granáty** (1926), **Na Veveřím gruntě** (1924), **Pohádka jejich života** (1921), povídky souboru **Věrné milování** (2003) nebo povídky souboru **Do posledního dechu; Prstýnek** (1996).

V rámci prózy s milostnou tematikou lze dále rozlišit příběhy s dívčí hrdinkou. Tyto zamilované dívčí románky Javořická „*produkovala od sklonku 30. let a za okupace.*“⁹³

V těchto příbězích Javořická klade důraz na spletitost příběhů lásky, a proto realistické rysy, jimiž se vyznačuje její ostatní próza, jsou poněkud potlačeny. V těchto románech „*už není místo pro patriarchální maloměstskou idylu přelomu století či pro tradiční rytmus venkovského života, pronikají sem takové jevy jako automobily, moderní vily, pražské kavárny a dokonce pracující neprovdané ženy a dívky.*“⁹⁴

V zamilovaných románech se uplatňují motivy vymožeností moderní doby a moderního životního stylu včetně ženské emancipace. Takovým dívčím románem je **Příběh Jary Šamborové** (2014). Domníváme se, že důvodem, proč se Javořická orientovala i na takovou tvorbu, byla zřejmě její schopnost přizpůsobit se moderní době a změnám životního stylu tehdejší společnosti a reagovat na rychlý rozvoj civilizace a její vymoženosti na přelomu 30. a 40. let 20. století. Jako typická autorka populární četby se snažila i v tomto směru naplnit očekávání čtenářů. Přestože autorka prožila celý svůj život na malém městě v zapadlém koutu Vysočiny, byla poměrně moderní ženou. Čtenáři si však na Javořické cenili něčeho jiného, a to právě líčení tradičního venkovského života a maloměstské idyly, jak uvádí i D. Mocná ve své studii Červená knihovna: „*To ovšem už není ta typická Javořická, jak si ji zamilovaly masy tradičně cítících čtenářů.*“⁹⁵

⁹² MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 143.

⁹³ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6, s. 144.

⁹⁴ Tamtéž, s. 144.

⁹⁵ Tamtéž, s. 144.

Tuto část prózy Javořické lze proto označit za literaturu skutečně pokleslou na úroveň braku a stojící mimo tradiční tvorbu této autorky představovanou nepochybně hodnotnějšími venkovskými a městskými romány. Přesto i v této části díla Javořické lze spatřit světlý bod, a to v podobě dívčího románu **Petra** (1944), jehož tématem je citlivě pojatá problematika dospívajících dívek, a „*jenž chtěl být jakýmsi průvodcem po dívčím dospívání se všemi jeho průvodními rysy a jenž je zdařilou idylou ze šťastné domácnosti.*“⁹⁶

Román **Cilka** (1938) s podtitulem Románek důvěřivé dívky je naivistickým příběhem prostoupeným mravoučností. Přesto je v něm naprosto přirozeně oslavováno vítězství mravní čistoty, prosté upřímné lásky, poctivosti a cti. Opírá se totiž o ověřené zásady, životní zkušenost a moudrost a má tak nadčasový ráz. Domníváme se proto, že tento románek může oslovit i dnešní mladé dívky, přimět je k zamyšlení nad skutečnými hodnotami života a připomenout, že štěstí a lásku není třeba hledat v dalekém světě, ale že ji mnohdy máme na dosah ruky právě tam, odkud jsme vzešli. S tím souvisí i další důležitý motiv tohoto románu, jímž je vztah k domovu znamenajícímu jistotu a bezpečí.

3.2.2 Tematika postavení ženy

Javořická po celý svůj život ctíla nejvlastnější poslání ženy být dobrou matkou a manželkou. Podle ní má žena vždy a za všech okolností tomuto svému poslání dostát, byť by to mělo pro ni znamenat oběť spočívající v tom, že se vzdá lásky a vlastního štěstí ve jménu vyšších principů. Javořická zdůrazňuje schopnost ženy obětovat svou lásku a své city ve jménu nějakého ušlechtlejšího principu. Nejde však jen o schopnost ženy obětovat se. Domníváme se, že Javořická tuto schopnost ženy chápe přímo jako povinnost ženy určitou oběť přinést. V této souvislosti se nabízí hlubší úvaha. Lze říci, že je-li někdo schopen něco dobrého učinit nebo je jediný, kdo toho schopen je, pak to učinit musí. Je to jeho „svatá“ povinnost. Tím však Javořická nekončí, ale na příkladech svých hrdinek výchovně dokládá, že taková oběť není zbytečná, a že má smysl, který za tuto oběť stojí. Javořická totiž zdůrazňuje, že se ženě za její oběť nakonec dostává odměny v podobě hodnotnějšího posvěceného štěstí, které morálně stojí nejvýše. Právě zaměřením na tematiku oběti ženy se próza Javořické liší od zamilovaných románů tehdejší Červené knihovny, jak uvádí i D. Mocná: „*Romány Javořické měly ovšem jiný cíl než Červená knihovna. Svou výchovnou tendencí navazovaly na tradici "zušlechťující" ženské četby, pramenící v české literatuře někde v Kříži u potoka K. Světlé.*

⁹⁶ Tamtéž, s. 144.

Odtud vede, přes prózy S. Podlipské a V. Lužické, přímá cesta k sebeobětovným hrdinkám Javořické.“⁹⁷

O problematice oběti ženy ve prospěch rodiny pojednávají romány **Mateřství** (1939), **Nebeská krůpěj** (2004), **Oheň bez uhlí** (1998), **Ta jejich věrná láska** (1994), **Brána do ráje** (1995) a **Modré z nebe** (1932). V románu **Bez lásky** (1924) hrdinka Cilka neváhá dát v sázku svůj život, aby ochránila bližního. Růža v románu **Na Veverím gruntě** (1924) dokonce pro záchranu milovaného muže umírá. Hrdinky se často vzdávají své lásky a vstupují do manželství z rozumu nebo z nějakého vznešenějšího a mravně vyššího důvodu, než je láska. Takovým důvodem je např. soucit s opuštěnými sirotky, jako v románu **Bříza v bouři** (1935). Hrdinka tohoto románu se vdá bez lásky a jenom ze soucitu s opuštěnými sirotky. Obětuje tak sice své vlastní štěstí a prožije hořké citové zklamání, ale časem nalezne pravé štěstí posvěcené její obětí a oprostěné od nízkých vášní, které s uspokojením nalézají ve štěstí své dcery. Někdy se naopak hrdinky Javořické vdávají z lásky, která ale záhy vyprchá a ony pak setrvávají v trýznivém manželství pouze z lásky k dětem. Tak je tomu v povídce se symbolickým názvem **Mučednice** ze souboru Pod horou Javořicí (1995), kde taková láska a oběť ženy dospěje až do krajnosti a tragicky končí skutečně mučednickou smrtí hrdinky.

Pojetím ženy schopné obětovat své city a přinést ve jménu ušlechtilějších principů i oběť nejvyšší, se také Javořická výrazně odlišuje od zamilovaných příběhů, které vycházely v tehdejší Červené knihovně, a které přes četné milostné peripetie vždy dospívají ke šťastnému spojení zamilovaných a k tradičnímu happy endu.

Je zřejmé, že v pojetí hrdinky jako ženy obětující svou lásku a štěstí je zřejmé propojení prózy autorky s jejím vlastním životem. I sama Javořická přinesla ve svém osobním životě podobnou oběť, když se vdala bez lásky jenom proto, aby svého muže odvrátila od alkoholu a přivedla jej ke křesťanské víře. Tomuto vznešenému cíli obětovala mladou romantickou lásku a byla ochotná obětovat i svůj talent a kariéru slavné spisovatelky.

Velmi častým tématem románů a povídek Javořické jsou rodinné vztahy, zejména vztahy mezi rodiči a dětmi. Jedná se hlavně o nucené sňatky kvůli majetku a pro zachování selských gruntů. Tato problematika je námětem povídky **Pohádka jejich života** (1921) a románu **Pro peníze** (1923), který však končí idylicky, když vztah mezi mužem a ženou původně uzavřený pouze „pro peníze“ přeroste v jejich šťastné spojení. O selské lakotě a pýše bránící uzavřít

⁹⁷ MOCNÁ, Dagmar. *Královna lidového románu*. Praha: Český spisovatel, 1996, in: JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Do posledního dechu; Prstýnek*. Praha: Český spisovatel, 1996. ISBN 80-202-0633-7, s. 103.

sňatek z lásky pojednává román **Spasení domu Pýchova** (1927), který rovněž končí šťastně. Rodinné vztahy narušují i předsudky, které brání lásce lidí s rozdílným náboženským vyznáním jako v románu **Ve vichřici života** (1928) nebo ve čtyřdílném románu **Míjející se hvězdy** (1936). Tragické důsledky „sňatků z rozumu“ autorka líčí v povídce **Zvadlá májka** ze souboru Pod horou Javořicí (1995), která končí sebevraždou mladé ženy.

Postavení žen podle prózy Javořické značně ovlivňoval alkoholismus mužů. S alkoholismem se Javořická setkala i ve svém vlastním životě, neboť byla nucena čelit tomuto problému u svého manžela. V mnoha románech a povídkách Javořická líčí kruté důsledky alkoholismu hlavně v podobě týrání žen muži. Velmi sugestivně autorka řeší alkoholismus v povídce **Mučednice** ze souboru Pod horou Javořicí (1995), ve které je žena utýrána k smrti svým manželem – alkoholikem, nebo v románu **Zvláštní případ** (1999). Také román **Bez lásky** (1924), jehož hrdinkou je žena týraná mužem, který se nakonec upil až k smrti, vyznívá jako důrazné varování před touto lidskou neřestí.

3.2.3 Vlastenecká tematika

Díly Javořické prolíná její upřímné vlastenectví a národní uvědomění. Autorka dává zřetelně najevo, jak velmi milovala svou vlast a svůj lid. Citlivě vnímala a zobrazovala všechny dějinné události týkající se české národní samostatnosti a změn politického režimu, jak se dotkly i jejího rodného kraje. Dobu před první světovou válkou a vlastenecké úsilí směřující k české národní samostatnosti zachytila v románu **Střechy domova** (1939), který je skutečným příběhem odehrávajícím se ve vesnici Skrychov pod Javořicí. Atmosféru oslav desátého výročí vzniku Československé republiky a návštěvu prezidenta T. G. Masaryka v Telči líčí v politickém fejetonu **Malý obrázek** ze souboru Pod horou Javořicí (1995). Z období okupace je román **Malá, ale naše** (1992), na který tematicky navazuje román **Meze rozorané** (1992). Vlastenectvím je prostoupen i román **Granáty** (1926).

3.2.4 Židovské motivy

V některých románech a povídkách se Javořická dotýká způsobu života Židů žijících na Vysočině. V románu **Ztrhané struny** (1937) líčí obchodní a podnikatelské nadání, s nímž se Židé začali před první světovou válkou prosazovat na malém městě, konkrétně v Počátkách. Dalšími díly s touto tematikou je román **Hlas krve** (1993) a povídka **Vlastní cestou** ze souboru Bez požehnání (2008). V povídce **Pavouk** (1930) autorka přímo naturalisticky líčí podnikatelskou zdatnost židovského krčmáře, který bez ohledu na jakékoli morální zásady

sleduje pouze své zisky. Jako pavouk spřádá síť, do nichž doslova lapá muže z celé vesnice. Jeho vinou muži propadají alkoholu a dochází k hmotnému i mravnímu úpadku celé vesnice, který vyvrcholí vraždou.

3.2.5 Vystěhovalecké motivy

Javořická často zobrazuje těžký život lidí na venkově a bídu, která zejména před první světovou válkou tyto lidi vyháněla z vlasti. Lidé z Vysočiny odcházeli za prací do Ameriky, kde mnohdy nacházeli i svůj nový domov. Prózou s touto tematikou je román **Bez lásky** (1924) nebo povídky **Pro rodný krov** ze souboru Pro rodný krov (2000), **Svatá chvíle večera** ze souboru Pod horou Javořicí (1995) nebo **Boží mlýny** ze souboru Boží mlýny (2001), v níž se však očekávání a naděje na lepší život nenaplnila.

3.2.6 Legionářské motivy

Javořická velmi oceňovala a uznávala naše legionáře, kteří se zasloužili o vznik samostatné Československé republiky. Javořická legionáře oslavovala jako hrdiny a někdy se podle našeho názoru uchylovala až k jejich idealizaci. Takové „bohatýrské“ líčení legionáře je obsahem povídky **Honza Orangutan** ze souboru Na pouti (1992), kde se ušlápnutý a všemi opovrhovaný a vysmívaný venkovský hlupák vrací z války zcela změněný v kultivovaného, sebevědomého a žádoucího mladého muže. I v této části prózy se autorka inspirovala skutečnými lidmi a skutečnými událostmi. Čtyřdílný román **Mezihoří** (1925 – 1926), který je její nejrozsáhlejší prací, je skutečným příběhem muže z rodiny autorčiny sestry, který bojoval u Zborova. Legionářskou tematiku dále obsahují romány **Bez lásky** (1924), **Skryté drahokamy** (1930) a **Duška** (1924).

3.2.7 Pohádkové motivy

S romantickým založením Javořické souvisí i jistá pohádkovost její prózy. V povídce **U Ctiborů** (1995) nacházíme motiv klasické pohádky. Sen o pokladu na Karlově mostě, který se zdál chudému sedlákovi, se stal skutečností. Podle vlastních slov Javořické se jednalo o pravdivý příběh jednoho chudého sedláka. Povídka **Čápi** ze souboru Čápi (2010) připomíná pověst o Dobřenicke tvrzi. Javořická sama v závěru této povídky uvádí, že ji napsala podle zprávy, kterou četla v novinách po první světové válce jako skutečný příběh člověka, který se až za několik let po válce dostal z ruského zajetí díky vzkazu, který poslal domů po ochočeném čápovi. Pohádkový charakter má i povídka **Strážce zvonu** ze souboru Pro rodný krov (1932). Dětem je určena pohádka **O splašené koloběžce** (1996). V souboru **Obrázky**

z **Vysočiny** (1999) Javořická vypráví pověsti z kraje pod Javořicí, z nichž nejznámější je pověst o Studánce Páně nacházející se na úpatí hory Javořice.

3.2.8 Autobiografické rysy

V románech a povídkách Javořické se mnohde promítá její vlastní život. Románem s výraznými autobiografickými rysy je román **Jiřina** (1923). Domníváme se, že povídka **Svatá chvíle večera** ze souboru Pod horou Javořicí (1995) mohla být inspirována pobytem Javořické u jejích dcer v Americe. Autobiografické prvky má román **Střechy domova** (1939), v němž Javořická mimo jiné popsala školní výlet ze svého dětství. Zcela specifickou je dle našeho názoru povídka **Vlastní cestou** ze souboru Bez požehnání (2008). K závěru o autobiografickém charakteru této povídky nás na základě studia pamětí Javořické vedla následující úvaha: Hrdinka této povídky, která se jmenuje také Vlasta a také není hezká, byla stejně jako sama autorka důvěrníci lásky své kamarádky, neprožila žádnou vášnivou lásku a provdala se za účetního továrny, který byl jejím přítelem a milencem její kamarádky – dcery židovského obchodníka. Hrdinka má také pět dětí jako autorka sama. Javořická zde oslavuje mateřské poslání ženy, jak jej sama vyznávala. V této povídce se uplatňuje i motiv ochotnického divadla, které rovněž Javořická nadšeně hrála.

3.2.9 Tematika znárodnění a kolektivizace

V pozdější próze Javořické, která byla vydána až v 90. letech 20. století, autorka ukazuje, jak do osudů rodin na Vysočině zasáhly historické zvraty v podobě znárodnění průmyslu a kolektivizace v zemědělství. Na konkrétních příbězích lidí dokumentuje, jak tyto události probíhaly v kraji pod Javořicí. Tento obraz doby zachycují romány **U Dvořáků** (1992), **Na pevném základě** (1997) a povídky ze souboru **Z jednoho hnízda** (1991). V románu **Vítězná láska** (1997) líčí životní osudy rodin rolníka a továrníka na pozadí historických změn probíhajících ve 40. a 50. letech 20. století v autorčině rodné Studené a v jejím okolí. Tento román Javořická věnovala Josefu Toufarovi⁹⁸, knězi z Číhoště na Českomoravské vrchovině, který byl v roce 1950 umučen v komunistickém vězení a stal se zejména pro věřící na Vysočině symbolickou obětí doby bezpráví a nesvobody.⁹⁹

⁹⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Vítězná láska: (Silnější než smrt)*. Brno: Bonus A, 1997. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-57-3, s. 4 - 5

⁹⁹ JURMAN, Hynek. *Ozvěny Vysočiny*. Štěpánov nad Svratkou: Ing. Hynek Jurman, 2015. Zubří země. ISBN 978-80-905792-2-4, s. 184 - 191.

4 Českomoravská vrchovina v životě a díle Vlasty Javořické

Próza Javořické je bezprostředně spojena s krajem pod Javořicí na Českomoravské vrchovině. V tomto kraji autorka prožila téměř celý svůj dlouhý život. Velmi milovala ten zapadlý kout na pomezí Čech a Moravy i jeho obyvatele. Ve svých dílech věrně, působivě a s láskou popsala přírodní prostředí Vysočiny v okolí Javořice a každodenní způsob života tamních lidí v průběhu poměrně dlouhého období od počátku 20. století do až jeho poslední čtvrtiny.

Českomoravská vrchovina, nazývaná též Vysočina, je mírně zvlňené pohoří v jižní části České vysočiny, které se rozkládá mezi Čechami a Moravou a zaujímá celé území Kraje Vysočina.¹⁰⁰ Nejvyšším vrcholem Českomoravské vrchoviny je Javořice dosahující 836,5 m nad mořem. Javořice se nachází asi 5 kilometrů od Studené, rodiště a domova Vlasty Javořické. Vrchol Javořice se ukrývá v rozlehlých hlubokých lesích, které se blíží obrazu původních lesů této oblasti. V lesích pokrývajících Javořici a její okolí jsou dosud výrazně zastoupeny buky a jedle. Z důvodu zachovalosti přírodního prostředí a vzhledem k mnoha přírodně cenným lokalitám je tato část Českomoravské vrchoviny chráněným územím.¹⁰¹

Českomoravskou vrchovinu charakterizují táhlé kopce a vrchy porostlé jehličnatými nebo smíšenými lesy. Právě lesy jsou nejvýraznějším přírodním prvkem Vysočiny, který tomuto kraji vtiskuje jeho malebnost i jistou syrovost. V rozsáhlých hlubokých lesích na Javořici a v jejím okolí rostou především smrky, borovice, jedle a buky. Javořická velmi milovala lesy, zejména les nazývaný Bukovice, který se nachází nedaleko Studené. Autorka poeticky a barvitě líčí proměnu lesů v okolí Javořice v průběhu roku: *„Lesy a lesy, ty nejbližší temně zelené a je-li to z jara, světle prokvetlé svěžími výhonky, je-li to na podzim, prožloutlé zlatem bříz. Ty vzdálenější jsou přišedlé a zamýšlené, takové ponuré a přísné. Ty nejvzdálenější pak jsou sivé a zasněné, splývají s oblohou a mění se v její azur... Bukovice je nejkrásnějším lesem v celém okolí... Tu a tam, aby nezahynula tradice, stojí nějaké staré buky a v podrostu je takových mladých boučků celá spousta. V létě mají sytě zelený list a na podzim jsou bohaty chrastící mědí... Les dýchá pryskyřicí a voní ozonem a z jara tam kvetou spousty sasanek a na podzim zasněný hořec...“*¹⁰²

¹⁰⁰ FIŠER, Vojtěch. *Toulky Vysočinou*. Praha: Regia, 2009. ISBN 9788086367743, s. 6.

¹⁰¹ ČECH, Luděk a kol. *Chráněná území ČR - Jihlavsko, svazek VII*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2002, s. 2, 17.

¹⁰² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Obrázky z Vysočiny*. Ilustroval Michael FLORIAN. Třebíč: Akcent, 1999. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-028-5, s. 9 – 10.

Přírodu Vysočiny ožívují četné rybníky a rybníčky, které doplňují její působivou krásu. Javořická si často všimá toho, jakou okrasou Vysočiny jsou vodní plochy: „*Ten náš kraj je vyšperkovaný zrcadly rybníků, kam jen pohlédne zrak. Všude se skví čistá vodní hladina a v ní se koupá nádherně životodárné slunce.*“¹⁰³

Pro Vysočinu jsou typické malé plochy chudých kamenitých polí, na kterých se pěstují plodiny pahorkatiny jako brambory, obilí a len. Kopcovitá krajina Vysočiny dovolovala hospodaření většinou pouze na chudých a kamenitých políčkách rozdělených mezemi. Taková políčka obklopující malé vesničky roztroušené v údolích rovněž dotvářela krajinný ráz Vysočiny: „*V naší pahorkatině byla taková úzká políčka, rozdělená jako nalinkovanými mezemi, a na těch cvrčí konci a hudou cvrčkové, bzučí čmeláci, kvetou bezpočetné modré zvonky a červené slzičky.*“¹⁰⁴

Některá pole byla tak kamenitá, že je nebylo možné obdělávat. Takové pozemky pak sloužily jako pastviny. Na polích se z obilovin pěstovalo hlavně žito a oves: „... *v každém tom proužku jalových polí se najdou takové balvany, že s nimi lidská ruka nedokáže pohnout... Zdejší kraj je bohatý svou krásou, ale jinak je chudý. Škoda, že mu příroda nenadělila také trochu černé, úrodné půdy! V tomto ohledu velmi skrbčila; nanesla sem mezi skály a lesy pouze písčitou hlínu, v níž se třpytí hodně slídy. A žulových balvanů je tu jako naseto. Stěží se tu daří chudičkému žitu, jež bývá navíc plné luštince, a snad ještě ovsu, v němž však zase převládá žlutá, bujná ohnice.*“¹⁰⁵

Skromným, ale velmi cenným přírodním prvkem jsou meze uprostřed kamenitých polí a při okrajích lesů. Meze jsou porostlé lískou, maliníkem, šípkem a trnkou a při okrajích lesů se po mezích plazí vřes. Na vlhčích místech rostou jívy, osiky a olše a cesty lemují břízy a jeřáby. Právě jeřáb je typickou dřevinou Vysočiny, a proto také větvička se zralými bobulkami jeřábu je součástí znaku Kraje Vysočina. Javořická s láskou popisuje prostou krásu na mezích, kterou tvoří drobné květinčky typické pro Vysočinu a zachycuje přitom jedinečnost a prchavost okamžiku jednoho podzimního jitra: „*Na pokraji lesa kvetl vřes, který se fialověl jako adventní roucho a droboučkými zvonečky vnímal sluneční paprsky. Byl prvou předzvěstí podzimu v letní kráse... Skalky, které byly zemí pokryté, dávaly tu růst jen hlavně vřesu*

¹⁰³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pouťi*. Vyd. 3. Třebíč: Blok, 2010. ISBN 978-80-86868-37-0, s. 8.

¹⁰⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pevném základě*. Třebíč: Akcent, 1997, s. 57.

¹⁰⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Potok*. Praha: Road, 1993. Krásné čtení. ISBN 80-85385-45-7, s. 8 – 10.

a šedivému lišejníku, který byl rozkošatěný a tvořil tu stříbrný koberec. Mezi ním kvetla v létě protěž, tu a tam nějaká žlutá mochna nebo devaterník.“¹⁰⁶

„Miluji tak vroucně naše meze porostlé mateřídouškou, zjara mochnami a dlouho do podzimku červenými, krvavými slzičkami... suchá metlice má plno drobninkých klásků a každý z nich je ovinut jemnou pavučinkou. Teď je na každém vláknu navlečeno plno rosných korálků. Třpytí se na slunci jako pravé perly a volně se přesunují.“¹⁰⁷

Kraj pod Javořicí je poznamenán husitskou a českobratrskou tradicí, na kterou upomíná především Studánka Páně na úpatí hory Javořice. Tato památná studánka má údajně zázračnou vodu a je i známým poutním místem. Se studánkou je spojena pověst, podle které se za husitských válek na Javořici ukrylo ustupující české vojsko. Javořice byla tehdy porostlá ještě pralesem a neprostupnými hvozdy. Přesto císařští vojáci husity našli a svedli s nimi na Javořici krvavý a vítězný boj. Českobratrský kněz konal u studánky mezi staletými buky a omšelými balvany bohoslužby. Právě zvedal kalich a obětoval, když sem císařští vtrhli a kněze probodli. Skácel se na okraji studánky a posvěcené víno z kalicha převrhnul do studánky. Smísilo se s vodou a ta, zabarvená krví poražených českých bratří, zčervenala a zesládla. Od té doby se této studánce říká Studánka Páně: *„Studánka Páně sní mezi borovými velikány a vzpomíná. Voda se v ní perlí z mocného pramene křišťálovými bublinkami a tryská potůčkem v průzračných kaskádách. Prodírá se mezi omšelými kameny, poskakuje z jednoho na druhý, pádí a ráda by zpívala, kdyby její písnička nebyla tak zamýšlená a tesklivá. Smutnou báj přede lid o Studánce Páně.*“¹⁰⁸

Kraj pod Javořicí se rozkládá nedaleko rakouských hranic. Autorka srovnává krajinu na české a rakouské straně, kde je mnohem úrodněji. Chudý kraj Vysočiny je jí přesto milý. Javořická si současně všímá i jazyka obyvatel a o němčině, které se sama nebyla schopna za žádnou cenu naučit, hovoří jako o jazyku zcela nepochopitelném a nesrozumitelném: *„Tam jsou panečku, pozemky - pole jako talíř rovná - půda pěkně černá jako saze. Tam roste pšenice, řepa, cukrovka, petržel a mrkev v poli. Tady u nás chudoba, skály, písek a hnidavec. Inu ovšem, Českomoravská vysočina, ale co platno, když je to doma, vše chutná a přirůstá k srdci... Chudý kraj a přece zalidněný - co kousek cesty vesnička a lid dobrý, upřímný a bohabojný... jsi stále doma; stejný jazyk, mrav i víra; přes rakouské už to vypadá jinak.*

¹⁰⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 2. díl.* : Bonus A, 1995. ISBN 8085914077, s. 88 – 89, 122.

¹⁰⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Skryté drahokamy.* Praha: Kamélie, 1994. ISBN 80-85818-01-9, s. 7 – 9.

¹⁰⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Obrázky z Vysočiny.* Ilustroval Michael FLORIAN. Třebíč: Akcent, 1999. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-028-5, s. 27 – 28.

Tam je zcela jazyk spletený a v té němčině, Bože, hříchy odpusť - jako by moráci hudovali - nikdo se nevyzná.“ ¹⁰⁹

4.1 Vysočina v proměnách ročních období

Javořická zasazuje děje vyprávěných příběhů do rámce přírodních popisů, v nichž líčí něžnou, tichou a poetickou krásu přírody Vysočiny a zachycuje její proměny v průběhu střídání ročních období. V každé roční době Javořická nachází a působivě vykresluje krásnou přírodu Vysočiny v kraji pod Javořicí. Prostřednictvím přírodních líčení se Javořická ve svých románech a povídkách vyznává ze své lásky k domovu a k tomuto drsnému, ale přitom neobyčejně krásnému a podmanivému kraji. Právě v působivém líčení přírody lze také spatřovat hodnotnou stránku díla Javořické, kterou je estetičnost: *„V naší pahorkatině nehýří příroda strhujícími krásami. Romantické partie s divokými bystřinami, řítícími se z vysokých skal, ani smavé listnaté háje tu nejsou. U nás je všechna ta krása jakási zadumaná, ponurá a střídmá. Celý kraj, vysoko položený, nemá horských nebetyčných štítů, nýbrž jen táhlé a mírné pahorky. Sama Javořice - královna Českomoravské vysočiny - kde se její mohutnost v té vysoké poloze ztrácí! A přece je u nás krásně. A nejkrásněji na podzim, kdy všechno hýří barvami a teskní předtuchou zimy... Stoletý smrkový les a vedle mýtiny pokrytá malením a jahodami, březový hájek a mladé boučky a duby, žulové, obrovské kameny porostlé mechem jako plyšové polštáře, kříž mezi skalami... Potůček tam skáče přes kamení a v tichu doubravy si jako ze spaní tiše zpívá.“* ¹¹⁰

4.1.1 Jaro

V příbězích Javořické je jaro symbolem radosti, znovuzrození a nového života. Na jaře se radostně probouzí a proměňuje celá krajina. Autorka líčí, jak se s postupujícím jarem mění barevnost přírody a jaké rostliny vyrůstají a rozkvétají. Jarní krajina začíná ožívat především prací rolníků, kteří se vrací ke každodennímu obdělávání půdy. Toto roční období je ve znamení začátku polních prací. Sedláci vyjížděli do polí s koňmi, chudší chalupníci jen s kravami: *„... teplý vánek povíval, aby roztavil poslední zbytky sněhu pod mezemi. Napřed všechno jen šedlo - luka, meze, jeteliště, i žita byla pokrytá sněhovou pavučinou - jenom nebe bylo jásavě modré a pod ním už poletovaly probuzené mušky, ptáci, co zde zůstali, teď již doufali v nové jaro. Skřivani provozovali celé koncerty, vznášeli se vysoko k jasné obloze.*

¹⁰⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta a Pavel Kryštof NOVÁK. *Pod horou Javořicí: pět povídek a jeden obrázek z nedávné doby navíc*. Brno: Bonus A, 1995. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-00-x, s. 134.

¹¹⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Střechy domova*. V Bloku 1. vyd. Třebíč: Blok, 2011. ISBN 978-80-86868-49-3, s. 79 – 80.

Potom ty polibky slunka probudily blatouchy, co spaly na lukách kolem potůčků. Začaly zvedat stopičky a zeleňoučké lístky. Pak po mezích zavoněla douška a drobné mochny zvedly žlutá očička. Hned oživila pole... orali a vláčeli...“¹¹¹

První a velmi důležitou polní prací sedláků byla jarní orba a setí obilí, ke kterému lidé přistupovali s nesmírnou úctou a pokorou vůči přírodě a s vírou v Boha. Hluboce si uvědomovali, že tím zajišťují obživu a přežití svých rodin. Setí obilí sedláci přikládali velký význam a tuto práci prováděli téměř obřadně. Autorka si všímá i zevnějšku hospodáře při jarní orbě a setí obilí: „... *zasadil poprvé pluh, přitlačil na kleče a mlasknul na koně, zabrali, zatáhli, a už se tmavá prst' vyvalovala a kladla na sebe, pěkně po řádce, jako krajíce domácího, samožitného selského chleba. A voněla a dýchala už jako roztopená pec a slibovala obživu.*“¹¹²

„... *když takový rolníček rozsíval, bylo dojemné na něj pohledět, jak jde vážně s líchou, co krok, to hrst žita, co hrst, to slovo Otčenáše...*“¹¹³

„... *Šel zvolna a beze spěchu, svou čepici s beránkem na hlavě, bílé valchované ponožky přes koženky – hluky, ještě po zimě vyložené slámou.*“¹¹⁴

Autorka připomíná i lidové pranostiky, které jsou spojeny s jarním obdobím, a jimiž se lidé na Vysočině při své každodenní činnosti řídili: „*Na Hromnice musí skřivánek vrznout, kdyby měl zmrznout,*“ říká se a „*Na svatého Matěje pije skřivánek z koleje.*“ Podle toho čeká jaro a ono se skutečně také ohlašuje. „*Matka Boží ledy boří, svatý Josef ledy seká.*“¹¹⁵

S jarem bylo spojeno nejvíce tradic, zvyků a obyčejů. Lidé ctili zejména dobu nejvýznamnějšího církevního svátku – Velikonoc. V kostelích zpívali pašije a všichni spěchali k Božímu hrobu. S Velikonocemi byla spojena zajímavá tradice nošení větvíček jívý do polí. Pruty jívý se o Velikonocích nosily do kostela a posvěcené se zapichovaly do polí. Věřilo se, že jak budou pruty jívý dlouhé, tak vysoké bude i žito. Tento zvyk byl prosbou o požehnanou úrodu: „... *lidé prosili o to Boží požehnání... po Velikonocích nosil hospodář do polí pruty kočiček o Květné neděli posvěcených a prosil, aby opravdu to žitečko je vzrůstem*

¹¹¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 156 – 157.

¹¹² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Skryté drahokamy*. Praha: Kamélie, 1994. ISBN 80-85818-01-9, s. 22 – 23.

¹¹³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pevném základě*. Třebíč: Akcent, 1997, s. 57.

¹¹⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Skryté drahokamy*. Praha: Kamélie, 1994. ISBN 80-85818-01-9, s. 23.

¹¹⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Šla léta*. S.l.: Bonus A, 1993. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85766-21-3, s. 128 – 129.

dohonilo nebo předhonilo. Inu, byla to tak trochu pověra, ale i ta měla v sobě něco krásného.“¹¹⁶

Na velikonoční Zelený čtvrtek se tradičně vyséval hrách. Na pole se vyjíždělo bez ohledu na počasí. Často byl hrách vyséván do sněhu, který mnohdy ještě o Velikonocích ležel, a za studeného větru, který na jaře na Vysočině téměř neustále fouká: „*Pantáta Lindourkův přijel právě z pole; sel hrách podle starého obyčeje, že na Zelený čtvrtek se nejlépe uvede, a vymrznu tam pořádně.*“¹¹⁷

K velikonočním tradicím patřila také pomlázka, které se v horáckém kraji říkalo malovna. Dívky barvily a zdobily velikonoční vajíčka, která pak dávaly chlapcům, kteří je při loňské pouti obdarovali perníkovým cukrovím. Autorka popisuje, jaké přírodní prostředky se tehdy k barvení a zdobení vajec využívaly: „*Děvčata měla na stole rozsvícený líhový kahanec, na němž rozehřívala na staré lžici kousek vosku a jím vajíčka malovala... hlavičkou špendlíkovou, do horkého vosku namáčenou, malovala všelijaké hvězdičky, obloučky a klikyháky... v mladém žitě na zeleno, v cibulových slupkách na žluto.*“¹¹⁸

Venkovskou tradicí, která byla oblíbená zejména mladými lidmi, a která se ostatně na Vysočině udržuje dodnes, byla slavnost máje. Na návsi byl vztyčen očištěný kmen jehličnatého stromu, na který se zavěšoval velký věnec z listů ozdobený květy a šátky. O šátky se pak dělili mládenci, kteří máj hlídali, aby jim ji chlapci ze sousedních vesnic neukradli: „*Máj byla vysoká, třikrát nastavená a nahoře stál na ní smrček, vystrojený jako vánoční stromeček. Pod ním byl zavěšený obrovský věnec, upevněný silnými motouzy; máj stála v něm a on se stejnoměrně ve vánku kolébal. Byl z lipového listí, děleným kvítím proplátaný a od něho za cípky viselo přes půl kopy šátků. Jako louka se pestřily a byly pěkně vyšíváné. Každé děvče si dalo záležet, aby dalo ten nejlepší.*“¹¹⁹

Tajemným zvykem na konci jara bylo trhání devatera čarovného kvítí. V červnu, v noci před svátkem Jana Křtitele, vycházely dívky trhat květy. Květiny, které dívka v tuto kouzelnou noc natrhala, měly údajně čarovnou moc a mohly ovlivnit milostný osud děvčete: „*...Večer kouzelný, kdy prý se země otevírá, své tajuplné moci rozpoutává a vypouští všechna kouzla*

¹¹⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pevném základě*. Třebíč: Akcent, 1997, s. 57.

¹¹⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 7 – 8.

¹¹⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 7.

¹¹⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 82.

i duchy lesních žitnek, skalních mužíků a zakletých ubožáků, kdy všechny čarodějnice mají svou moc a každý květ svou čarovnou sílu. Tak se věří u nás v horách.“¹²⁰

Za nejkrásnější jarní měsíc na Vysočině považuje Javořická červen. Teprve tehdy je příroda tohoto chladného a drsného kraje po dlouhé zimě skutečně prohřátá. Ani noci nejsou úplně tmavé: „*Byl červen, měsíc růží. Na naší Vysočině krásnější než máj. Tehdy teprve zahřeje se celé ovzduší a délka krásných dnů dosahuje vrcholu. „Na svatého Víta po celou noc svítá,“ říkává se u nás.*“¹²¹

Velmi důležitou polní prací v pozdním jaru bylo kosení, sušení a sklizeň sena. Na zdárné sklizni sena závisela obživa pro dobytek po celou dlouhou zimu. Podobně jako setí obilí bylo i kosení sena téměř obřadem. Sekáči přistupovali i k této práci s pokorou a úctou k přírodě a před sečením se modlili a prosili o boží požehnání. Autorka spojuje popis této významné práce s líčením živé přírody na lukách Vysočiny. Sklizeň sena závisela výhradně na počasí, takže pokud bylo počasí příznivé, muselo se seno sklidit za každou cenu. Tato práce stála vždy nade vším a měla přednost i před nemocí člověka. Mělo-li se jet pro lékaře, musel nemocný počkat, až se tato práce v hospodářství odbude: „... *vyšli na luka a nesli kosy na ramenou... Skřivani už v nedozírné výši zpívali a třepetali malými křidélky, země pak se přidávala tisícerými zvuky a hlasy. Koníkové, cvrčci a křepelky, mouchy a včely, čmeláci a komáři, vše hudlo a zpívalo, zvonilo a bzučelo. A právě tolik bylo vůní a tolik barev. Všecky smysly bylo možno nasytit a utiřit, potěšit a uchlácholit. Zvonili klekání. Velebný zvuk se nesl přes luka a zapadal v březině. Sekáči měli sejmuté klobouky a tiše se modlili... zvolna postupovali jeden za druhým a kladli řady do polokruhů, v nichž klesaly modré zvonky i žluté pryskyřníky...*“¹²²

„*A chcel sem jet pro dochtora, ale vidím, že dnesky z toho nebude nic. Seno pěkně schne a do vopoledne bude jak pepř. Zrychtuju si vozy a pojedu pro něj. Dochtor musí počkat, seno je přednější.*“¹²³

¹²⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez požehnání: povídky*. V nakl. Kamélie vyd. 2. Praha: Kamélie, 2014. ISBN 978-80-87393-29-1, s. 12 – 13.

¹²¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Malý člověk s velkým srdcem*. Ilustroval Karel HOLÍK. Javořice: Books, 1998. Javořice (Bonus A). ISBN 80-7242-042-9, s. 115 – 116.

¹²² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Láska a krev, 1. díl*: Třebíč: Akcent, 2006. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-380-2, s. 94 – 95.

¹²³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Skryté drahokamy*. Praha: Kamélie, 1994. ISBN 80-85818-01-9, s. 66.

4.1.2 Léto

S létem, v němž doslova bují příroda, život i lidské city, Javořická spojuje příběh venkovského faráře z románu *Granáty*, který vzpomíná na zašlou mladost a na dávnou lásku, která nemohla být naplněna. Autorka se velmi citlivě dotýká lidské stránky duchovního, když ukazuje, že i on je také jenom člověkem se svými sny, touhami, city i slabostmi. Právě tím se Javořická velmi přibližuje vnímání lidového čtenáře, když ukazuje spor mezi duchovním posláním faráře a jeho lidsky přirozenou touhou po lásce a rodinném štěstí a dojemně líčí stav jeho zjitřené duše: „*A zase viděl léto, tou jedinou myšlenkou přivolané, takové vysoké, smavé léto, kdy slunce stálo převysoko a nebylo možno na něj se podívat pro samou ohnivou krásu a pro svítivou modř, v níž se koupalo.*“¹²⁴ Líčení farářovy duše zde podle D. Mocné neočekávaně připomíná autora ze zcela jiné oblasti literatury – Fráňu Šrámka.¹²⁵

V létě mají zvláštní kouzlo hluboké lesy v okolí Javořice. V letním horku stoupá z lesů opojná vůně a lesy poskytují příjemný stín. Přestože žhne slunce, mohutný les tone v příšeří a dýchá chladem: „*Les tu byl velmi krásný. Mohutné sosny stály vzhůru jako rovné svíce a pod nimi rostlo plno zeleňoučkého štávele. I mladé doušky tu mezi jehličím rostly a v slunečním jasu se sytě zelenaly. Odraz všude panoval jako nazelenalé šero... Venku svítilo a pátilo slunce, zde byl stín a jen skrze husté větve tu a tam pruh světelný sem proniknul...*“¹²⁶

Barvitostí vyniká poetický popis letního svítání. Hora Javořice je i v létě vidět z dálky většinou jen mlhavě. Pouze za jasných letních rán se vypíná nad Vysočinou zřetelně a nádherně: „*Ještě bylo po obloze plno chmur a slunce vycházelo v bledé, zlaté záplavě. Nehýřilo červánkem, zato nebe zbarvilo v jediné, žluté jezero, po němž šly modře přišedlé proudy. Vodorovně pluly na východní straně a byly tím žlutým třpytem bohatě podloženy; na západě, proti večerejšímu večeru, bylo úplně jasno a jen modř se tam klenula; dole bledinká, čím výš, tím jasnější a význačnější.*“¹²⁷

„*Málokdy viděli Javořici; dnes se zadumaně vypínala nade vší pahorkatinou svým modravým lesnatým temenem. Všechny vršky se honosily vrcholky jedlí a smrků...*“¹²⁸

Barvitě a plně metafor a personifikace je i poetické líčení denní krásy kvetoucího léta. Autorka zobrazuje krajinu Vysočiny s jejími lesy, loukami, rybníky, poli a poklidnými

¹²⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Granáty*. V Jotě 2. vyd. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-685-4, s. 14

¹²⁵ MOCNÁ, Dagmar. Populární romány Vlasty Javořické. *Česká literatura*. 1995, 43 (5/95), s. 506.

¹²⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 2. díl.* : Bonus A, 1995. ISBN 8085914077, s. 66, 122.

¹²⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 1. díl.*: Bonus A, 1995. ISBN 8085914069, s. 202.

¹²⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 2. díl.* : Bonus A, 1995. ISBN 8085914077, s. 58.

lidskými sídly v údolích: „Nádherná krása červnového, zářivého dne oblévala tichý horský kraj. Pod oslňujícím jasem modré oblohy trylkovali neviditelní skřivánkové a nad úzkými pruhy smaragdových polí třásl se vzduch teplem a křišťálovou jasností. Skvostné koberce lučin se pestřily tisícerými odstíny barev jako nejnádhernější koberec, jaký nevykouzlí žádná ruka lidská. Smrkové a jedlové lesy, porůznu rozhozené mezi nádherou polí, jásaly zelenými výhonky a krásu všeho ještě zvyšovaly azurné rybníky, v nichž se zrcadlí usměvavá tvář sluneční. V údolí dřímalo městečko, klidně a spokojeně...“¹²⁹

Javořická poeticky líčí podvečerní krajinu v pozdním létě. V tomto popisu je zřejmá inspirace realismem, když v jeho duchu autorka uvádí názvy dvou rostlin příznačných pro Vysočinu, jimiž jsou jeřáb a jíva. Právě díky takovým barvitým a poetickým přírodním líčením získává próza Javořické na estetičnosti. Z líčení Javořické současně vyznačuje poklid a zbožnost, kterou dýchá letní podvečer. Lidé ustávají v práci a modlí se za zvuku zvonů: „Slunko se chýlilo k západu – zmizelo už za hřbetem pahorkatiny, zato však všecko nebe na té straně planulo jeho záplavou. Plno zlata, až oči se tměly na tom bohatství – žluť ostrá a úchvatná zalévala všecko, teprve vysoko na obloze se měnila v červánky a jimi do fialova a modra přecházela. Zprava se les na tom hořícím pozadí černal jako neprostupná hráz; zleva však byl vršek holý a země jako by v to zlato přecházela. Polní cesta vinula se pod lesem vzhůru a šla zcela po tom horském hřebenu. Teď po ní jeli koně s vozem vysoce naloženým otavou a pan farář mlčky obdivoval malebný obrázek, jak se koně i vůz ostře a černě proti západu rýsovali a jak stromy kolem cesty byly ohraničené a černé. Zcela prosté, zimní jinovatkou každoročně olámané jívy a jeřáby, ale jak vypadaly bohatě a pyšně, jako tuší nanesené na zlatém podkladě.“¹³⁰

„... ve vsi zazvonili klekání... Panímáma se jala nábožně šeptat Anděl Páně. I mužští, pantáta a Jousek, smekli... Velebný hlas zvonu hlaholil a tetelil se nad korunami tmavých jabloní v sadě i lip kolem stodoly, letěl do dalekých polí... Tu a tam ještě rachotil opožděný povoz po cestě, nebo řetízky zvonil vracející se dobytek.“¹³¹

Léto je na Vysočině především ve znamení sklizně obilí jako budoucího chleba, který rolníci ctili nade vše. Žně proto byly velmi důležitým obdobím ve sledu polních prací. Právě sklizeň obilí byla smyslem a cílem veškeré polní práce. Naplňovala se očekávání a naděje sedláků

¹²⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez požehnání: povídky*. V nakl. Kamélie vyd. 2. Praha: Kamélie, 2014. ISBN 978-80-87393-29-1, s. 7.

¹³⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Granáty*. V Jotě 2. vyd. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-685-4, s. 35.

¹³¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veveřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 62 – 63.

a chalupníků, kteří sklízeli výsledky své práce a vzdávali přitom díky přírodě i Bohu za úrodu. Autorka popisuje práci selské rodiny při sklizni žita, které bylo na Vysočině nejdůležitější obilovinou: „*Starý Brod se díval na vlnící obilí, v očích měl plno radostné záře a skoro slzy pohnutí. Byl ještě z těch hospodářů, kteří práci milují a žehnají ji zbožnými povzdechy... Stál teď okamžik nad tím polem a povzdechl si zhluboka; snad se modlil, snad tomu poli děkoval, snad odprošoval klasy, že je musí pokosit – potom se rozkročmo postavil a začal. Zašumělo to, první řady padly. Vlád' trochu vyčkal, a když byl otec z dosahu, začal také. Žito se kladlo řada vedle řady – těžké klasy padaly vedle sebe. Betka uvázala první povříslu; zatáhla je kolenem a položila na zem – vzala hrst a položila na ně. Eva se dala bystře do vázání – zakroutila povříslu, přiklekla kolenem na snop – roubíkem zatáhla... Jitka odebírala. Brala srpem hrstě a kladla na povříslu... Hned bylo všechno žito v mandelích...*“¹³²

V létě se nejvíce projevuje proměnlivost počasí na Vysočině. Pro hornatý kraj je příznačné, že dochází k náhlým a zásadním změnám počasí. Nejhorší přírodní pohromou, která může v létě zničit veškerou úrodu, jsou kroupy. Javořická působivě líčí jednu takovou červnovou bouřku provázenou kroupami, která přinesla zkázu veškeré úrodě a předznamenala bídu, která potom kraj postihla: „*Nevím, kde se to u nás bere. Je vedro, slunce sálá přímo tropicky, myslil bys, že není možné, aby se ještě někdy ochladilo. Najednou přijde mrak, přižene se bouřka s lijákem, někde na lesy spadne pár krup a ráno je zima jako o dušičkách. Nad lesy visí bílé mlhy a prostupují jejich jehličím, pole jsou smutná a kopretiny se zimozřivě chvějí. Vrány hned krákorají jako o vánocích – inu – žalostná změna.*“¹³³

„...několik dní bylo neslýchané parno a úroda taková – až se na ni srdce třáslo. Od rána šly mraky jako pohádkové hrady a černokněžníkovy zámky – černé a růžové zaobroubené – chvílemi se za nimi skrývalo slunce a chvílemi vyráželo tak pronikavě, až žhnulo do úpalu... V největším parnu zavanul vítr studený jako led... krupobití netrvalo dlouho, ale stačilo k tomu, aby vše proměnilo ve zkázu. Na polích zůstalo jen tu a tam nějaké stéblo. To trčelo vzhůru jako vykřičník lidské ubohosti... Ptačí hnízda, listí a založené, nedávno odkvetlé ovoce bylo v blátě. Na mnohých místech byly stromy přímo holé... Všude bylo plno bílé mlhy jako na podzim a ta úroda na polích? – bylo vymláčeno a lidé bez práce. Vše měli v zemi – i klasy,

¹³² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 85 – 87.

¹³³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 72.

*zrno – i slámu. Z brambor stály vzhůru pouze holé pahýly přetlučené nati, jetel ležel a byl zbitý k zemi. Nu – krátce – spoušť a ubohost – bude bída... “*¹³⁴

Na Vysočině bývají v horkém létě silné bouřky. Přicházejí velmi rychle a jejich předzvěstí je silný vítr. Javořická působivě líčí jednu takovou letní bouři provázenou vichřicí, která zastihla dvě dívky v lese při sbírání jahod. Náhlá prudká bouřka rázem utnula letní pohodu a předznamenala lidské neštěstí. Bouře způsobila pád skalního převisu na koleje a dívce, která se snažila zastavit projíždějící vlak, jeho kola rozdrtila ruku: „...mrak zhltl slunce a rozlezl se po celém obzoru... stromy se tak hlasitě a příšerně rozšuměly... Zasténaly mohutné jedle a smrky zakývaly nebetyčnými vrcholky. Blesk stíhal blesk, trhal černou clonu mraků a šlehal ohnivými biči - hrom pak se do toho ohlušujícím rachotem mísil a burácel, jako by chtěl celý svět roztrástit... strhla se šílená vichřice. Stromy zaúpěly a rozhučely se jako strašné nějaké varhany, které zvučí pohřební písní. Hruža hruž! Nebe bylo černé a vypadlo jako by chtělo svou tíž všechno živoucí usmrtit... Všecko se mísí v jediný řev a ryk bouře a v hlomoz... Nevíš, co je pravdou a co zdáním, co mluví hrom a co ozvěna vrací od skalních balvanů... les je jako peklo... “¹³⁵

S létem byl spojen velký duchovní svátek venkova, jímž bývaly tradiční poutě. Nejvýznamnější poutní místo bylo v Kostelním Vydří, kam putovala procesí z vesnic v širokém okolí. Autorka popisuje procesí, které v horkém létě směřuje přes vesničky, louky a lesy do tamního Kostela Panny Marie Karmelské, před jehož oltář věřící po staletí přinášeli své tužby, bolesti a naděje: „V prachu a horku se po bílé silnici vinulo procesí. Šlo na pouť do Kostelního Vydří. Ženy měly ohrnuté sukně a střevíce většinou v brašnách nebo přes rameno a šly bosy... Kluci vpředu šlapali bosí, v košilích rozhalenkách, a ten, jenž nesl korouhev, měl vyhrnuté rukávy... Mariánská píseň hlaholí v té letní kráse... Les šumí v ozvěnách... “¹³⁶

4.1.3 Podzim

Začínající podzim je na Vysočině obdobím babího léta, které svým zlatým třeptem ozvláštňuje krajinu. V září je také na Vysočině velmi průzračný vzduch, takže je vidět do daleka a nebe se zdá být velmi vysoké. V čistém podzimním vzduchu kouzelně vyhlížejí i mohutné šedivé lesy Javořice. Podzimní příroda Vysočiny je nádherně pestrá a září všemi barvami. V popisech podzimní krajiny autorka často zmiňuje vřes kvetoucí na okrajích lesů

¹³⁴ Tamtéž, s. 228 – 232.

¹³⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Rozdrčené štěstí*. Vizovice: LÍPA, 1993, s. 80 – 81.

¹³⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pouť*. Vyd. 3. Třebíč: Blok, 2010. ISBN 978-80-86868-37-0., s. 7 – 11.

a typické jeřáby rostoucí podél cest, které na podzim září červenými plody a obveselují melancholickou krajinu: „*Slunce ozařovalo mdlým, zlatitým třpytem celý kraj; jak po strništích plula vlákna babího léta, bylo to jako tekuté zlato. Každá pavučina mezi stromy, v keřích planých růží na mezi i v suché bramborové nati třpytila se v jasů zářijového slunka; převysoký obzor s průzračnými dálkami byl ozlacen jako nesmírná zrcadlová kopule.*“¹³⁷

„... čistý obzor odhaluje lesnaté temeno Javořice... uzrálý červené bobulky jeřábu, ta okrasa naší pahorkatiny, a po svazích pod lesem, na pastvištích a kopečkách kvete přebohatý, fialový vřes.“¹³⁸

Pozdní podzim na Vysočině bývá nevlídný. Smutnou podzimní krajinu s mlhami, krákajícími vránami a studeným větrem autorka učinila rámcem smutného příběhu, v němž mladý muž kvůli bídě odchází za prací do daleké ciziny a navždy opouští svůj domov: „*Jedovatý vítr fičel přes zoraná pole a po cestách honil suché listí chudých jeřábů. Pelášil přes vršky a mezi stromy hrál, zpíval a bědoval, bouřil a nařikal. Šedé kotouče mraků se válely přes Vysočinu; nad lukami v nížině při samé zemi se ploužily a s bílými parami, jež vystupovaly z klikatého potoka, jako by se snoubily... Vrány krákaly příšerně a zapadaly do oranice; dým ohníčků se třásl nad zelenajícím se žitem, jež bylo jedinou oázou v té šedi podzimku.*“¹³⁹

Podzimní krajinu Vysočiny oživuje až do konce září zeleň brambořišť. Brambory jsou v tomto kraji hlavní zemědělskou plodinou, a proto podzim na Vysočině je ve znamení jejich sklizně. Na úrodě brambor závisel život na selských gruntech i v chalupách. Sedláci by nedokázali sklidit brambory vlastními silami, a proto si na tuto práci najímali ženy ze vsi. Většinou bylo při kopání brambor již velmi chladno a foukal studený vítr. Autorka podrobně popisuje, jak svérázně se tyto ženy při sklizení brambor oblékaly, aby se uchránily před zimou: „*Široké lány panských polí i úzké selské kopaniny, vše se zelenalo brambořištěm. Naše pahorkatina se dlouho do podzimu chlubí bohatou zelení bramborové natě - teprve václavské časy, jimž často předchází čiperný mrazík, ukončí její kralování. Potom táhne krajem teskně sladká vůně ohníčků a v mlze tu a tam se kouří.*“¹⁴⁰

„*Těžké vozy toho podzimního bohatství se volně ploužily po silnicích a ženské při kopání zimou ani vydržet nemohly. Každá byla zahalena a obalená jako hotové strašidlo. Jeden šátek*

¹³⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bříza v bouři*. Hradec Králové: Nakladatelství Fr. Šupky, 1935, s. 5.

¹³⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Obrázky z Vysočiny*. Ilustroval Michael FLORIAN. Třebíč: Akcent, 1999. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-028-5, s. 27.

¹³⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Pro rodný krov*. Praha: Kamélie, 2000. ISBN 80-85818-42-6, s. 5.

¹⁴⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta a Pavel Kryštof NOVÁK. *Pod horou Javořicí: pět povídek a jeden obrázek z nedávné doby navíc*. Brno: Bonus A, 1995. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-00-x, s. 37 - 38.

barchetový měla ovinutý přes čelo, druhý pod bradu a zpět za krkem zavázaný. Na rukou měly nátepnice, na nohou tlusté, valchované a sukem podšité punčochy, aby to ve dřevákách nezáblo. Jak vítr divoce fičel, zdvihal do výše sukňe a bičoval jim kolena, jež byla holá, namnoze žilnatá, zimou modrá, otláčená, ubohá. Obličejové měly zaprášené - prach měly i v koutcích očí a na oschlých rtech...“¹⁴¹

Přírodní popis tesklivé podzimní krajiny autorka učinila podkladem pro líčení smutného stavu duše hrdinky. Tento přírodní popis uvozuje hořký příběh citového zklamání mladé ženy, která obětovala svou lásku a vdala se pouze ze soucitu s opuštěnými sirotky. Obrazu duše hrdinky odpovídá líčení smutné podzimní krajiny: „... *Přes šedé vršky na obzoru šel modravý dým ohníčků; luka se ještě sytě zelenala, ač byla již posečena. Poslední smutné tolie zemřely v usušené otavě a v dolíčkách, kam nevnikla kosa, kvetl pouze modrý, tesklivý hořec.*“¹⁴²

Líčení podzimní přírody Vysočiny tvoří i rámeček příběhu mladé dívky z kraje pod Javořicí, která v daleké Praze s láskou vzpomíná na svůj domov. V okamžiku, kdy uvidí na trhu kytice vřesu, toho pozdravu domovských lesů, si připomíná malebnost podhorského podzimu: „*Věra vzpomínala na drahé Pokosy, jak tam je asi krásně, kdo sklízí jejich otavy a vykopává brambory, které i ona pomáhala sázet. Jak je tam asi krásně na svahu pod lesem, na němž kvete vřes a na lukách bílá tolie s nyjícím srdéčkem! Jak jeřáby u silnic zčervenaly a břízky nad studánkou v „koutech“ mají listů jako navěšené zlaté penízky!*“¹⁴³

V pozdním podzimu končila práce v hospodářství. Venku nastal nevlídný podzimní a zimní čas a kraj oživovala jen zelenající se pole žita. Po skončení všech podzimních prací, zpravidla začátkem listopadu, se tradičně konalo posvícení. Při této slavnosti se hodovalo a tančilo. Lidé se poveselili a s příchodem adventu usedali v teplých světnicích k předení lnu a draní peří. Při předení a draní se hodně povídalo, zpívalo a vykládaly se různé historky, což bylo přitažlivé zejména pro děti, které zaujatě naslouchaly poutavým vyprávěním. Domníváme se, že tato tradice přispívala k udržování a rozvíjení lidové slovesnosti na venkově. Draní peří bylo svým způsobem také společenskou událostí, při které se lidé bavili a besedovali. Všichni se těšili na zábavu při této poklidné činnosti, kdy si mohli alespoň trochu oddechnout po těžké práci na polích. V každém statku nebo chalupě, kde se zrovna dralo či předlo, se také podávalo tradiční pohoštění, hlavně buchty a čaj, což doplňovalo příjemnou pohodu při vypravování. I když byla venku zima, ve světnicích bylo příjemně: „... *přišel adventní čas –*

¹⁴¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Pro rodný krov*. Praha: Kamélie, 2000. ISBN 80-85818-42-6, s. 5.

¹⁴² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bříza v bouři*. Hradec Králové: Nakladatelství Fr. Šupky, 1935, s. 5.

¹⁴³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Granáty*. V Jotě 2. vyd. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-685-4, s. 90.

Kateřina zavěsila basu – v hospodářství bylo hotovo. Žita se krásně zelenala, jinak byl celý kraj pustý a šedivý. Silnice byly dlouho plné bláta a z rybníka páchl trpík a bahno. Vrány létaly nízko a krákaly... Ve světnicích bylo útulno a teploučko. V mnohých domech a chaloupkách už začínali drát...“¹⁴⁴

„Při draní se nejvíce povídá, nejvíce vypráví, a kdybychom šli od vesnice k vesnici, od chalupy k chalupě, našli bychom při dračkách celé poklady národní poezie a napsali bychom knihy tak obsáhlé, že by se ani nevešly do knihoven.“¹⁴⁵

„Což to bylo krásy a půvabu v tom poslouchání... Panímáma napekla buchet na několik slaměnek a čaj voněl lipovým květem a výpar rumu naplňoval světnici.“¹⁴⁶

4.1.4 Zima

Zima je na Vysočině velmi dlouhá. Přichází brzy a odchází až v druhé polovině května. Hovoří o tom i lidové pranostiky, které Javořická připomíná: „... zima je tady, v naší pahorkatině, jako doma. Brzy z podzima se přistěhuje, někdy nečeká ani na Šimona a Jůdu, aby slezla z půdy, ale se vším všudy přivandruje mnohem dřív a z jara – ani svatý Matěj, ani sv. Josef s ní nepohne. Matka Boží prý ledy boří, ale i ona bývá na to slabá...“¹⁴⁷

Snad nejnádhernější je Vysočina v zimě, kdy je zasněžená a vypadá jako pohádková krajina. Také hora Javořice vyhlíží v zimním hávu velmi poeticky. Autorka projevuje své náboženské cítění a zasněženou Javořici označuje za svatyni přírody: „*J sme tu někdy tak, jako u Zimní královny od Andersena. Bílo a bílo. Sníh na zemi, na stromech nádhera bílého třepení jinovatky, tak krásné a úchvatné, i když to někdy znamená smrt pro štíhlé bělokoré břízky, v létě tak radostné a něžné. Ted' leží namnoze skloněné až k zemi a přemnohá z nich zlomená pod svou útlou korunkou.*“¹⁴⁸

„Stříbrné třepení zvoní tajemnými rolničkami na každém smrčku a sehnuté, jinovatkou zatížené borovice tvoří jeskyně a tunely, jichž krásu péro nevylíčí... Javořice proměněná v chrám, hostí ve své svatyni samotného Boha a kdo se prochází s očima otevřenýma a duší

¹⁴⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 112.

¹⁴⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Potok*. Praha: Road, 1993. Krásné čtení. ISBN 80-85385-45-7, s. 116.

¹⁴⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Po kamenité stezce: povídky*. Praha: Kamélie, 1991. Oddech. ISBN 80-900169-2-8, s. 18.

¹⁴⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Skryté drahokamy*. Praha: Kamélie, 1994. ISBN 80-85818-01-9, s. 40.

¹⁴⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. Trochu povídání o mé drahé Vysočině. *Jihlavské listy*. Jihlava, 2010, 21(24), s. 14.

vážně vnímavou, ten Ho u studánky i na pustých cestách v oboře, mezi daňky a srnami, pod sehnutými, jíním obtěžkanými břízami živého nachází.“¹⁴⁹

Na Vysočině bývají tuhé zimy, které jsou provázeny silným větrem a kvílející meluzínou. Mnohdy se rozpoutá sněhová bouře jako na horách. V popisu kruté zimní bouře v románu *Granáty* lze spatřovat symbolickou podobnost bouře v přírodě s bouří v lidském životě. Líčením jedné takové sněhové bouře autorka uvozuje příběh dítěte, které je za zimního nečasu odloženo na práh venkovské fary: *„Sníh nepadá shora, ale je metán vodorovně, přihnaný bůhví odkud. Valí se jako přeostré jehly – bouří, tančí, víří, chechtá se a plesá, v kotoučích vzhůru se zdvihá, ve sloupech k nebi se staví a zase se uklidňuje a běží po zasněžené pláni, která roste. Vítr jako strašný velikán provádí s ním tanec zrovna pekelný, jeho skoky jsou jako nárazy, vzteká se, zuří a ve slepé vášni vyvádí jako posedlý. On je divým manželem meluzíny, která trpí jeho prudkostí, lká a pláče; její nárek se ozývá v celém kraji, sedí v korunách starých lip a lká nad komíny venkovských stavení, letí od vesnice k vesnici, smutná, zoufalá, kvílející.*“¹⁵⁰

O Vánocích se na statcích a v chalupách na Vysočině dodržují vánoční tradice spočívající ve zdobení vánočního stromečku, chystání dárků a štědrovečerní večeře. Autorka připomíná tradiční štědrovečerní jídlo na Vysočině – „černého kubu“, který však byl od 30. let 20. století postupně nahrazován kaprem: *„... Jako na památku přicházel na stůl také „černý kuba“, národní štědrovečerní jídlo naší pahorkatiny.... Je to kroupová kaše, promíchaná s česnekem a houbami, hojně omaštěná a v troubě nebo i v peci vypečená do zlatova. Ted' to již pominulo, skoro všude panuje štědrovečerní kapr...*“¹⁵¹

4.2 Postavení žen

Javořická se ve svých prózách zabývá mnohdy neutěšeným a tísnivým postavením venkovských žen zejména na počátku 20. století. Žena byla zpravidla v podřízeném postavení vůči muži a byla určena jen pro domácnost a pro výchovu dětí. Toto poslání ženy nicméně Javořická s ohledem na své názory v duchu křesťanské morálky vyzdvihuje nade vše a považuje jej za svaté: *„Tehdy se ještě nemluvalo o ženské emancipaci, tenkrát byla žena jen pro domácnost a děvče pro vdaní. Všude se počítalo s tím, že se dcera provdá, a rodiče se jen*

¹⁴⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Obrázky z Vysočiny*. Ilustroval Michael FLORIAN. Třebíč: Akcent, 1999. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-028-5, s. 30.

¹⁵⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Granáty*. V Jotě 2. vyd. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-685-4, s. 5.

¹⁵¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 269.

*starali, aby jí zahospodařili nějaké věno, naučili ji ohánět se kolem plotny a zacházet s dětmi. Je pravda, že je to nejhlavnější poslání ženy. Nic není světější než její láska k dětem a péče o jejich vychování.“*¹⁵²

Materiální podstata selského života a selská pýcha byly velmi hluboké a silné, takže potlačovaly i lidské city, které tak byly zpravidla podřízeny majetkovým poměrům. Životní nutnost a zákon tvrdého venkovského života kázal zachovat a rozvíjet grunt za každou cenu. Zpravidla se proto uzavíraly sňatky pro peníze. Nebylo takřka myslitelné, aby si syn z bohaté selské rodiny vzal chudou dívku, nebo aby chudý chasník pomýšlel na selskou dceru. Důsledkem takových sňatků z rozumu pak byl těžký život venkovských žen, které vedle toho, že vykonávaly namáhavou práci v hospodářství a na polích, musely také často snášet přezíravé a znevažující chování a někdy i týrání ze strany svých despotických mužů. Se zakořeněnými konvencemi pak bylo spojeno citové strádání žen, které byly nuceny k sňatkům pro peníze. Zejména bohatí sedláci nutili své syny a dcery do sňatků jen se sobě rovnými. Syn z bohatého gruntu si mohl přivést zase jen bohatou nevěstu, jak je zřejmé z postoje bohatého pyšného sedláka v románu *Na Veveřím gruntě*: „*Ale my nechceme ledajakou. Musí být z rodiny jaksepatří, zachovalá a musí mít aspoň patnáct tisíc zlatejch – ináč nedosedne na Veveří grunt!*“ *Pantáta se pyšna nadmul a spustil dolní ret, že vypadal, jako by se řadil přinejmenším mezi Habsburky. Patnáct tisíc, to byly, pane, peníze!*“¹⁵³

Pokud šlo o citový život mladých žen a uzavírání manželství, musely selské dcery bezmezně poslouchat. Většinou se podvolovaly a vstupovaly do manželství nešťastné a bez lásky a svůj další život prožívaly jen v povinnostech. Někdy byly selské dcery donucovány ke sňatkům pro majetek i fyzickým násilím: „*...neodvažovala se ani plakat, chodila jen jako stín a v noci ji viděl jen měsíček, jak pláče a pláče, a to ještě jen potichu, aby ji ani neslyšeli rodiče ve vedlejší světnici. Měla z nich takový strach, a proto se vzdala všemu bez odporu... po čase zvykla, neboť jí nezbyvalo nic jiného, a pak přišly děti a muselo se žít! Kolik žen má takový úděl. Žádné závratné štěstí, žádné nadšení, ale povinnost a snesitelné živobytí.*“¹⁵⁴

„...dcery otcovu nadvládu těžce pocítovaly...Anežka měla ráda hajného z Chmýřan, ale jakmile to otec zvěděl, okamžitě tomu udělal konec. Našel Anežce ženicha, sedláka, vdovce

¹⁵² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Dva mlýny: román starých venkovských rodů*. V Bloku 3. vyd. Třebíč: Blok, 2006. ISBN 80-86868-10-9, s. 27 - 28.

¹⁵³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veveřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 64 - 65.

¹⁵⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Dva mlýny: román starých venkovských rodů*. V Bloku 3. vyd. Třebíč: Blok, 2006. ISBN 80-86868-10-9, s. 88, 94.

z Práskoles, a at' to bylo dceři vhod nebo ne, provdal ji za něho. Prosila ho úpěnlivě, ale domohla se jenom toho, že se vdávala s modrými pruhy po býkovci na zádech a na rukou, jak ji otec na rozloučenou s domovem pořádně zřídil. Se zaťatými zuby kráčela k oltáři a do manželství si nesla vzdor.“¹⁵⁵

Následkem vynucených sňatků pro majetek bylo často citové strádání žen a jejich otupělost a nechut' k životu, z níž je mohla vysvobodit už jenom smrt: „...poslechla na slovo a bez odmluvy - podrobila se rodičům a právě tak bezpodmínečně se podrobila i svému manželu. Bez reptání, bez podmínky - ale - to bylo vše. Více od ní nesměl žádat, jiného citu nebo vřelosti nebyla schopna. Chodila a pracovala jako stroj, podrobovala se v každém ohledu, mluvila jen to nejnnutnější a ještě k tomu co nejtíšeji a beze všeho hlubšího smyslu. Právě tak tupě, bez radosti a žalu, rodila děti a neuměla jim projeviti žádnou lásku... Nikdo také neviděl Marjánku plakat, nikdy si ani nepřišla domů stěžovat. Bylo-li něco výčitkou, tedy jenom její smutné a tupě se dívající oči... Nezáleželo jí na ničem, byla životem pošlapaná a ubičovaná a utěšovala se, že až umře, dostane v nebi lepší odměnu. Je jen nutno všechno přetrpět a vydržet!“¹⁵⁶

Neutěšené však bývalo i postavení těch žen, které se nepodařilo provdat. Takové ženy nesly těžký osud staré panny a mnohdy musely snášet i posměch. Zpravidla dosloužily rodičům, pomáhaly s dětmi v rodinách, obsluhovaly nemocné a pekly na svatby: „... s takovou starou tetou, která neměla nic a také nikoho, vytlouklo se to nejhorší... vytahovali z ní i to poslední, co jí rodiče našetřili, a když konečně nemohla příliš dělat, byla všude z milosti trpěná a všude a všem byla na obtíž.“¹⁵⁷

Javořická vůbec nezavrhne sňatky z jiných důvodů, než je zamilovanost a láska mezi mužem a ženou. Neodmítá ani uzavírání manželství z rozumu, především pro peníze. Autorka dle našeho názoru mnohdy také romanticky idealizuje manželství založené na úctě a povinnosti a ukazuje, že i takový svazek muže a ženy může být šťastný. Javořická oslavuje lásku odlišující se od pouhé zamilovanosti a fyzické přitažlivosti mezi mužem a ženou. Za takovou lásku se podle autorky musí bojovat, a proto také je taková láska mnohem cennější: „... u Amerikánů se žije jako v nebi... Nikdy tam není domácí patálie ani zlé slovo nepadne. Cilka je veselá... zpívá dětem a pracuje-li na poli, prozpěvuje si stále... Amerikán je dobrým

¹⁵⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Vevěřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 10.

¹⁵⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *U Ctiborů*. Brno: Kolo a drak, 1995, s. 53, 56, 64.

¹⁵⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Dva mlýny: román starých venkovských rodů*. V Bloku 3. vyd. Třebíč: Blok, 2006. ISBN 80-86868-10-9, s. 28.

*hospodářem... děti jsou jeho radostí a zábavou a Cilka se v nich zhlíží a diví se, jaký je ten Karel táta – nevěděla dříve ani, že jsou otcové též pro něco jiného, než aby děti bili a měli je pro posluhu a lopotu... Cilka ho ctí a obdivuje se denně více a nemůže tomu ani věřit, že si ho brala bez lásky.“*¹⁵⁸

Vzhledem k vlastní neblahé zkušenosti s alkoholismem svého manžela Javořická často zmiňuje odstrašující důsledky této lidské neřesti zejména ve vztahu k ženám, které byly při veškeré své dřině mnohdy ještě vystaveny i násilí a krutému zacházení ze strany svých mužů. Autorka důrazně varuje před tímto zlým návykem. Ženy mužů – opilců trpěly pod jejich tyranii, ale křesťanská morálka a předsudky jim bránily se z takového vztahu vymanit. Ženy se pak stávaly zmučenými a otupělými: „... *pantáta prochlastá od prvního do posledního všeko. A jak je bije – kór panímámu; ta je mučednice! Od toho třískání do hlavy je už jako pohlouplá a časem taky z toho nedoslýchá. Nejní nidá, jak má bejt. Dycky je něde zmodřená a pobitá... Ona neměla svátků a nedělí, neznala klidu večera a oddechu po práci. Od svítání do tmy tmoucí byla na nohou, běhala, jedla jen stojíc a modlila se usínajíc. Nikdy se nerozhlížela po blankytné obloze a rozzelanalé krajině; ona hleděla jen dolů, k zemi a hroudě; zvykla tomu už a byla tupá. A toho všeho byl vinen její muž, sám pantáta. Jeho hrůzovláda v domě tlačila ženu i dceru k zemi, jeho noha přišlápla šíji panímáminu hned po svatbě a v tom podruží zůstala... cítila jeho pěst tvrdou a k ráně vždy hotovou nad svou hlavou, že ji nikdy nezvedla... myslila, že to tak snad musí být, že Stvořitel dal muži právo, aby ženu mlátil a trýznil, že on je pánem a to právo mu přísluší.“*¹⁵⁹

Vrcholná kritika alkoholismu a týrání ženy je obsažena v povídce Mučednice, v níž mladá žena utýraná mužem - alkoholikem umírá při porodu desátého dítěte. Do tohoto tragického příběhu Javořická vtělila svou vlastní naivní víru a naději, že dobrou vůlí lze odvrátit muže od alkoholu. Autorka současně projevuje zklamání vycházející z poznání, že změnit takového muže k lepšímu je zpravidla nemožné: „*Neber si ho, Anežko, je to lump a nedopita!*“ *Anežka to věděla, ale nedbala... to už bude mou starostí, abych ho předělala. Pije proto, že nemá žádný domov... Ponesu to sama, žádnýmu si stěžovat nepůjdu!*“ *Ubohá Anežka! Jak lehce*

¹⁵⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 189.

¹⁵⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 14 – 15, 71.

*věřila v přeměnu lidské duše! Bída a hořkost. Rok co rok dítě a rány. To byl její úděl. O takových mučednicích se nemluví, nepíše a svět jich nelituje.“*¹⁶⁰

Javořická ve své próze často vyzdvihovala statečnost a sílu žen čelit mnohdy nemilosrdnému osudu a jejich schopnost obětovat se pro lásku. Hrdinky próz Javořické se spoléhají samy na sebe a nikoli jen na pomoc boží. Z toho podle našeho názoru vyplývá, že autorka nebyla nijak zaslepeně zbožná, neboť vyzdvihuje hlavně duševní ušlechtilost a sílu člověka samotného překonávat překážky a nést těžký životní úděl. Pokud člověk vytrvá a obětuje se pro vyšší mravní principy, zvítězí. Obdivuhodnou statečnost prokáže hrdinka, která bez ohledu na nebezpečí hrozící jejímu vlastnímu životu varuje nemilovaného muže před žárlivým milencem: „... zabiju ho jako psa! Když já ne – ať ne taky on!“ *Cilka se v šíleném strachu vrhla na kolena před kříž na stěně a volala úpěnlivě k Ukřižovanému. Ale pak se vzchopila: „Což bude dělat Pánbůh kvůli mně zázraky? Musím sama jednat – sama.“* A v zoufalém kvapu házela na sebe šaty, šátek přehodila přes hlavu a oknem, jako prve Láďa, pustila se do polí. Byla přesvědčená v tom bláznivém kvapu, že Láďa si šel domů pro zbraň... Musí Karla varovat a jinou cestou ho odvést.“¹⁶¹

Mravoučností a výchovným rázem se vyznačují romány a povídky Javořické, v nichž se autorka zabývá problematikou oběti ženy. V příběhu mladé ženy obětující své štěstí a lásku z vděčnosti k rodině, která se jí ujala a vychovala ji, autorka staví nad lásku mezi mužem a ženou jiný vyšší princip, jímž je povinnost. Tato žena obětovala lásku, kterou prožívala a provdala se za jiného muže, jehož nemilovala, a to jenom proto, aby jej zachránila před epilectvím. Tento motiv připomíná i osud samotné autorky, která se také provdala za muže, jehož opravdově nemilovala, ale předsevzala si odvrátit ho od alkoholu a přivést na lepší cestu. I autorka sama považovala takový sňatek za svou povinnost, které chtěla za každou cenu dostat: „*Dvojí cesta se před ní otvírala – jedna rovná, květy posetá, to byla cesta po boku Karlově. A druhá cesta byla kamenitá, plná strží a balvanů, vedle Staníka. Standa je slaboch, který potřebuje jenom slabé větru zavátí, aby se dal strhnout, aby zbloudil. On žal, radost i starost zanáší do učazené putyky a musí je utopit v alkoholu. Jej bude muset za ruku*

¹⁶⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta a Pavel Kryštof NOVÁK. *Pod horou Javořicí: pět povídek a jeden obrázek z nedávné doby navíc*. Brno: Bonus A, 1995. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-00-x, s. 89 - 102.

¹⁶¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 182.

vést, o vše se sama starat, všechno řídit a bdít dnem i nocí nad tím. A přece věděla, na kterou z těch dvou cest se dá; na tu pohodlnou cestu lákala ji láska, ale sem velela povinnost.“¹⁶²

Javořická se zabývá i nepřekročitelnými rozdíly, které brání lásce lidí s rozdílným sociálním postavením a rovněž v takových případech mravoučně vyzdvihuje schopnost i povinnost ženy obětovat svou lásku. V poutavém příběhu v románu *Na Veveřím gruntě* si chudá dívka velmi dobře uvědomuje společenské rozdíly, kvůli nimž nemůže být naplněna vzájemná láska mezi ní a synem z bohatého statku. Smutek duše obou mladých lidí vzbuzuje soucit a politování. Dokonce se zdá, jako by smutné smíření hrdinky s bezvýchodnou situací předznamenávalo budoucí tragédii milostného vztahu obou mladých lidí: *„Dejte si to říct, Venouši,... svět to nikdá neslyšel, aby se děvečka, bez rodičů a bez otcovského ména, bez krejcaru věna a bez hadru na sebe, směla jen podívat na syna z takovýho gruntu, jako je Veveří.*“¹⁶³

V románu *Na Veveřím gruntě* je působivě vylíčena nesmírná statečnost ženy a její odhodlání obětovat vlastní život za záchranu milovaného muže i tehdy, patří-li už tento muž jiné ženě. Tímto románem se Javořická dle našeho názoru přibližuje umělecké literatuře. Chudá dívka Růža, bývalá děvečka, běží ve sněhové bouři varovat před četníky milovaného Václava, který se již oženil s bohatou, ale velmi zlou ženou, a na sklonku 1. světové války se ukrývá jako vojenský zběh. Podobný námět se později objevuje v románu Ivana Olbrachta *Nikola Šuhaj loupežník* (1933). I v tomto románu končí příběh lásky dvou mladých lidí tragicky. Román Javořické však v duchu principu oběti ženy neuzavírá smrt muže, ale ženy. Dívka Růža splní své poslání a umrzne: *„Musí, musí, vždyť jde o jeho život! Zalykala se větrem a sních ji prudce oslepil. Vítr trhal celé kusy sněhu a zuřivě bičoval běžící ženu... Doběhla až doprostřed světlice...“* *„Pantáto, pro Krista Pána, nechte bejt všeho, jdou po vás četníci - jsou mi v patách, utečte!“* *... Růža nelitovala toho, co učinila, ba bylo jí, jako by tím vyplývala vše, co ji ještě k životu poutalo. Bylo jí lhostejné, co se s ní stane... Sních se sypal stále hustěji, vítr nabýval na síle a zběsilosti... šeptajíc otčenáš, klonila hlavu hlouběji a hlouběji... A sních se sypal a sypal...“*¹⁶⁴

¹⁶² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Po kamenité stezce: povídky*. Praha: Kamélie, 1991. Oddech. ISBN 80-900169-2-8, s. 22.

¹⁶³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veveřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 38.

¹⁶⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veveřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 103 - 109.

4.3 Každodennost

Příběhy, které Javořická vypráví, jsou zakotveny v každodenní realitě, takže přímo souvisí s všedním během života v průběhu jednotlivých ročních období. Právě tím autorka oslovuje lidového čtenáře, kterému jsou blízké důvěrně známé činnosti, úkony, zvyky a tradice spojené s každodenním životním během venkovského života v průběhu roku. Javořická věrně zobrazuje každodenní život především selských rodin na Vysočině, který je podřízen sledu polních prací a plyne v souznění s přírodou. Polní práce probíhají ve své nekonečnosti v souladu s přírodním rytmem, který je určován střídáním ročních období: „*Práce byla těžká a stále stejná; od zasetí se připravovali k senám, od sena ke žnám, po žních se chystali na otavy a kopání bramborů, pak bylo plno mlácení až do zámru a přes zámru do jara.*“¹⁶⁵

Obyvatelé Vysočiny však nežili výhradně zemědělstvím. Již od 19. století se ve městech a městečkách kraje rozvíjel průmysl tkalcovský, pletařský a knoflíkářský. I lidé ve venkovských chalupách se zabývali tkaním látek a broušením perleťových knoflíků. Knoflíkářství však mělo pro chudé obyvatele neblahé důsledky v podobě tuberkulózy, neboť lidé vdechovali prach, který při broušení knoflíků vznikal. Při této práci musely pomáhat i děti: „... v každé chalupě stál buď tkalcovský stav, na němž se v zimě soukalo, nebo soustruh knoflíkářský, od něhož se prášilo, až všechno bělelo... ty perleťové knoflíky, na nich byl výdělek... Našívání, seřazování, počítání. Sotva děti, on a sestra Anežka, uměli počítat do dvanácti, už našívali a počítali.“¹⁶⁶

Prostřednictvím líčení každodenních činností Javořická zasazuje dramatické zápletky příběhů do reality života. Takovou činností, která tvoří realistický rámec venkovské všednosti, je obraz předsvátečního úklidu, kterým je uveden osudový příběh hlavního hrdiny v románu *Na Veverím gruntě*. Líčení všedních činností stojí ve výrazném kontrastu k tajemnosti příštího okamžiku, kdy do statku přichází cikánka a mladému hospodáři věští životní lásku dvou žen. Obraz každodenního života selské domácnosti autorka dokresluje i výčtem selského dřevěného nádobí, které se při velkém úklidu drhlo venku u rybníka nebo sádky: „*Bylo před poutí a na Veverím gruntě plno práce. Panímáma pařila na zápraží mladou husičku a Bětuška se služkou Růženou umývaly velkou světnici. Drhly lavice a židle, stoly a ostatní nářadí a vynášely je k panímámě na zápraží. Stál tam už vál a několik polic, vymytý misník a vyprané*

¹⁶⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veverím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 136.

¹⁶⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Rozkvetlý suchopár: vesnický román*. Vyd. 2. Praha: Kamélie, 2005. ISBN 80-85818-68-x, s. 18, 32.

a vydrhnuté slaměnky... ve velké světnici už se leskla okna jako křišťál, stěny byly podbílené, svaté obrázky očištěné a umyté, zrcadlo jen se třpytilo... Pod kolníkem na dvou trakařích bylo dřevěné nádobí. Putny, díž, vrtěcí soudek, štoudev a škopky, necky i vanička, hrotek dojecí... všecky ty výrobky průmyslu bednářského, kterých je třeba při domácnosti i hospodářství.“¹⁶⁷

Před nejslavnějšími křesťanskými svátky – Velikonocemi probíhal jarní úklid domácností. Tento úklid byl očištěním lidských příbytků po dlouhé zimě a na venkově mu býval přikládán velký význam. Obraz jarního úklidu tvoří rámec konkrétního příběhu také v románu *Bez lásky*. Javořická si všímá toho, že i taková všední činnost, jakou je úklid, představuje pro ženu týranou mužem – alkoholikem vzácné okamžiky štěstí a klidu: „*Na každém statku se bílilo, mylo a drhlo, peklo a uklízelo... Panímáma drhla za humny u sádky lavice a rozvrzané a polámané židle, jak je každou chvíli Janda rozbíjel, byl-li opilý. Měla tu i škopky a necky, a stojíc po kotníky ve vodě, sukně měla sbalené kolem nohou a kolena si je přidržovala. Nahé její ruce byly opálené a pihovaté a žilnatý krk černý od slunce jako bota. Libovala si však v chladné vodě sádky, po níž plavaly džbery zároveň s husami, a byla pro ten okamžik spokojená.“¹⁶⁸*

Na každém selském gruntě a v každé chalupě se chovaly krávy pro mléko. Mléko bylo hlavní potravinou a důležitou surovinou zejména pro výrobu másla. K uchovávání mléka sloužily tzv. mlíčníky. Po celý rok jimi protékala studená pramenitá voda, ve které stály krajáče s mlékem, z něhož se postupně sbírala smetana na výrobu másla: „... *mléko se nosilo za humna do mlíčníka, který stál u studně... Byl zděný a plný pramenité vody, v níž na dřevěných lavičkách stály celé řady ušáků a baněk s mlékem. Na každém bylo prkénko s pěti vyvratanými dírkami a křídou bylo na něm napsáno, který den bylo mléko nadojené.“¹⁶⁹*

Důležitou každodenní prací byla výroba čerstvého másla, kterému se říkalo „putr“. Toto označení zřejmě vzniklo z německého výrazu „die Butter“. Máslo se vyrábělo nejen pro domácí spotřebu, ale především na prodej. Máslo bylo vedle mléka, smetany a vajec hlavním zdrojem příjmu, který náležel hospodyním. Na másle si hospodyně velmi zakládaly, neboť za ně pořizovaly hlavně oblečení a vybavy svým dcerám. Autorka popisuje, jak se v dřívějších domácnostech máslo stloukalo: „*Panímáma vrtěla... V soudku to pravidelně šumělo... Byl plný do dvou třetin a šlo to ztuha, ona se však těšila, až bude vyndávat, že bude mít pěkného*

¹⁶⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veveřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 13 - 15.

¹⁶⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 73.

¹⁶⁹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 1. díl*: Bonus A, 1995. ISBN 8085914069, s. 33, 192 - 193.

„putru“ ... měla nač šetřit a žluťoučké másličko jí bylo proto tak milé... panímáma vykasávala si vysoko rukávy, aby sáhla do soudku. Podmáslí už bylo venku, napěněné stojíc v krajáči na stole... panímáma se zřejmým potěšením vyndávala na mísu žluté máslo...“¹⁷⁰

V chudém kraji žili lidé velmi skromně a živili se tím, co se v neúrodném kraji mohlo vypěstovat. I na bohatých statcích se jedla hlavně polévka a chléb. Chléb měli venkovští lidé ve velké úctě a nesmírně si tohoto „božího daru“ považovali. Při zacházení s chlebem proto také dodržovali zvyklost přežehnání bochníku chleba při jeho načínání. Důležitou a hlavní potravinou byly vždy na Vysočině brambory, které se připravovaly na mnoho způsobů. Pekly se z nich hlavně různé druhy placek. Smaženým bramborovým plackám se v horáckém kraji říkalo „cmunda“. Lidé si však i takové chudé stravy vážili. Autorka také popisuje, jak se v selských rodinách stolovalo. Většinou se nezasedalo společně k jednomu stolu. Výjimku v celé vsi tvořila rodina z bohatého gruntu: „*Pantáta Brodů jedl tyhle věci rád; bosáky a cmundu, oukrop, chlestavec a říkal, že lidé, pokud požívali pouze takovou stravu, byli silní a zdraví, žili déle a byli také veselejší myslí.*“¹⁷¹

„...panímáma přinesla bochník chleba a dala všem krájet. Načínajíc ten krásný a povedený Boží dar, třikrát ho nožem přežehnala křížkem. Voněl žitným klasem a kadidlem...“¹⁷²

„... na stole byl silný, režný ubrus a na něm stály talíře... přišel také tatínek a hned zasedli k obědu. U Brodů snad byli jediní ze vsi, kteří stolovali všichni najednou. V ostatních usedlostech jedli tak, jak přišli; tatík obyčejně u stolu sám; syni seděli v oknech, děvčata v létě na zápraží, děti na pekárně a výměnkáři pod píckou.“¹⁷³

Do kontrastu ke skromnému venkovskému způsobu života autorka staví poněkud snazší, pohodlnější a rozmařilejší život v bohatších rodinách ve městech, které neměly nouzi o jídlo a držely si služebné: „*Služka právě prostřela bílý ubrus... Uprostřed stolu stála čerstvá kytice růží a všelijakých letních květin a ta tu líbezně voněla. Z kuchyně se do pokoje linula ještě jiná vůně a ta panu starostovi ještě lépe lahodila. Bylo to škvířící se máslo a v něm se dosmažovala poslední kotleta.*“¹⁷⁴

¹⁷⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7, s. 7 - 13.

¹⁷¹ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 269.

¹⁷² JAVOŘICKÁ, Vlasta. *U Ctiborů*. Brno: Kolo a drak, 1995, s. 24.

¹⁷³ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8, s. 24 - 25.

¹⁷⁴ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Zrhané struny*. Praha: Kamélie, 2000. ISBN 80-85818-41-8, s. 23.

Ve městech bylo také více prostředků a času na zábavu, než na venkově. Javořická v některých svých dílech líčí život maloměstské honorace, především plesy, různé zábavy a večírky. V románu *Ztrhané struny*, jehož děj autorka umístila do své rodné Studené, popisuje čajový večírek na ledě, který uspořádala místní mládež jako novinku po vzoru pražských zábav: „...*bude také hudba, budou vystřelovány rakety a na ledě se bude tančit... v ledu byly zatlučeny stožáry, na nichž svítily velké petrolejové lampy s modravými stínítky... Jak chutnal čaj, voněly párky, jak líbezně dýchaly a v rukavicích hrály kaštiny!*“¹⁷⁵

K všednímu obrazu tehdejší vesnice patřili sirotci. Život těchto dětí byl velmi krušný. Na vesnicích byla zavedena zvyklost, že sirotci chodili postupně od domu k domu a vždy se najedli a přesпали v jedné rodině. Vesnice tak projevovala sociální citění a soucit se slabými a bezmocnými. Když tyto děti povyroستly, sloužily na statcích při pasení dobytka a drůbeže a později jako děvečky a čeledíni. Stávalo se také, že se takového sirotka některá rodina ujala a vzala jej k sobě natrvalo. Javořická ukazuje, jak se i pod drsnou slupkou bohatého sedláka, který se ustrne nad sirotkem, skrývá lidskost a cit: „... *mezi dveřmi maštale stojí bosé a otrhané děvčátko... malá Kristýnka šla v obci „po pořádku“ ... selka se na dítě podívala a hned zaznamenala, jak je zbědované. Bylo hubené a plné svrabu... Z kůlny do maštale právě přicházel těžkým krokem hospodář... Zarazil se a také se na holčičku zadíval... řekl drsně, jako by mu něco v hrdle vězelo: „Vostaneš u nás – už nepudeš dál. Přines si svý háby, máš-li jaký, a budeš tady.“ A aby jaksi před ženou a ostatními objasnil svou dobročinnost, pověděl stejně drsně: „Mařena má co dělat, aby upásla krávy, na husy í času nezbejvá. Todle vejžle to zastane.“*“¹⁷⁶

S běžným každodenním životem obyvatel Vysočiny je spojena také jejich mluva. Na Vysočině se mluví horáckým nářečím. Javořická se přibližuje lidovému čtenáři i tím, že u hovořících postav užívá hovorového jazyka. V horáckém nářečí probíhá dialog mezi chlapcem a dívkou, která se rozhodla odejít z rodné vesničky do města a chlapec ji přemlouvá, aby zůstala. Autorka zde současně projevuje i lásku k domovu: „...*myslíš, že budu do smrti sedět na vsi a hlídat na vaši chalupu? Chci vidět eště něco víc a pak taky se chci něco naučit... co je tu na tom zapadlově?*“ „... *Cilko, jaký seš to děvče... iný než ty všecky, co s nima chodíš! Všící žijeme tady na vsi a sme spokojený. Dyť je u nás krásně – podiv se na ty lesy, na ty naše chaloupky, na pole, jak běžejí za sebou pěkně v řadě, na luka a potok, jak se*

¹⁷⁵ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Ztrhané struny*. Praha: Kamélie, 2000. ISBN 80-85818-41-8, s. 87 – 90.

¹⁷⁶ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veveřím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7, s. 60 - 61.

*mezi nima vine. No, řekni – je ve městě něco krásnějšího? Tady je všechno, jak to Pán Bůh stvořil – tam je všechno dílem lidí – a samej klam!“*¹⁷⁷

Součástí každodenního venkovského života byly i pohřby. I při těchto smutných událostech byly zachovávány určité tradice a zvyklosti, které je činily důstojnými a svým způsobem krásnými a dojemnými. Podle Javořické na venkově býval pohřeb mladého člověka dokonce lepší než svatba. Autorka při popisu pohřbu mladého svobodného muže z nejbohatšího statku v okolí líčí pohřební průvod doprovázený hudbou a venkovské zvyklosti na hřbitově. Kolem bílé ozdobené rakve šlo dvanáct bílých družiček. Před rakví kráčela jedna malá družička, která představovala nevěstu zemřelého, a proto nesla polštářek s myrtoým věnečkem, jehož stuhy přidržovali dva mládencekové. Za rakví šla družička v černých šatech a nesla zlomenou svíci, kterou potom na hřbitově vhodila do hrobu. Zlomená svíce byla zřejmě symbolem předčasně ukončeného života. Návrat lidí k životu po smutečním obřadu představovalo pohoštění v hospodě pro smuteční hosty a pro muzikanty, kteří již cestou ze hřbitova vystřídali smuteční skladby veselejší muzikou. Autorka uvádí i jídla, která se při takových příležitostech předkládala a zmiňuje také pověru, podle níž poslední pohřbený hlídá hřbitov: „...farář lopatkou na něj prvou hlínu vhodil. A potom pantáta pevným hlasem podle venkovského způsobu poděkoval: „Zaplat' vám všem Pámbů, že jste našeho drahého Vojtěcha na poslední cestě doprovodili!“ A družičky házely své věnečky na rakev... Lidé přistupovali k hrobu; každý zvedl hroudu a vhodil ji do chvojím vystlaného hrobu a potom se obraceli k pozůstalým a vyslovovali všichni stejně svou soustrast: „Potěš vás Pámbů“... pantáta pevně odpovídal: „Dejž to Pámbů.“ V městech se kondolovalo vybranými slovy... tu venku je to mnohem upřímnější, krásnější, dojemnější a pravdivější... U hospody pod hřbitovem se všechno zastavilo... věděli, že mají u Šimonů poctu a musí tam zajít... oběd se skládal z několika chodů – hovězího masa s omáčkou, vepřové pečínky a zajíce... V noci bude mnoho sněžit... Vojtěch bude mít šeredně na hlídání.“¹⁷⁸

¹⁷⁷ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Cilka*. Brno: Bonus A, 1995. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-10-7, s. 58 - 59.

¹⁷⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 1. díl*: Bonus A, 1995. ISBN 8085914069, s. 21 - 32.

Závěr

Zpracování této práce předcházelo studium odborné literatury, dlouhodobá intenzivní četba románů a povídek Vlasty Javořické i jejich šestidílných pamětí *Můj život*.

V úvodní části práce bylo provedeno vymezení ženské literatury jako jednoho z žánrů triviální literatury se zřetelem na postavení Vlasty Javořické v tomto žánru a zhodnocení významu ženské literatury v kontextu literárního vývoje 20. století. V této souvislosti jsme učinili závěr, že u Javořické jde o hodnotově vyšší úroveň triviální literatury, než u zamilovaného románku, neboť tato autorka vyzdvihovala především schopnost a odvahu žen přinášet oběti v citových vztazích, které však nejsou vyváženy nějakým závratným štěstím. Romány a povídky nekončí strhujícím happy endem, ale spíše úlevným nalezením životní harmonie, klidu a tichého prostého rodinného štěstí. Próza Javořické má význam i pro současné ženy, neboť četba jejích knih byla a stále je lékem na strasti každodenního života a pomáhá ženám při řešení všedních problémů v jejich rolích manželek a matek.

Vzhledem ke svému realistickému obsahu, morální hodnotě, nadčasovosti i estetičnosti nelze knihy Javořické dle našeho názoru považovat jen za „babské čtení“. Mnohá díla Javořické se přibližují literatuře umělecké.

V průběhu četby jednotlivých vybraných děl Javořické byla sledována a průběžně členěna tematika obsažená v próze Vlasty Javořické a na základě toho byla následně provedena stratifikace jejího díla.

Velmi zajímavou částí práce bylo uskutečnění rozhovoru s vnučkou Vlasty Javořické, který byl zaměřen na nejdůležitější okamžiky v životě spisovatelky týkající se jejího soukromého i literárního života. V průběhu rozhovoru byl porovnáván oficiální životopis Vlasty Javořické se vzpomínkami její vnučky. Při rozhovoru byly využity i vlastní paměti autorky a rozhovor byl doplněn citacemi z těchto pamětí. Některé odlišnosti a rozdíly mezi oficiálním životopisem autorky a vzpomínkami její vnučky a vlastními paměťmi Vlasty Javořické, které z rozhovoru vyplynuly, jsou uvedeny v komentářích.

Při četbě románů a povídek Javořické byla věnována pozornost tématům a motivům Českomoravské vrchoviny ve vybraných dílech Javořické. Na základě jejich systematického sledování, shromažďování a uspořádávání jsme dospěli k poznání, že prostřednictvím přírodních motivů typických pro Vysočinu, jak prolínají vybranými díly Javořické, je především originálně vylíčena příroda Vysočiny v proměnách ročních období.

Prostřednictvím těchto motivů jsme pak sledovali, jak se příroda Vysočiny v průběhu roku mění a interpretovali a analyzovali jsme přírodní motivy typické pro kraj pod Javořicí. Současně s těmito přírodními proměnami jsme věnovali pozornost každodennímu životu tamních obyvatel. Na tomto podkladu jsme naznačili obraz přírody Vysočiny a jejích proměn v průběhu jednotlivých ročních období v kontextu s každodenním všedním životem jejích obyvatel. Dospěli jsme k závěru, že každodenní život obyvatel Vysočiny byl zcela podřízen běhu přírodního času, sledu polních prací, dodržování tradic, zvyků a obyčejů a probíhal v souladu a sepětí s přírodou.

Při zkoumání témat a motivů ve vybraných románech a povídkách Javořické jsme dále dospěli k závěru, že přírodní líčení a líčení obrazů každodenního života není v próze Javořické samoučelné, ale že vždy tvoří rámec děje vyprávěných příběhů. Prostřednictvím těchto příběhů vycházejících z vyprávění, kterým vnímavě naslouchala, a ve spojení s událostmi, které se kraje dotkly zejména v průběhu 1. poloviny 20. století, Javořická realisticky zachytila způsob každodenního života tamních lidí v tehdejší poklidném venkovském a maloměstském prostředí. Autorka tak podala věrný obraz Vysočiny v kraji pod Javořicí v průběhu 20. století, který je cenný pro ty čtenáře, kteří cítí sounáležitost s životem svých předků, uchovali si úctu k tomuto životu a mají zájem přijmout poznání a poučení z tradičního života obyvatel tohoto kraje.

Vzhledem k zaměření této práce na ženskou literaturu byla zvláštní pozornost věnována problematice postavení žen, jak se na něj Javořická v takřka všech svých dílech zaměřovala. Učinili jsme závěr, že u Javořické se jedná o neobvykle otevřené, působivé a takřka naturalistické líčení nerovnoprávnosti a podřízenosti ženy vůči muži včetně tělesného a psychického týrání žen zejména v 1. polovině 20. století. Dospěli jsme k závěru, že toto je jediný bod, který ruší jinak idylický poklid a harmonii tehdejšího venkovského a maloměstského prostředí, jak jej autorka zachytila.

Na prózu Javořické je třeba nahlížet objektivně, nezaujatě a bez předsudků a zohlednit především smysl tradičních hodnot obsažených v jejím díle. I pro současného čtenáře je v dnešní uspěchané době důležité potěšení, zábava a duševní relaxace, kterou její knihy poskytují.

Přestože Vlasta Javořická byla znevažována literární kritikou či vysmívána a umlčována politickým režimem doby, zájem lidových čtenářů žádajících si její romány a povídky přetrvával. Výrazná a dlouhodobá popularita této autorky z ní učinila výjimečnou osobnost

populární literatury a její tvorba se stala nepřehlédnutelnou součástí literárního vývoje 20. století. I dílo Vlasty Javořické uchovává část naší literární tradice a v kontextu české literatury této epochy proto zaujímá své místo.

Použitá literatura

ČAPEK, Karel. *Marsyas: Jak se co dělá*. 5. Praha: Československý spisovatel, 1984.

ČECH, Luděk a kol. *Chráněná území ČR - Jihlavsko, svazek VII*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2002.

FIŠER, Vojtěch. *Toulky Vysočinou*. Praha: Regia, 2009. ISBN 9788086367743.

FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.

HARÁK, Ivo. Problémy periferie. *Český jazyk a literatura*. SPN - pedagogické nakladatelství, 2002, 52(9 - 10).

HEMZALOVÁ, Marie. Setkání po letech. *Naše rodina*. 1969, 2(6).

CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-86785-03-3.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Cilka*. Brno: Bonus A, 1995. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-10-7.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Dva mlýny: román starých venkovských rodů*. V Bloku 3. vyd. Třebíč: Blok, 2006. ISBN 80-86868-10-9.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. Spirála. ISBN 80-202-0387-7.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez požehnání: povídky*. V nakl. Kamélie vyd. 2. Praha: Kamélie, 2014. ISBN 978-80-87393-29-1.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bříza v bouři*. Hradec Králové: Nakladatelství Fr. Šupky, 1935.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Granáty*. V Jotě 2. vyd. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-685-4.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Láska a krev, 1. díl*. Třebíč: Akcent, 2006. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-380-2.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Malý člověk s velkým srdcem*. Ilustroval Karel HOLÍK. Javořice: Books, 1998. Javořice (Bonus A). ISBN 80-7242-042-9.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 1*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-042-9.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 2*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7242-057-7.

JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 3*. Brno: Jota, 1999. Javořice (Jota). ISBN 80-7217-084-8.

- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 4*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-095-3.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 5*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-105-4.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Brno: Books, 2000. Bonus A - Javořice. ISBN 80-7217-116-x.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pevném základě*. Třebíč: Akcent, 1997.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na pouti*. Vyd. 3. Třebíč: Blok, 2010. ISBN 978-80-86868-37-0.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Na Veverím gruntě*. Vyd. v nakladatelství Kamélie 3. Praha: Kamélie, 2001. ISBN 80-85818-50-7.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Obrázky z Vysočiny*. Ilustroval Michael FLORIAN. Třebíč: Akcent, 1999. Vysočina (Akcent). ISBN 80-7268-028-5.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Otcovský dům*. Brno: Bonus A, 1996. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-15-8.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Po kamenité stezce: povídky*. Praha: Kamélie, 1991. Oddech. ISBN 80-900169-2-8.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta a Pavel Kryštof NOVÁK. *Pod horou Javořicí: pět povídek a jeden obrázek z nedávné doby navíc*. Brno: Bonus A, 1995. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-00-x.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Pro rodný krov*. Praha: Kamélie, 2000. ISBN 80-85818-42-6.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Potok*. Praha: Road, 1993. Krásné čtení. ISBN 80-85385-45-7.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Požár na obzoru*. Hradec Králové: Nakladatelství Fr. Šupky v Hradci Králové, 1937.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Rozdrcené štěstí*. Vizovice: LÍPA, 1993.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Rozkvetlý suchopár: vesnický román*. Vyd. 2. Praha: Kamélie, 2005. ISBN 80-85818-68-x.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Skryté drahokamy*. Praha: Kamélie, 1994. ISBN 80-85818-01-9.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Střechy domova*. V Bloku 1. vyd. Třebíč: Blok, 2011. ISBN 978-80-86868-49-3.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Šla léta*. S.l.: Bonus A, 1993. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85766-21-3.

- JAVOŘICKÁ, Vlasta. Trochu povídání o mé drahé Vysočině. *Jihlavské listy*. Jihlava, 2010, 21(24).
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *U Ctiborů*. Brno: Kolo a drak, 1995.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Vítězná láska: (Silnější než smrt)*. Brno: Bonus A, 1997. Javořice (Bonus A). ISBN 80-85914-57-3.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 1. díl*: Bonus A, 1995. ISBN 8085914069.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Za pluhem, 2. díl*. : Bonus A, 1995. ISBN 8085914077.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Zrhané struny*. Praha: Kamélie, 2000. ISBN 80-85818-41-8.
- JURMAN, Hynek. *Ozvěny Vysočiny*. Štěpánov nad Svratkou: Ing. Hynek Jurman, 2015. Zubří země. ISBN 978-80-905792-2-4.
- KOJZAR, Jaroslav. Javořická idyla. *Haló noviny*. 2001, 11 (295).
- KOVÁŘÍK, Vladimír. *Literární toulky Moravou*. 2. Praha: Albatros, 1985.
- LAKOMÁ, Emilie. *Úlomky hovorů Otokara Březiny*. Brno: JOTA & ARCA JIMFA, 1992.
- MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-69-X.
- MOCNÁ, Dagmar. *Královna lidového románu*. Praha: Český spisovatel, 1996, in: JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Do posledního dechu; Prstýnek*. Praha: Český spisovatel, 1996. ISBN 80-202-0633-7.
- MOCNÁ, Dagmar. Literárnost Vlasty Javořické. *Tvar*. 1995, 6 (1).
- MOCNÁ, Dagmar. Populární romány Vlasty Javořické. *Česká literatura*. 1995, 43 (5/95).
- MOCNÁ, Dagmar. Život v "jiné" literatuře. *Tvar*. 1994, V.(6). ISSN 0862-657 X .
- NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 8. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: výpravy do světa literatury I*. Dot. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. ISBN 80-7168-082-6.
- NOVÁK, Bohumil. *Regulace knižního trhu: rkp. přednášky pro Klub čtenářů Ústřední knihovny hl. m. Prahy*, uloženo ve fondu B. N., LA PNP, 1947.
- NOVÁK, Jan Václav a Arne NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1.
- NOVÁK, Pavel Kryštof. *Vše o Vlastě Javořické*. Brno: Bonus A, 1994. Javořice (Bonus A). ISBN 80-901693-1-7.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

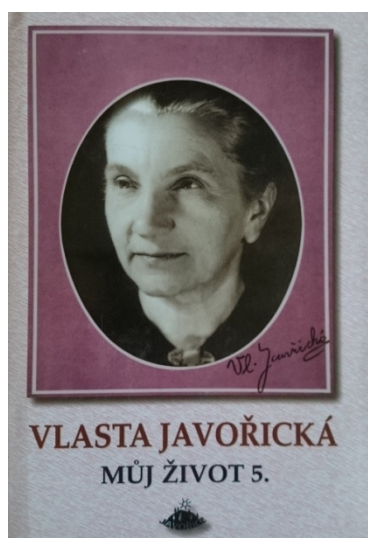
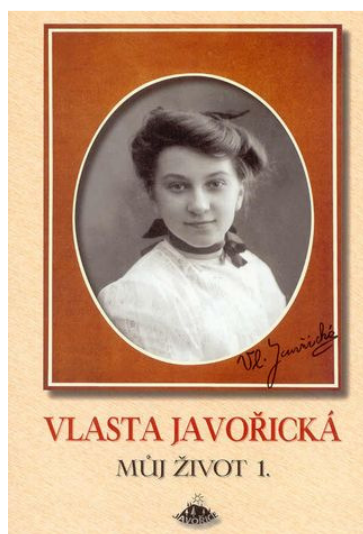
SIROVÁTKA, Oldřich. *Literatura na okraji*. Praha: Československý spisovatel, 1990. Puls (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0122-X.

Slovník českých spisovatelů. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-007-1.

Slovo starosty. *STUDENSKÝ TEP: Informační a reklamní zpravodaj*. Studená, 2017, 2017(4).

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Příloha

Paměti Vlasty Javořické (vlastní foto)

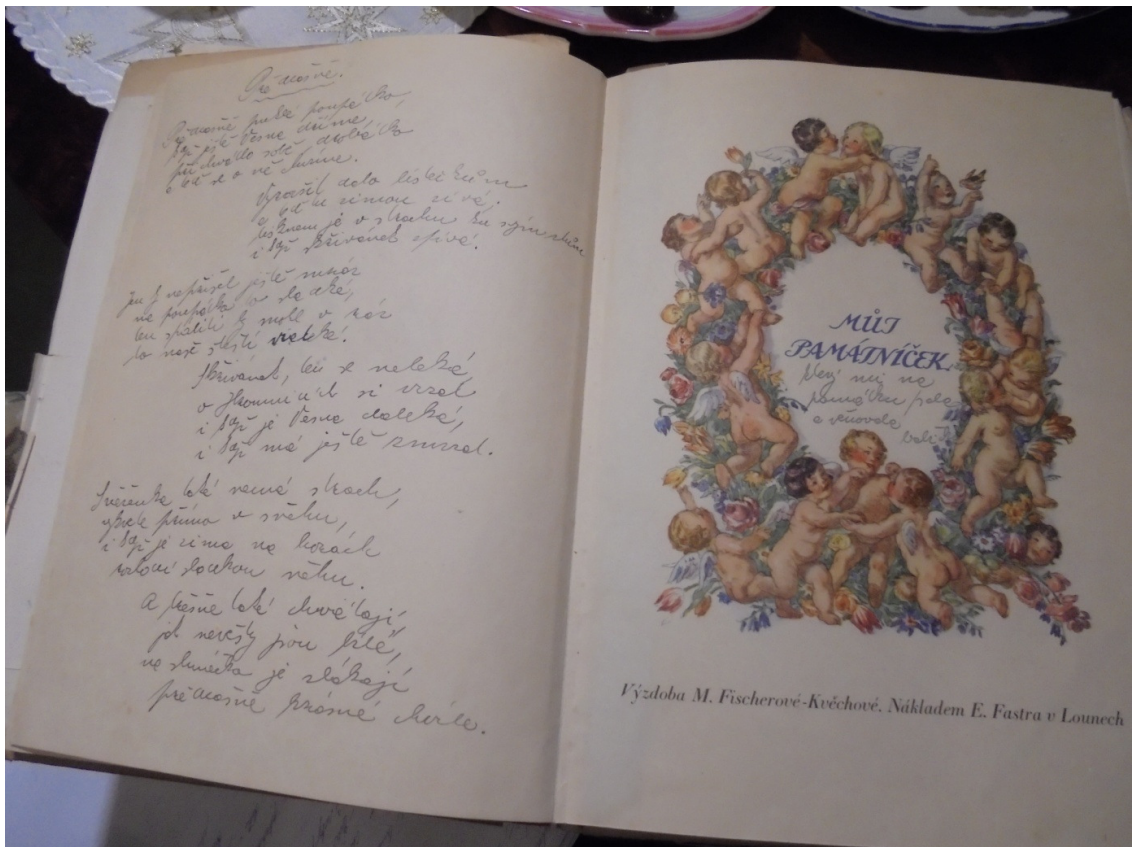
Pracovna Vlasty Javořické (*STUDENSKÝ TEP: Informační a reklamní zpravodaj*. Studená, 2017, 2017(4), s. 2)

Rodný dům Vlasty Javořické ve Studené č. p. 25 (vlastní foto)

Jana Lunová, vnučka Vlasty Javořické, v době rozhovoru (vlastní foto)

Ukázka písma Vlasty Javořické: Památník z dětství Jany Lunové (vlastní foto)

Pamětní deska Vlasty Javořické na rodném domě ve Studené (vlastní foto)

Hrob Vlasty Javořické ve Studené (vlastní foto)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Radka Hromadová
Katedra:	Katedra Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Vlasta Javořická – spisovatelka Českomoravské vrchoviny
Název v angličtině:	Vlasta Javořická – Writer of the Bohemian - Moravian Highlands
Anotace práce:	Předmětem této diplomové práce je život a dílo spisovatelky Vlasty Javořické, populární autorky ženské literatury 20. století. Práce pojednává o tvorbě Vlasty Javořické spojené s krajem pod Javořicí na Českomoravské vrchovině. Hlavní přínos autorky spočívá ve věrném zobrazení každodenního života obyvatel tohoto kraje na pozadí líčení nádherné přírody Českomoravské vrchoviny v průběhu ročních období.
Klíčová slova:	Spisovatelka Vlasta Javořická Ženská literatura Českomoravská vrchovina Každodenní život Nádherná příroda Roční období
Anotace v angličtině:	The main theme of this diploma thesis is the life and work of Vlasta Javořická, a popular writer and an author of the 20 th century female literature. The thesis deals with a literary production of Vlasta Javořická, in connection with the region beneath Javořice area in the Bohemian - Moravian Highlands. The main contribution of the author lies in an accurate depiction of the everyday life of local inhabitants of this region, together with a beautiful Bohemian- Moravian

	Highlands' countryside portrayal, in the course of the seasons of the year.
Klíčová slova v angličtině:	Writer Vlasta Javořická Female literature Bohemian - Moravian Highlands Everyday life Beautiful countryside Seasons of the year
Přílohy vázané v práci:	1 příloha (fotodokumentace)
Rozsah práce:	87
Jazyk práce:	Český jazyk